

III 1013 151

987
166

CUGETUL ROMÂNESC

REVISTĂ LUNARĂ

COLABORATORII ACESTUI NUMĂR :

T. ARGHEZI, M. BEZA, OSCAR WALTER CISEK, SERGIU DAN, LEON DONICI,
V. MUNTEANU, A. MANIU, ION PILLAT, AL. A. PHILIPPIDE, DRAGOȘ PRO-
TOPODESCU, PERPESICIUS, MARIA DR. STÂNCULEANU, VASILE STOICA,
FRANCISC ȘIRATO, V. RUSSU ȘIRIANU, I. VINEA.

IUNIE

No. 5.

ANUL 1922

R. 1013

SUMARUL

C. R.	Publicul și Presa.
Perpessicius	Călăuza (versuri).
A. Maniu	Meșterul. (Actul II. Tabloul I).
I. Vinea	Fior (versuri).
T. Arghezi	Medaliaone: Duiliu Zamfirescu, Take Ionescu. Un scriitor nou: Colonelul N. M. Condiescu.
Al. A. Philippide	Melodie (versuri).
Leon Donici	Două Schițe. Proorocul Moș Gaeril. Când luminează Soarele.
Vasile Munteanu	Pășea Viața... La tine... (versuri).
Dragoș Protopopescu	Anna Mașimova
Vintilă Russu Șirianu	Jucării de vară... (versuri)
Maria Dr. Stănculeanu	Scrisori de pe Pacific.
Ion Pillat	Bătrânii. Cel din urmă (versuri)
Sergiu Dan	Cântec pentru lumină (versuri).
M. Beza	William Blake.
Vasile Stoica	Traduceri din Carl Sandburg
Francisc Șirato	Artă plastică: Problema artei plastice actuale.
Oscar Walter Cisek	Germania de azi.

Fundația Culturală Principele Carol.

Cărți, Reviste și Ziare. — Bibliografie.

Din sumarul numerelor viitoare:

Anchetă asupra problemei religioase în România Mare: catolici, ortodoci și protestanți. — Anchetă asupra ideii de Stat românesc la minorități. — Curentele democratice și noile partide politice în România—Școlile socialiste. — Scrisori culturale din: Bulgaria, Yugo-Slavia, Ungaria, Ceho-Slovacia, Polonia, Rusia, Grecia și Turcia.

Prețul: 15 lei numărul.

ABONAMENTUL { 200 lei pentru particulari.
300 lei pentru autorități, instituții și societăți.

CARTEA ROMÂNEASCĂ — Tip. Rasidescu.—6933

PP11/66

PUBLICUL ȘI PRESĂ

Să notăm un fel de fenomen.

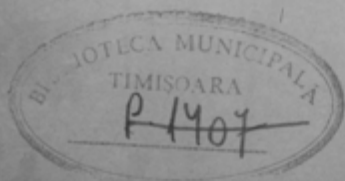
În vreme ce valorile comerciale mediocre au sporit cu miala sută; în vreme ce nisipurile de aur, după retragerea undelor de sânge, au clădit bancuri statornice în cele mai mizere limanuri; în vreme ce toate șantierele muncii sociale s'au înavușit și cele mai provizorii bordeie se reclădesc cu turnuri; în vreme ce cârciuma, cafeneaua, circul și teatrul cunosc neașteptate opulențe (chelnerul: capitalist, actorul și clownul transmutați în baroni și prinți) fărml de farmece al literaturii stă, dinaintea soarelui, sterp.

Niciodată cartea n'a însemnat mai puțin ca azi, niciodată scriitorul nu s'a vădit mai inutil—scriitorul, preotul limbii, cel exaltat de domnii senatori și deputați teoretici—niciodată nu s'a citit mai puțin. Consecința cea mai crudă a războiului o suferă invalizii și orfanii literaturii: Cine afirma cu o convingere agresivă că războiul civilizează și alege?

Nimeni nu mai citește. Edițiile încep să fie scurse cu greutate și editorii încep—in sfârșit!—să aprecieze durerile autorilor.

Scriitorii, și cei mai cotați în piața librăriei, se văd refuzați de toate casele editoare. Exemplul cel mai recent ni-l aduce d-l Agârbiceanu, care cu două manuscrise voluminoase în ghiozdan, bate la ușile editorilor în deșert. Literatura care mai prinde trebuie să fie strict pornografică. A circulat pe subț masă în Capitală, o broșură de patru pagini, care cânta în versuri, nici măcar lubricitatea brută. Domni cu studii înalte, cu pantofi de lac și cu monoclu o căutaunumai pentrucă broșura numea organele pe rostirea lor vulgară. E, probabil, o perversitate analogă aceleia, care face ca, la orașe, boii stâlciți în bătaie la țară, să fie adorați în pictură și, la Universitate, profesorii în redengotă, să recomande

1407

în literatură, deliciile cioarecului și ale extractului de oaie furcană.

În ultimele zile s'a împărțit în public următorul afiș. Se discuta, cu aprindere, tocmai libertatea presii.

Fetele la 16 ani. „Dintre cele două perioade critice, pe care le are femeia în viață, cea dela 16 ani e cea mai turburătoare, cea mai plină de farmec.

„Ochii turburi rămân fixați în gol, iar sânul fraged și crud e răscolită de suspine neînțelese. Simțiri pe care ele nu le pot pricepe, cuprind inimioara fetei de 16 ani, și o dorință nebună, mii de dorinți, îi agită febril ființa.

„Pentru a întruhipa această minunată trezire a simțurilor, pentru a putea uni sensualitatea nedefinită încă, cu perversiunea instinctivă a femeii, pentru a reda setea de iubire, de iubire pătimașe fără alege-re și fără de gând la consecințe, Pina Menichelli, marea artistă italiană, a dat filmului unul din capodoperile cinematografice moderne: «Vârsta Critică», ce se rulează de Luni 3 Iulie 1922, la Cinema «Apollo» și la frumoasa grădină, «Arena Blanduzia» din str. Paris No. 7.

„În filmul montat cu o artă superbă, joacă și popularul artist Livio Pavanelli. Monopol S. A. R. P. I. C.“

Ziarul, nici el nu este, relativ, mai cumpărat decât cartea. Tirajul neînsemnat al marilor cotidiene, pentru un popor de 16 milioane de perechi de ochi, s'ar putea explica prin formatul hârtiei, care slujește la împachetat. Cele mai răspândite ziare nu trec în zilele lor meritorii peste o vânzare de 60.000 de foi, și atunci este nevoie de o gâlceavă de generali care au comandat armatele în război și își servesc reciproc epitelele inspirate dela deserțiune și trădare. În ultimele luni au dispărut și din Capitală și din Ardeal câteva ziare. Mașinile tipografice treeră aiurea decât în presă și literatură: chitanțele, facturile, formularele, polițele sunt singurele opere de artă care le hrănesc.

Acum doi ani s'a citit ceva mai mult decât anul trecut. Anul acesta se vând numai cărțile obligatorii, didactice și presimțim un an când cursurile se vor face de mimi și echilibriști. E surprinzător că individul devine incapabil

să stea cu sine însuș pe o carte; concentrarea este pentru contemporanii noștri o pedeapsă și fiecare dintr'înșii evadează camera, biroul, casa, unde acum 10 ani familia întreagă începuse să citească.

Pe un om de cultură această situație trebuie neapărat să-l jignească. La începutul oricărei isprăvi a insului, a tovrășiei și a societății a stat întotdeauna o idee, o carte. Cartea este, poate, înainte de toate, un mijloc de autocontrol, pentru pondera judecății, pentru aprofundarea analizei, pentru confruntarea cititorului cu constelațiile mari ale culturii. Să fi devenit moralmente atât de puternici, atât de siguri de dănșii contemporanii noștri, în cât să nu mai simtă nevoie de un canon și să nu mai caute plăcerea tradiției în imugurirea ființei lor abstracte pe o ramură întinsă dintr'o lumină depărtată?

Omul de intelect este pornit în turbarea lui să bată generațiile cu biciul și să le împovăreze cu impozitul forțat al culturii.

Dar nu e cumva locul să ne punem și altă întrebare? Este literatura actuală pe gustul cel bun al cititorului și mulțumește, oare, presa curiozitatea lui ațățată de niște timpuri iuți și acre?

Ce află de fapt cititorul în literatura curentă? Aceleași poze se repetă pretutindeni, în toate cărțile și revistele. Scriitorul morfoleşte un fapt divers, care de cele mai multe ori are savoarea unei bomboane de săpun; aș îndrăzni să scriu: a unui supozitor. Scriitorul iese la țară, sau se plimbă prin mahala, în toate scrierile lui. Fie că-și caută florile în hârtia altora, fie că le ia, cum se zice, „din viață“, sau din imperiul sărăcăcios al invenției — el izbutește mai totdeauna să dezintereseze... Tineri și mai bătrâni, acestor simpatici fabricanți de cărți le lipsește nivelul, poate de nevroză, poate de energie, al timpului lor. O carte care iese azi, pare scrisă și tipărită cu 30 de ani mai de vreme și

dacă, în principiu, cartea ar trebui să depășească hotarul vremii, în realitate prezentul trebuie să comunice neapărat cu interiorul ei, o carte trebuie să se afle în atmosfera celui în care a fost compusă.

Se pare că publicul este prea conștient de absența geniului la scriitorii care-l poftesc să-i citească și nu le acordă nici-o autoritate. Se pare că publicul acesta ticălos nu mai poate să fie simțitor decât la lucrul rar, la o esență cutotul tare și nouă.

În această privință ziarul stă neasemănat de prost. Presa cotidiană, care ar putea răspunde mai bine de cât cartea așteptărilor de senzații aspre ale cititorului, a parvenit la o formă de expresie și inteligență, care nu mai permite mișcarea creierului și a sentimentului. Pagini imense cenușii, ca poteca mizeriei, articole ca praful lent al carelor cu nuiile, duse pe drumurile de humă plumburie ale bălții.

E un desechilibru regretabil. Publicul nu mai tolerează flașneta, pe când scriitorii au rămas la nobilul ariston și ziariștii la fonograf. Publicul ar simți pare că nevoia unei orientări, unei puternice orientări.

Atari probleme muncesc fără îndoială și pe alți confrăți, care le rezolvă cam după cum îi taie capul. Citim, de pildă, în ultimul număr al revistei Flacăra, încercări de-a satisface publicul cu orice preț, în genul afișului reprodus mai sus. Reproșând Sulamitei că a evitat, fată săracă, propunerile proprietarului și prilejul de a se procopsi, poetul Minulescu îi spune, cu un accent oportun, împrumutat din sensibilitatea unei directrice de institut special :

Dar tu minte n'ai avut
Și când Regele te-a vrut...
Sulamita, Sulamita...
Pentru ce-ai fugit de Rege
Și-ai fost proastă?...

Dacă aci trebuie să ajungă cititorul, soluția e găsită și să nu ne mai întristăm. Scriitorul viitorului culturii românești va copia fidel pe carnet literatura păreților acoperiți cu înscricțiuni și va trimite la tipar.

C. R.

CĂLĂUZA *

Plutea pe apă luna, de valuri tremurată,
Imprăștiind pe unde corola-i desfoiată.
Plutea 'naintea prorei, tăcuta călăuză,
Iluminând cărarea cu trupu-i de meduză,
Punea pe valuri creste de-argint — prelungi surdine —
Înăbușind vâltoarea ascunselor destine
Și întinzând pe punte pologul ei de vise.
Pluteam ținând pe urma-i...

Pe șlepuri ațipise
Și șoapta și cântarea... O nesfârșită vrajă
Înmărmurise trupul și orice gând de strajă
Și-acoperise bordul și trupa, adormite,
Cu-un somn greoi din care, arare, aiurite,
Mai tresăreau voci stinse, visându-se la case.
Vegheam... Pe țârm, sub sălcii, cădeau în apă, plase
De umbră și reflexe de solzi, tremurătoare
Întrețeseau, prin ochiuri, suveici scânteietoare;
În gestul lor pescarii încremeneau o clipă
Privindu-ne și plasa o reafundau în pripă;
Fecioare despletite, cu părul curs pe spate,
Spălau, în apă, valuri de în, imaculate,
În îngânări scăzute și triste de litanii;
La cotituri mulțime de scuturi și de cranii
Roiau, vibrând pe apă, spre noi ciudate zvonuri;
Corbi rari pluteau pe zare ținându-le isonuri...
Ne'mpresurau neliniști... Un aer de trădare
Îmi răscoli în minte sinistru întâmplare

* din „Inscripții pe un scut și-o targă”.

*Din Ctesifon... în juru-mi privii... nici pomeneală
De călăuz... în zare Coroana boreală
Mai flutura cununa-i din ce în ce mai ștearsă.
Pluteam în gol și 'n față încins, de piatră arsă
Rânji căscându-și gura canalul lunii pline.
Eram vânduți!... și 'n calmul destinderii depline
Intrezării deodată cum pierdem aurora
Cum apucăm canalul și-alunecăm cu prora,
Prin neaua luminoasă a nesfârșitei ierne,
Spre hruba de 'ntunerice a nopților eterne.*

Pe Dunăre 1916.

Perpessicius.

ACTUL II

Tabloul I

Acelaș loc devenit, cu prea puține schimbări, natural și firesc în lumina zilei. Lucrătorii ingenuchiați. Instrumente primitive de muncă. Domnitorul în mantie largă neagră — se simte din întreaga sobrietate că el e Domnul. Iese când și când din groapă un asin încărcat cu coșuri de pământ. Se aud neîncetat ciocanele cojind piatra, soarele schinteiază supărător de tare ca înainte de furtună. Suita Domnitorului în zale, fără nici o găteală poartă arcuri înalte. În fund s'au înălțat movile de pământ negru scos din temelii, pe care, alături de cioburi vechi, se văd și câteva resturi de oseminte omenești.

DOMNITORUL

Păzitorii lăsați de noi nu au văzut
Rău făcători
Dărâmători.
Pricina pentru care zidul a căzut
De trei ori,
Meștere, nu poate fi decât vina ta;
Ai ales un loc unde pământul nu e trainic.

MEȘTERUL

Zidurile vechi durează — cum au putut sta?
Surparea celor noi are un înțeles tainic.

DOMNITORUL

Îți simt desnădejdea.

MEȘTERUL

Credința încercată de trei ori nu se stinge.

DOMNITORUL

Ai vrut ceva prea mareș.

MEȘTERUL

Ca să am ce învinge.
 Numai așa însemnăm ceva pe lume
 Și ne osebim de ceilalți muritori.
 Credința ta însăși vrea renume
 Și vreau ca însuși Dumnezeu
 Aplecându-și soarele ca un ochi pe lucrul meu
 Să recunoască cel mai frumos lăcaș.

SOLDATUL

Abia'nceput
 Și se dărâmă!

MEȘTERUL

Tacă cel nepriceput.

DOMNITORUL

Să schimbăm locul.

MEȘTERUL

Nu se poate!
 O slavă trebuie să intrupez slăvile toate;
 Aici e cel mai frumos colț de țară,
 E cel mai albastru cer în vară,
 Iar spre sfârșitul iernii aici întâi
 Pomii au flori argintii.
 De aici se vede și muntele și apa
 Și pădurea în care crește bradul
 Și ogorul în care taie sapa:
 Toate frumusețile la un loc se întâlnesc.
 Aici — aici trebuie să răsară semn împărătesc.

Nici o floare nu naște decât unde trebuiește.....
 Zidul cel vechi peste care cel nou se năruiește,
 Zidul trainic al trecutului — arată lămurit
 Că și înaintea noastră alții au găsit
 Bun locul, în care pentru viitor clădim.
 Noi nu alegem, noi găsim.
 Am rătăcit prin multe țării, înainte de a mă opri
 În ăst loc, în care piatra înrudită cu muntele va înflori
 Insoțită cu apa — va scânteia.
 Ar arăta-o veștedă și moartă orice altă lumină,
 În orice altă parte nu ași fi năzuit a mă încumeta
 În surparea muncii mele să vreau iar mai mult.

DOMNITORUL

Fie, meștere, voia ta deplină.

CALŢĂRUL

Fie deplină voia ta.

SOCOTITORUL

Mai trebuesc bani,

DOMNITORUL

Am dat și voi mai da,

MEȘTERUL

Imi trebuie ascultarea tuturor;
 Lângă credința mea cer supunerea lor.

LUCRĂTORII

Meștere!

MEȘTERUL

Fraților!

DOMNITORUL

O singură dată
 Cu fapta sau vorba de-ar fi neascultată
 Gândirea sau măcar bănuiala poruncii lui
 Dorinții lui —
 Vă așteaptă.

LUCRĂTORII

Mărite...

DOMNITORUL

Vă așteaptă moartea.

CALUGĂRUL

Blestem strivește pe cel ce se împotrivește, Și al iadului
 Când o casă pe pământ cerului se pregătește,
 O casă Domnului care aici nu are adăpost.

MEȘTERUL

Negru Vodă — în gândul meu nu a fost
 Dorința să silesc tovarășii prin spaimă.

DOMNITORUL

Cel ce nu lucrează, strică a Domnului faimă;
 Datoria muncii o are tot muritorul.
 Pentru toți trebuie să își muncească plugarul ogorul,
 Pentru toți, trebuie să fie gândul celui înțelept.
 Munca e o datorie — și numai așa e un drept.

CALUGĂRUL

Numai o astfel de muncă e dumnezeiască.

DOMNITORUL

Cel ce dă sufletul nu poate să se târguiască
Totul pentru toți! Numai așa vom vedea în splendoare
Lumina.

CĂLUGĂRUL

Lumina crucii strălucind în soare.

DOMNITORUL

Toate jertfele trebuiesc săvârșite.
Doamna mea vă trimite
Pentru înălțarea casei Dumnezeiești
Toate guiverurile, toate podoabele pământești.
Cred că pilda aceasta va ajuta.

CĂLUGĂRUL

Stăpâna, dăruind podoabele, arată cât de mult le prețuește
Înstreinându-le trupului, sufletul își împodobește;
Fericirea înseamnă a jertfi — Bogăția înseamnă a da.

SOCOTITORUL

Și dacă zidul iar se va dărâma...

MEȘTERUL

Vom face tot ce în puterile noastre e îngăduit,
Vom face mai adânci și mai trainice temelii.

CĂLUGĂRUL

Pace vouă!

DOMNITORUL

Cu bine copii. (lucrătorii îngenunchiază din nou.)

MEȘTERUL

Inapoi la lucru — scoborâți în pământ
 Numai așa ne vom putea înălța spre cer.

(Conduce pe Domnitor)

UN LUCRĂTOR

Meșterul ar vrea să fim robii lui,
 Ați auzit cuvintele Domnitorului.
 Ca și când noi am purta vina neatrăinicii...

ALTUL

Ca și când nu l-am asculta

ALTUL

Noi cu palmele — el cu gândul — și
 Noi săraci — el bogat și slăvit.

Și n'am trudă

ALTUL

Măgarul ăsta e mai iscusit
 Decât voi. El rabdă și poartă blajin pământul.

ALTUL

Cine vrea, fie măgar.

ALTUL

Cine vrea, poartă pe sfântul.

Nu e timp de ocară, frate,
 Toți suntem robii vieții — socoate
 Că și cel al cărui loc îl râvnim,
 Cel subț a cărui poruncă noi clădim
 Poartă lanțurile unor poveri mai grele ca a noastră.
 Noi muncim în ziua asta albastră.
 El și noaptea de gânduri e chinuit.

ALTUL (tázánd)

Noaptea iubește — eu l'am pândit
Și știu — meșterul nostru iubește.

ALTUL

Iubirea nu poate fi un păcat. Cu adevărat,

ALTUL

Știm, dar noi suntem prea osteniți ca să iubim.

ALTUL

Cand o sá isprávim...

ALTUL

Nu mai isprăvim!

ALTUL

Dă-mi o lopată. (pauză; cioplitul continuă)
Sudoarea curge şiroaie.

ALTUL

Sapă și te răcorește.

ALTUL

Nu-i spor și pace.

ALTUL

Pământul răsună.

Dăm iar de pietre. Băiete, adună

Tărăna. Nu m'ar mira de loc să fie
 O comoară vrăjită aici în temelie;
 O comoară — un cazan — după sunet se arată
 Dați-mi târnăcopul.

ALTUL

Ia în lopată
 Bulgării — și mai ado un urcior de apă.

ALTUL

Fraților, temelia vuieste subț sapă.
 Dacă e comoară vrăjită, pământul ne inghite.

MEȘTERUL (înapoiându-se)

Săpați mai adânc. Orice zidire
 Se înalță cu atât mai mult
 Cu atât începutul ei pornește din mai jos,
 Ca rădăcini pe care nu le desprinde furtuna
 Nici cutremurul, nici vremea.

ÎNȚĂIUL LUCRĂTOR (din pământ)

Am ajuns atât de departe,
 În cât abia ochiul meu vede sus ochiul de lumină
 Și glasul tău ostenește până la mine.

ALTUL

Am săpat mai adânc decât un mormânt
 Și întâlnesc tot timpul pietre înflorite de ciocan,
 Scrise cu litere latine,
 Din cazmaua lovind cremenea săreau scântei

MEȘTERUL

Însăși munca luminează
 Pentru ochii tăi.

Acesta e înțelesul scanteilor.
Urmează.

INTAIUL

Mestere, înăbușim. Huma e umedă ca la o fântână
Și nisipul l-am trecut — pașii se afundă — ne scufundăm...
(se aude dărămarea pământului)
Pământul s'a prăvălit să ne îngroape.

ALTUL

O mână!

O mână neagră iese din șanțul blestemat

UNUL

O mână de mort.

ALTUL

Nu-i adevărat!

Are ghiare lungi.

ALTUL

O mână care iese din pământ,
O mână neagră nu poate fi de sfânt!
Nu aveți frică.

ALTUL

Mâna din care zidul se năruia

Se mișcă iar.

ALTUL

Isbește mâna rea.
O auzi, vuieste — ca și când ar plânge...
Uitați-vă, mâna neagră e ruginită sau e sânge?

MEȘTERUL

Legăți-o cu funii — și încordați-vă la smucit.

ALTUL

Urniți, opintiți. Alt val de pământ s'a năruit!
Măna e a celui afurisit,
Incornorat și cu nasul turtit.

Lucrătorii scot la iveală statuia de bronz a unui faun ce trebue să
amintească pe cel prieten cu Cumințenia Pământului.

MEȘTERUL

Nu vă spăimântați — ceeace vedeți nu e diavol,
E numai aramă neagră turnată.
Acest țap om — a fost dumnezeul templului aici odată,
Făurit de oameni care atât de meșteri erau,
Încât la frumusețea scornită de mâna lor, se închinau.

UNUL

E verde ca o frunză — coclitul, și ca o rană ruginit,
Strămbă urâtul neconținut din gură

ALTUL

Meștere, ce frumusețe poate fi într-o pocitură?

MEȘTERUL

Și în rău — și în păcat, frumusețea poate scânteia.

ALTUL

Când îl privești fior te ia.
• Meștere, ochii lui țintesc spre noi!

ALTUL

Ido!

ALTUL

Este diavolul. Un strigoi.
 Subt noroi priviți-i copitele de țap
 Și coarnele — are coarnele satanei pe cap.
 De râsul lui se sguduiau temeliile.
 El dărâma vruind încercările.

MEȘTERUL

Tăceți. Zâmbetul lui de acum mii de ani
 Nu râde de noi — nu poate să ne umiliască.

UN SĂPĂTOR

Când am dat de el voia să mă strivească,
 Atât apăsa, răsturnat de-a curmezișul luminei.

ALTUL

Ții minte că întâi când am săpat
 Am găsit un șarpe și l-am tăiat.
 Se svârcolea până în soarele sfințit;
 Alt semn, pe urmă oale de lut am găsit, pline cu scrum.
 Le-am spart. Și dăm de ăst tâlhar acum.

ALTUL

Imi e cunoscută înfățișarea lui. De ce îl privesc
 De ce imi pare că l-am mai văzut.
 Cu cât mă mir mai mult,
 Imi pare și mai cunoscut.
 Pare un vis din altă viață.
 Dar peste amintire plutește o ceață.
 Un singur cuvânt — să îl spuie — și mi-ași aminti
 Unde l-am mai văzut!

MEȘTERUL

De mii de ani doarme aci!

ALTUL

Jumătate om, jumătate animal — un dumnezeu.

MEȘTERUL

În fiecare om se strevăd apucături de dumnezeu și fiară.

ACELAȘ

Acum pot să jur că nu-l văd acum întâia oară.
Dacă ar vorbi — mi-ași aminti tot ce, răsând, caută să
[tăinuiască!]

CALUGĂRUL

Îl vom sili să vorbească.

MEȘTERUL

Bucurați-vă că l'ați aflat.
Statuia ceasta subț a vremii neagră verdeață
Și în rugina sângelui mort — poartă vis de viață.

CALUGĂRUL

Nu-ți face ție chip cioplit
Nici de dumnezeu nici de satană.

UN SĂPĂTOR

Mie mi-a făcut idolul o rană! (pauză)
O fi veninoasă? mă prinsese subț toată greutatea!

MEȘTERUL

Ce măreață a fost antichitatea!
Când vom ajunge să întrecem pe cei ce-au trăit.

CĂLUGĂRUL

Intr'un cuptor — cât mai în grabă topit
 Prin foc — focul iadului va fi curățit
 Și atunci din clocotitoare aramă
 Vom face clopot care cucernic chiamă
 Și pe cei păcătoși la ocrotirea Domnului.

MEȘTERUL

E atât de măiestrit lucrat — e păcat.

CĂLUGĂRUL

Cum, tu spui
 Că e păcat — tu care ridici mănăstirea!
 Pe el, tocmai pe el să-l silești să sune mântuirea!
 Cugetă din însăși diavol să faci
 Clopot — să-i ajuți să fie ingeri pe draci

ALTUL

În vârful celei mai înalte turle
 Să plângă clopotul

ALTUL

Cu limba celui ce știa să urle
 Să schimbi blestemul în bine-cuvântare

CĂLUGĂRUL

Domnul v'a lăsat să-l turnați pentru turla cea mare!
 Sufletul lui negru printr'altul curat îl vom înlocui

LUCRĂTORII

Când l-am găsit s'a dărâmat zidul vechi;
 Oare cel nou de acum poate dăinui?

MEȘTERUL

(Către călugăr) Crezi că făptura lui se'mpotrivea?
Dar nu are suflet.

CĂLUGĂRUL

Nu avea!
Dovada — o simți din zădărniciile ce ți se potriviau!

MEȘTERUL

Pază, pentru izbândirea domnului un suflet clădirile vreau?
Cine va fi? — Răspunde-mi.

CĂLUGĂRUL

Alege!
Cuvântul tău prin voia puternică e lege!
Tremuri...

MEȘTERUL

Voința mea mă spăimăntează!

UN LUCRĂTOR

Oprim lucrul — se face de amiază;
E vremea la care ni se aduc ale gurii.

CĂLUGĂRUL

Din bătrâni se spune: Pentru ca furii
Și duhurile rele să nu dărâme un zid,
Meșterii cei buni închid
În piatra care trebuie să dăinuiască
O umbră.

UN LUCRĂTOR

O umbră omenească?

ALTUL

Să prindem umbre!

CALUGĂRUL

Eu vă spun înainte:
Cel căruia îi luați umbra moare curând.
Luați seama la cuvinte.
Meștere, care e al tău gând?

MEȘTERUL

(În el însuși un gând se adâncește temelie.)

Acum pricep graiul de aramă.
Îl aud — vino.

UN LUCRĂTOR

Pe cine chiamă?

ALTUL

Cu cei din altă lume vorbește.

CALUGĂRUL

Doamne, voia ta se împlinește.

UCENICUL

Așa, i s'a mai întâmplat.
L-am găsit într'o dimineață leșinat
Lângă mlaștina ce noaptea poartă stele picătoare
Și ziua stelele nădușilor spre soare.
Din buze îi curgea sânge înspumat.
Ce-a văzut — niciodată n'a vrut să povestească.

MEȘTERUL

Zidul...

LUCRĂTORII

Cu ochii închiși începe să privească!

MEȘTERUL

Zidul are să ție de aici înainte
Cum durează străvechile morminte.
Zidul are să ție — zidul are să ție,
O să-l păzească-o umbră vie.

CĂLUGĂRUL

Eu nu pot desface înțelesul celor ce spui,
Ce vrei să faci.

MEȘTERUL

E voia Domnului!
O umbră vie, pentru ca să-mi pot urma menirea.
Pe temelii de vis — să se razime clădirea.

UCENICII

Ce vrea să facă?

LUCRĂTORII

Meștere, ce vrei?

MEȘTERUL

Cea mai curată dintre femei,
Cea mai iubită dintre soții,
Cea care va veni întâi
În pietre o voi zidi!

UCENICII

De ce o ființă vie?

MEȘTERUL

Jertfi-voi

Ce e mai măreț și mai bun

LUCRĂTORII

Meștere!

Meștere! E nebun!

MEȘTERUL

Eu nebun? fiindcă nu mă puteți înțelege...
 Vreau! Și cuvântul meu e putere și lege.
 Știți ceea ce Negru Voevod a orânduit.
 Mă ascultă supus — toți cei cu care am îndrăznit.
 Să încep zidirea acestui locași.
 Nebun! dar priviți icoanele de mine zugrăvite,
 La care o lume ingenuchiază,
 Urmăriți impletitura lespezilor cioplite,
 De care meșterii se minunează
 Și cel ce mă poate întrece cu cuminenția lui
 Să ceară locul meu Voevodului.

UCENICII

Te iubim ca pe un stăpân — dar munca e zădărnice,
 Nu are razim.

MEȘTERUL

Cred eu pentru voi.

Razimul — o să vie!

MUNCITORII

Noi muncim pentru gândul tău.

MEȘTERUL

Munciți pentru un gând,

Dar și gândul e o trudă.
 Din brațele voastre curge sudoare,
 Dar nu numai palma obosită doare;
 Și gândul chinuește. Mare peste om e cel ce suferă mai
 (mult rău)

LUCRĂTORII

Noi nădejdea o pierdem

MEȘTERUL

Eu o aștept să vină.
 Cerul s'a schimbat în lumină.
 Departe vârful brazilor adiază
 Și apele Argeșului schinteiază.
 O aștept pe cea mai frumoasă și mai bună.
 Umbră vie a omului.

LUCRĂTORII

Ce vrea să spună? Ce vrea să spună?

Furtuna ca o noapte coboară — fulgerele scapără prin nori de
 piatră și cresc pentru o clipă ca niște copaci de argint.

MEȘTERUL (pe schele)

Doamne, poate nu e nevoie de jertfa făgăduită.
 De ce s'o immormântează pe cea nepăcătită,
 De ce să ucid pe cea iubită?
 Doamne, pe munte odinioară ai arătat
 Unui părinte să își jertfească fiul iubit
 Și în clipa în care tatăl ridica un cuțit
 Tu de durerea de a te preaslăvi, tu l-ai iertat.
 Doamne, dacă nu-i nevoie, împiedică venirea ei.

OAMENII

Vine furtuna — zboară porumbeii.
 Se înalță vulturi. Acolo în zare,
 Unde râul de argint e tot mai mare,
 Subt cerul care s'a întunecat,
 — Un fulger — l-am văzut.

MEȘTERUL

Fii binecuvântat,
Fulger, braț de foc, dacă spargi norii de furtună.

UCENICII

Să ne ascundem — trăznește și tună.

MEȘTERUL

Doamne, îndepărtează pașii ei
Doamne, trimite ploaie de scântei
În calea ei, dacă nu trebuie să vină.
Cerul e negru — verde coclit și de rugină,
Ca și chipul de aramă din pământ.
Doamne sfinte — Doamne sfânt. Ziditorule,
A tot făcătorule — fără să fac astă jertfă nu ași putea
Să-ți ridic cea mai mândră zidire întru mărirea ta?
Oare sufletu-mi să se întunece din luminarea cerească?
Doamne, ia oasele mele și fă-le piatră.
Îa fruntea mea, să fie boltă,
Brațele mele, să proptească greutatea,
Sufletul meu, să îți cânte dreptatea.

CĂLUGĂRUL (apare)

Cele începute nu trebuie să se oprească.
Meștere, oare și tu încerci cea ce e greu să-l ocolești?
Tu ai o singură menire — să clădești, să clădești.
Numai astfel moartea devine nemurire.

MEȘTERUL

Lucrători, veniți — e iarăși vreme de lucrat;
Furtuna se apropie — căci fulgerul s'a depărtat.
Umbra vine — căci cerul s'a înseninat.

(cortina)

FIOR

*!E gol ca ochiul unui mort
spațiul căzut sub cer,
și'n sânge ca un luptător.*

*Peste crângurile lămurite
în văzduhul care s'a lărgit
vântul leagănă soarele
ca pe o floare. —*

*Tu vezi de-acum apusul până'n fund
unde mărăcișul roșu
macină miresmele.*

*Ascultă sunetele rupte
din lumea 'ntinsă ca o strună
pe care mersul cel rotund
alunecă.*

*Plâng simțurile
mint vedeniile —*

*Tu lasă noaptea să te împrejoare
ca pe un sămbure nedescuiat
ce-și ține taina lui neputincioasă
sub coaja care s'a înfiorat.*

I. Vineă.

MEDALIOANE

Duiliu Zamfirescu

Solidaritatea cindată a trunchiului cu vlăstarul, a făcut ca fiului, ucis într'un duel mai idiot decît cele obicinuite, să-i urmeze în urmînt părintele, otrăvit cu ciuperci... Știu că s'a dat și o versiune medicală morții lui Duiliu Zamfirescu, dar legenda va păstra ciuperca veninoasă, ca un final mai iconografic decît decesul prin funcțiunile unui ficat stricat. Căci poetului îi șade în toate timpurile mai bine să moară din pricina unui vegetal, care ar fi putut să fie o floare.

Necrologul lui Duiliu Zamfirescu nu s'a deosebit prin nimic, în presa românească, de lauda pripită, evazivă și proastă, care însoțește marșul funebru al unui deputat de rând, și am putut găsi chiar în presa aproape literară, atitudinile de bravadă ale celor câțiva mucosi, cu un caș fiziologic la gură și pleoape, care întretin, după război și într'o valută morală scăzută la nulă, rubricile informative, cu ifose de pedanterie primară.

Poate că dacă în loc de Duiliu, poetul s'ar fi numit Marin sau Dumitru, zborul libelulelor care îi caracterizează poezia, s'ar fi orientat într'altfel și cititorul nu era să fie obsedat de atît atlas și atâtea mătăsurii cîte îi plăcea scriitorului cu sonorități adriatice să brodeze unui auz august. Unele poezii ale lui seamănă cu batistele de bal, în care o marchiză de porcelană consimte să-și încredințeze o lacrimă de diamant; altele, cu niște lampioane. La soldul înalt al cântărețului, drapat în mantaua studentului cu mandolină, strălucește o spadă ageră, care nu se știe dacă înfățișează amatorului de aspecte mai mult decît o teacă fină cu peruzele. Lama ei se înfățișează febrilă și într'ascuns netăioasă.

Dar Duiliu Zamfirescu are locul lui sigur în literatura românească, asenuitor rolului franțuzesc al lui Gautier. Grija lui de limbă, de simplitate compusă respectul lui de cuvînt, împins la exces și manierism, acuratețea lui gînditoare sunt însușirile unei aristocrații ce năzuiește la o arhitectură cu liniile lungi pe dinafară.

El nu a fost nici cînd boem și nespălat, palmele lui au fost întotdeauna uscate, unghiile lui fără căpușeli de mocirlă și trupul lui s'a ferit de mîzgă și de sudoare. La fizic și la intelect, Duiliu Zamfirescu a luat baie zilnică și rufărie proaspătă. Carnea lui a trăit sănătoasă și cu voinicia rassei fără bube și degenerescențe și haina poetului a fost întotdeauna aleasă și călcată.

Toate aceste auto-corecțiuni indică un tip de civilizație și cultură și le înseamnă cu gîndul la esteticii riguroși, pestilenți sau râncezi, cari la moartea unui poet autentic își scot ciubotele și ciorapii și își expun cu agrement și entuziasm emanațiile personale.

Despre poetul ca și despre insul Duiliu Zamfirescu, contemporanii păstrează o impresie de curat și de fraged: (mozaic și în topil) rămase în cărțile lui, ca niște icoane și ca niște covoare. Rog ștergeți picioarele.

Take Ionescu

S'a scris atât de mult și din atâtea părți asupra marelui ațățător de oameni și de pasiuni dispărut, în cât o pagină nu adăogă nici nu scade arhiva necroloagelor cu nimic. Toată lumea care l-a contestat, care a jignit și insultat gingășiile lui Take Ionescu simfitoare și la calomnie și la adorație, a căzut în fața doliului, de acord cu preoții cultului conservator-democrat.

Dacă totuș înscrim numele lui în paginile acestei reviste este ca să facem o constatare aproape dureroasă. Din sutele și poate că miile de prieteni politici, literari și gazetărești ai lui Take Ionescu, nici unul nu a fost în stare să înjghebeze un manuscris demn de figura lui. Să fie pentru că l-au iubit mai puțin decât li s'a părut sau pentru că toți închinătorii lui Take Ionescu au fost mai prejos de cureaua încălțămintelor sale?

Pe mormântul lui Take Ionescu, care a sprijinit numeroși scriitori și a provocat promovarea în presă a nenumărați ziarști, s'ar fi convenit să se așeze lespede mare a unui articol puternic, tăiată în liniile întâlnite ale piramidei. O simfirie adevărată ține loc, la moartea unui prieten mare, chiar de talent.

Această simfirie absentă nu a putut să fie înlocuită cu banalele fraze ale elogiului postum, însofit de fotografie. Prietenii politici ai lui Take Ionescu, au fost ceea ce au putut să fie, în necesitatea lor de a se acoperi cu lumina marelui șef. Răscolitor de multime, Take Ionescu a trăit în izolare morală și a închis ochii izolat.

D-l Iorga, care-i un om neasemănat de bun, a scris pentru prohodirea mortului, elogiul bunătății lui Take Ionescu. Pentru ce s'au sfiit să grăiască despre această însușire a omului, partizanii cari s'au folosit de milostenia ei din belșug? Ei nu și-ar fi pricinuit nici un neajuns, mărturisindu-se, în taina morții, creaturile lui Take Ionescu. Căci, spre deosebire de toți oamenii noștri politici, care se slujesc de alți oameni numai ca să-i lepede după ce s'au folosit de validitățile lor, adevărul este că Take Ionescu nu a lepădat niciodată pe nimeni și că s'a mândrit cu bărbătescul curaj de-a-și susține prietenii cu energie împotriva tuturor, nepăsător la insinuare, la reacredință ca și la satiră, și de-a-i susține cu atât mai mult cu cât erau mai mici și mai slabi.

E o însușire, ce singură ar merita monumentul de piatră proiectat deunăzi de zece subscriitorii. Ceea ce dorim, după ce ziua scriului frumos a trecut, este ca monumentul să fie loc, la ceasul lui, de tot ce nu s'a putut rosti pe hârtie—și să însemneze prin alegerea ce se va face în persoana sculptorului chemat să înfățișeze pe Take Ionescu, o lucrare de artă adevărată.

T. A.

MELODIE

*La geamuri umbra nopții se înclină;
și lumânarea, nară de lumină,
soarbe
dinspre fereastră umbra nopții oarbe...*

*Intr'un ungher
un biet fânțar s'a deșteptat
asemeni unui clopoșel stingher,
îndepărtat,
ca plânsul auriu al unei stele
printre perdele...
El dă contururi noi odăii mele...*

*Pereții care au plecat în sbor
au lăsat în urma lor
drum deschis
oricărui vis...*

*Și iată dar,
din țiriit subțire de fânțar,
voiu făuri fiori ca niște fire,
din țiriit subțire,
— painjenișuri leneșe, rețele
pentru prins stele,
— din plânsul auriu al unei stele...*

Al. A. Philippide

DOUĂ SCHIȚE

PROOROCUL MOȘ GAVRIL

Iarna îi era greu, iarna nu-i plăcea lui moș Gavril. Nu din pricină că era frig și că el n'avea lemne, nu de asta. Dar, iarna, moș Gavril era nevoit a trăi cu oamenii și între oameni, a trăi cu aceste ființe atât de ciudate care nu cunoșteau nimic din ceea ce Dumnezeu a destăinuit lui moș Gavril, odată, în noaptea aceea când bătrânul Prut vuia din răspuțeri, amenințând pe cineva.

Vara era bine. Vara, moș Gavril pleca la malul Prutului și trăia acolo, cântând din fluer, cu ochii închiși, sau mormăind ceva, ce nu 'nțelegea nimeni, ce înțelegea numai el, proorocul Dumnezeului Mare ce sta acolo sus, în ținuturi îndepărtate, pe tronul său mare de aur, împodobit cu diamante mari cât boabele de fasole, înconjurat de garda sa de heruvimi și arhangheli, cu săbii de argint și aripi de aur. Murmura ceva moș Gavril, stând de vorbă cu bătrânul Prut. Și bătrânul surădea la vorbele lui, surădea cu mii de surăsuri, de soare răsfrânt în straiile lui lucitoare.

Și din când în când la convorbirile lor lua parte și bătrâna moară pe care o sguduia neastâmpărata sa nepoată, roata, prea tânără și prea vioaie pentru bunica moară care ofta și gemea de mișcările vijelioase ale nepoatei sale.

Prutul, moș Gavril și bunica moară se înțelegeau între ei de minune.

Lucrul acesta, nici un om din sat, fie popa Procopie, fie învățătorul care a cetit mai multe cărți mari și e atât de învățat încât poartă ochelari albaștri, nici un om din sat nu-l înțelege.

Da de unde?

Deși popa o fi cetit Biblia, nu se pricepe la nimic.

Când—cu zeci de ani în urmă—moș Gavril a venit la dânsul și i-a spus că Dumnezeu l-a ales pe el, moș Gavril, ca să fie și el prooroc mare și de aceea nu poate să se împărtășească din mâinele popei, ale omului de rând, popa a zămbit doar și i-a spus lui Gavril că e un prost și un nătărău.

„Prost!? — se gândea moș Gavril — Bine că tu ești deștept“.

Lui Dumnezeu nu-i place popa. Dumnezeu i-a vorbit despre asta lui Gavril într'o noapte.

Și are dreptate Dumnezeu; are mare dreptate.

Popa! Poftim! Joacă cărți, bea! Cineva a spus că și dansează. Bun popă! Când se apucă de țigare nu o lasă toată ziua.

Parcă așa trebuie să fie popii lui Dumnezeu?

Popa e dușmanul lui moș Gavril, fiindcă simte că moș Gavril îl denunță pe dansul în fața Domnului.

De aceea popa a și scos din Biblie paginile celea în care e scris despre proorocul Moș Gavril.

Popa înșală lumea, dar va veni cândva ora prevestită și Dumnezeu se va arăta oamenilor și va spune tot, tot adevărul. Și atunci el, Gavril, va înlemni pe popa și îl va izgoni din sat.

Dar învățătorul!

De câte ori împăratul trimetea solii săi în sat ca să-l caute pe proorocul moș Gavril și să-i ceară sfaturi despre binele statului, învățătorul mințea și le răspundea că în sat nu se găsește nici un prooroc.

Odată, moș Gavril a venit totuși să vorbească cu solii împăratului, dar învățătorul l-a înșelat zicând că solii aceștia nu sunt soli, ci d-l inspector și d-l revizor școlar.

Ah, vicleană e lumea asta, foarte vicleană. Și Dumnezeu e foarte supărat pe ea, precum i-a și spus odată lui moș Gavril.

Și bătrânul Prut spune acelaș lucru și, din când în când, rupe mânios bucăți de țărână, ca s'o pedepsească; și înecă oamenii și casele.

Grea iarnă! Zăpadă mare. Ger. Un ger nemaipomenit!

Moș Gavril pleacă în casă și cântă copiilor din fluier. Le povestește despre lucruri minunate, care se găsesc în cer, despre grădinile Domnului nemărginite, unde se plimbă la umbră sfinții și proorocii, mâncând plăcinte cu mere, și zboară păsările aurii cântând cu glasuri dulci.

Numai de casele popei și învățătorului se ferește moș Gavril, deoarece și în Biblie se spune că omul sfânt trebuie să se ferească de cei răi.

Moș Gavril locuia într'o colibă la marginea satului.

N'avea nici o rudă și trăia ca un sihastru.

Și într'o zi, a simțit moș Gavril că îi era greu să se

miște și nici nu poate să se ridice de pe paiele patului. În colibă era frig, dar moș Gavril nu simțea. Lui îi era cald, prea cald.

Și iată, s'a deschis deodată ușa colibei și a intrat unul din arhangheli cu aripi de aur și cu sabie de argint ca să-l poștească la masa mare a Domnului.

Și l-a luat de mână și l-a dus pe scara cea mare și largă de aur care ajungea până la tronul cu diamante, pe care ședea Dumnezeu în veșmintele sale presărate cu stele și cu luni.

Și în fața proorocului său, moș Gavril de pe malul Prutului, s'a sculat Dumnezeu de pe tron și l-a luat pe moș Gavril de mâna dreaptă și l-a pus între El și Ioan Botezătorul.

Și începu Dumnezeu să-l întrebe pe proorocul său, ce e cu popa, cu învățătorul. Și i-a povestit lui Dumnezeu moș Gavril totul, totul, totul.

Dumnezeu l-a ascultat cu mare luare aminte și după aceea a poruncit să i se aducă Biblia cea mare, adevărată, nestricată de popa Procopie, și arhanghelii au deschis cu furcile lor paginile mari de aur cu litere de argint și a văzut acolo moș Gavril și numele său între alți prooroci mari ai Dumnezeului preamărit...

CÂND LUMINEAZĂ SOARELE

Ea veni pe la mine, într-o zi scânteietoare de primăvară, când orașul uriaș era cufundat în valurile aurite ale soarelui, și în odaia mea de lucru, pe parchet, luceau pătrate înguste de lumină, aruncate de ramele ferestrelor. Am cunoscut îndată sunetul soneriei, scurt și energic.

Ea întotdeauna sună așa. Eșii. Era ea; înaltă, sveltă, grațioasă, îmbrăcată în mătăasă neagră, cu buchetul mic de violele la piept. Dar nu mai vedeam lucirea cunoscută a ochilor ei albaștri. Ochii ei erau stinși. Am înțeles că s'a întâmplat ceva.

— Ce e cu tine?

Dânsa după un moment de ezitare, răspunse încet:

— Nimic.

În cabinetul luminat de razele soarelui, observai fața ei mai palidă ca de obicei, mai galbenă decât eri. Sub ochi i se întăriseră umbre.

Se așează pe divan, într'un colț și, aranjându-și rochia foșnitoare, îmi spuse:

— Lucrează. Văd că ai de lucrat. Dar dă-mi o carte. I-am dat un volum de versuri al unui poet tânăr și m'am așezat la lucru. Din când în când, o priveam pe furiș; citea, și fața ei era plină de durere și nedumerire. Când la urmă mi-am întors capul spre ea, dânsa privea pironit pe fereastră, cu chipul duios, cu ochii deschiși mari. În trăsăturile feței palide, în colțișorul buzelor, citeam atâta tristeță, că lăsai masa de lucru și mă apropiai de ea.

— Ce e cu tine? Spune-mi!

— Nu știu — șopti ea și mă privi cu ochii plini de lacrimi. „Plec. Te deranjez“.

— Ba, nu, de loc, — minții eu — sunt liber acum: am isprăvit lucrul.

— Atunci să mergem să ne plimbăm puțin.

Ieșirăm din casă.

Tramvaiele roșii alergau vuind greu și sclipind în oglindirea soarelui. Automobilele negre, galbene, vinete, cafenii, și trăsurile curgeau. Neconținută, deasă, multicoloră, mulțimea. Pălării, jobene, șepci, cocarde, pene albe, pene negre curgeau, curgeau, se amestecau într'un izvor. Pretutindeni, în priviri, în zâmbete, în mers, se simțea viul primăverii.

— Ne vom duce undeva cu trăsura — îmi spuse ea.

Profilul trist și îngândurat, sprincenele subțiri, încrunțate, îmi spuneau că prietena mea e năpădită de un gând mare și de neînălțurat. Cu trăsura, dealungul palatelor vechi, trecurăm tăcuți.

Trecurăm un pod enorm, cu felinarele ca niște policandre mari; trecurăm prin fața bisericii mahomedane, cu turnurile albe și subțiri ale minaretelor. La un colț cu afișe mari, birjarul se opri, așteptând să treacă tramvaiul, mulțimea de trăsurile și de automobile. Pe dinaintea noastră treceau fete tinere, cu cărți în mână, vorbind între ele de ceva foarte vesel, râzând cu hohote. Le priveam cu plăcere. Priveam chipurile lor rumene, pline de viață, înflorite de primăvară, ascultam vocile lor răsunătoare, pline de nepăsare, și de odată am simțit privirile ațintite ale vecinei mele.

— La ce privești cu atâta plăcere?

Era, în vocea ei ceva care mă neliniștea.

— La dânselle... la eleve...

— Da? — Ea tăcu puțin. Îți plac atâtea fetele tinere?

- Știi că nu prea.
- De ce?
- Mi-e urât cu ele.
- A! Va să zică la o femeie cauți numai veselie?
- Nu! Încă nu.
- Nu ești logic.
- Nu știu. Poate.
- Da, eu îți spun că nu ești logic!
- Las' să fie cum vrei.
- Nu cum vreau. Da cum e în realitate. Știi ce? hai-dem înapoi.
- Unde?
- Acasă.
- La mine.

Ne-am întors înapoi, în tăcere adâncă. Din când în când, îi prindeam privirile ispititoare, serioase, triste.

Tăcurăm până la peronul casei sale.

— Dacă vrei, îți dau o ceașcă cu ceai—roști ea și adăugă, subliniind: dacă nu-ți va fi urât cu mine.

— Dimpotrivă.

În casa elegantă și aromată, ca și stăpâna, în casa plină de flori, de tablouri, de portrete și de nimicuri create de gustul grațios al femeii, era mai întuneric decât pe strada imprimăvărată, plină de soare, de zâmbete de vioiciune. Își scoase pălăria în fața unei oglinzi mari. Luându-și pălăria din cap, o puse pe masă și se apropie de oglindă, privind-se trist și tăcut.

Și în clipa aceea am observat cum începe să se vestejească chipul ei gingaș, și sub ochi și pe la temple câteva cute fine deabea se reliefau.

Și îndată am înțeles totul. Pricepui cauza tristeții, izvorul lacrimelor care îi umpleau obrazii: prietena mea *se vestejea*.

Și tocmai pentru aceasta, dânsa începu să-mi fie mai scumpă, mai aproape și dragostea mea să-i fie mai apăsătoare.

Dânsa mă privi. Făcui o față indiferentă, ca și cum nimic nu observasem, nimic nu înțelesesem. Se apropie de mine și-i văzui ochii albaștrii, lucind în lacrimi.

Câteva clipe mă privi tăcută.

- Tie, îți plac mult fetele tinere?
- Ti-am spus.
- E adevărat?
- Adevărat.

— Bine, te cred. Bagă de seamă: te cred. Ei acum hai-dem în sufragerie.

Și m'a luat de braț cu încredere, cu duioșie. Am părăsit-o când în ungherele odăii se adunaseră umbrele ușoare ale amurgului. Treceam prin strada zgomotoasă, privind cerul trandafiriu, cum se strângea din ce în ce primind culoarea ametistă. Gândul meu nu-i părăsea chipul gingaș, frumos, și atât de mișcător în irosirea care l-a cuprins, și-mi răsună în urechi glasul ei melodios și transparent.

O iubeam adânc, o iubeam mai mult ca niciodată, dar în dragostea mea căzuse o picătură fierbinte de compătimire și ceva bolnăvicios simțea sufletul meu.

Eram vesel că a trecut ziua luminoasă de primăvară, că a venit amurgul și mă gândeam cu durere că mă așteaptă atâtea zile la fel.

Așa se întâmplă uneori în zilele de primăvară, când luminează soarele...

Leon Donici

PĂŞEA VIAŢA...

*Greoi şi leneş scaldă trista ploaie
Costişe verzi de munţi fumegători,
Iar crestele se deapănă spre zare
Şi—vinete—se 'ncalecă spre nori...*

*În umbra singuratecă şi calmă
Miroase vag a veştede sulfine
Şi sufletu-mi e numai amintire....
... Un schit al amintirilor de tine...*

*Îţi sorb mireasma sufletului tânăr
Din cupa amintirii visătoare,
Şi din căuşul roz al sărutării
Atât senin reversi... atâta floare...*

*Incet, ca un suspin, adoarme ploaia,
Se redeşteaptă codrul de jugăstri
Şi-i bucurie proaspătă în calmul
Din depărtarea munţilor albaştri...*

*... Tot alintându-şi umedele sălcii,
Se 'ndreaptă apa iazului spre moară
Şi 'ncunună de-un imn de curcubeie
Nasc munţii visători a mii oară...*

*Livada-i poleită de lumină
Şi stropi de visuri scutură fâneaţa
...Iar peste culmi păsea, investmântată
În strai sărbătorec şi nou, viaţa...*

LA TINE....

*Mijeau sglobii stelutele sfioase
Clipind şiret pe bolta de satin,
— Ca fluturi de argint sclipind la soare
Pe moalea lor măramă de senin...*

*Alunecase secera de lună,
Molatec legănându-se 'ntre ulmi.
Înțelesei că-o taină se petrece
Pe 'nfiorate creștete de culmi...*

*Păru, atunci, un uger larg, de aur,
Din care mâini ascunse mulg lumină,
Nurind stelute palide, asemeni
Cu blânde floricele de sulfină...*

*În urmă apăru — simțeam în aer
Neliniști, glas de sunete, fiori —
Un clopot de sideș cu ape-ape
În vânăta-i clopotniță de nori...*

*...Târziu, mai rămăsese—punct sfielnic,
Daios ca ochiul blând al unui inger —
O floare cu petale de lumină
Crescută la tulpina unui sânger...*

*...Și-atâta fum de visuri răspândise,
Și-atâta svon de tinere suspine
Din bulgărașul ei de smirună 'nflăcărată,
Că eu gândii, deodată-atunci, la tine...*

Gura Teghii, 1919.

Vasile Munteanu

ANNA MAȘIMOVA

Noaptea era rece ca o casă nouă. Orașul atât de bine întocmit în străzi și locuințe drepte, așeza în mijlocul lumii un vast proiect de spital în care să se ucidă în deajuns cerul. Frigorifere mișcau arborii dealungul gardurilor ghimpate și o pasăre țipa rar dintr'un fund de parc, ca un sfârșit de operație.

Când am trântit poarta grea de tablă ruginită am stins cu ea lumina dela etajul pe care îl părăsisem tocmai, și într'un întuneric proaspăt pășeam în strada deșartă.

Spun într'un întuneric proaspăt, într'o noapte nouă. Acea a ochiului meu stins. Vedeam sau nu cu el? Copil, n'am ajuns niciodată să nu văd. Inchideam ades ochii ziua'n amieze-mare. În locul golului pe care îl așteptam și pe care n'am ajuns niciodată să-l întrezăresc — nimicul să fie atât de interesant ca să nu ne fie accesibil? — o pestepunere de ceruri care omenește vor fi fost ale lui Dante.... Curbele lor desemnau toate culorile complementare ale negrului, dela acela care clocește în sângele încheșat până la cel ce odihnește pe lumea cealaltă a stânjinelor. Briile de mărgelă minuscule îngroșeau cercurile ca niște pajiști de caleidoscop. În centru, un ochi ca cel de pe perdelele negre ale catedralei Sf. Gheorghe din orașul meu de naștere. În vreme ce popi jidovești cu tichiile în coarne, așa cum mi-au speriat adesea somnul din icoanele bunicului, încălecau pe aceste ceruri de zodiac închipuit.

Acelaș lucru mi se întâmpla acum. Numai că sângele pe care pansatul de adineaurea nu-l ațipise încă, trecea surd pe sub iadul ochiului meu rănit, un Lete în miniatură umflat neașteptat de ploi apocrife...

Pășeam încet. Nu fiindcă mă temeam să nu văd. Dar fiindcă într'adevăr vedeam prea mult, călcând aiurea, în lumea aceea din lăuntru a ochiului meu bolnav. Cum se făcea că în fața acesteia cealaltă dispăruse de nu mai vedeam de loc cu ochiul sănătos? ... Pășeam încet pe pajiștile ilusorii ale cerurilor lui Dante... În ele fința mea lua proporții, le umplea cum ai umple noaptea o oglindă.

La senzațiile acestea se adăugeau altele. Auzeam, sub șgârietura care săngera, țesuturile venind unele către altele, întin-

zându-se, alipindu-se, crescând inde ele. Luam contact așa dar cu părți din mine și în frigul care creștea, în singurătatea care incolțea în mine ca un grăunte de nebunie, nu era de mirare că-mi simțeam puțin și mânele aparte...

Nu mai încape îndoială, toată făptura noastră e o adaptare a retinei, un caz al văzului. Povestea Ciclopilor nu e o minciună grecească. Erau așa, fiindcă aveau un singur ochi. Ce-am fi noi să nu avem niciunul?

Între timp, apa Moldavei, înceată într'acolo, era o mână neagră care, la marginea orașului vechi, la marginea nopții, spăla într'o doară periile scărmanate ale tufelor care dedeau în primăvară. Dealurile cu linii schingiuite de trăsnet și de vreme și pe care depărtarea le alunga către un fel de cuminenie a cerului, erau, în încăperea ochiului meu, spinările unor mistreți ce fug de năpârleală!..

Mai departe stelele verzi, mazăre vărsată dintr'un lighean, și cerul, — ce n'ar putea fi cerul?..

Dar de dincoace orașul îmi intra prin urechi cu zarvă stinsă. Firme începeau să răsbească și cartierul jidovesc se apropia de mine cu misterul unui drumeț în sdrențe. O placă de lemn, cu chenar daurit odihnea drept în fața mea deasupra ușei scunde. În mijlocul ei o sfântă ambiguă, punând problema... sexului, era opera vreunui zugrav care ca și maestrul Titian își va fi avut drept model femein fratele...

Tot atât de nelămurită—dar de data aceasta datorită vremei care nivelează și nopții,—era cupa care în mâna stângă putea tot așa de bine să fie ramura de măslin din dreapta...

Nimic însă nu putuse cobori în nehotărît numele zugrăvit în inițiale roșii, cu subtitlul negru, al dughenei cu băuturi

Anna Mașimova

Lekery

la fereastra căreia lumânări de ceară se pierdeau printre liqueururi și geamuri de sibică.

Dar la umbra templului celui nou se dăramau case de lemn ars și grinzi putrede se încovoiau în bolți înnegrite. Patru care cu gunoi și praf de cărbune pătau curtea potcovarului Josef Waltr cu patru catafalce. Sta decimalul Zelmei Ruth în fața dughenei prin geamul căreia, cârpit cu mucava, s'ar fi văzut fundul mormănit cu scândurele de vânzare. O șoaptă venea din singura casuță albă ascunsă după un uluc, pe care un patrat vâruit scotea în față

Adolph Shranker

Copic Drinks

Între două steaguri sioniste. M'a atras mormăitul din lăuntru. Cuvântul englezesc de afară îmi da prilej de întrebare. În odăița înecată în fum și duhnet, un cuer și trei flăcăi în haine nemțești pe trei scaune fără spetează așezate ca un trifoi. Am întrebat ce e cu vinul de pe firmă. Evreul m'a măsurat cu ochi ca două ciupituri de vărsat. Mi-a spus ceva în idiș. A trebuit să înțeleg că la adăpostul unui comerț presupus e ascunsă o ligă.

Și mulțumit că un ghetto e în stare să mă facă să văd... și cu ochiul teafăr am pășit mai departe spre partea aceea a cheiului, unde în coasta uliței Cervina, așezată deoparte muștrător, cade pe brânci ca un câne bătrân, în umbra Restaurantului Kohn, Sinagoga cea veche. Prin ferestrele cu gratii, nici o licărire. Conul acoperișului e o scufie de noapte ce pleostește urechile în toartă a două abside. Naiuri plângătoare sânt olanele care lunecă pe margini, de pare că grămezile de cărbune și moloz de pe jos e tot ce a curs pentru oameni din sfințenia din lăuntru.

Vroiam să mă îndrept spre casă. Orașul murea cu totul și nu știam încă pe unde să o iau mai deadreptul.

Dela colțul pe care îl lăsam în dreapta o femeie însă venea spre mine. Trecea pur și simplu strada, sau se simțea atrasă de partea unde mai vedea o vietate. Avea într'adevăr aerul că e în căutarea unui tovarăș de drum. O pisică sări între noi de pe un grilaj. Era ca o prezentare. O privirăm amândoi. Cu această trăsură de unire eram față în față cu o fată simplă în broboadă și păr ruginiu, ușor desfăcut către umerii ce se mișcau cu un tic nervos. Pașii înceti cu care se apropia de mine pare că voiau să-i balanseze ființa și să o redea unui ritm normal. Se opri locului ca printr'o forțare de a pironi în față-mi o năvală din lăuntru.

Doi ochi ca porumbele înțepau un chip a cărui mobilitate se abținea la colțul unor buze subțiri și rele. O frunte îngustă și un nas lung desăvârșiau asprimea unei figuri semite. În umbra zidului, dea lungul căruia acum mergeam, ea căuta să-mi deslusească nu fața, dar un amănunt aș zice, care o chinuia. Să fi fost pata roșie care era ochiul meu stâng?

Am crezut că pot intra într'o vorbă pe care o dorește, întrebând de drum.

— «Da nu știu, da de unde vrei să știu»? țipă un glas galgăit ca și când urma cu mine cearta cu un altul.

— „Iertați-mă, dar sânt strein și am socotit...”

— „Da nu știu, da de unde vrei să știu. Și eu sânt streină. N'a vrut să mă omoare?”

— „Nu cumva!” tresării cu bucuria că nu o vedeam purtându-mi vreo pică.

— „Îți pare bine c'a vrut să mă omoare?”

Fata făcu un pas brusc spre mine. Parcă în întuneric ar fi vrut să mă scruteze, să mă descopere, să mă ia de umeri și să-mi strige o vină care era și a mea:

— „Și nimeni, nimeni în toată ulița. Ți'nchipui Sămbăta mare, Sămbăta voastră, că-i creștin. Știi Lambe Vasilof, cu taraba în piața Muzăului.

Glasul urca vârfuri ascuțite. Săgeți de sticlă mă căutau. Crima altuia mă învăluia pe mine. Eram fără cruțare complicele lui Lambe!

— „Pss, Pss, Pss!” iartă-mă, da im plac „pisicile”...

— „Avea pisici?”

Dar până să sfârșesc întrebarea ea dădu buzna pe trotoarul celălalt, unde lângă un salcâm o altă pisică torcea ca o bobină neagră lumina felinarului. Alergă cu ea în brațe spre mine.

— „Sânt așa de calde animalele astea. Femeile nu sânt așa decât lăuze.... Bărbații încalte.. reci! O, mâna lui când m'a apucat de gât.”

Femeia imi cuprinse cu mână demonstrativă brațul. Se vâră în mine. Frigul dealtfel creștea și o turlă vecină tăia aerul cu trei sloi de ghiață. Ceața care mai adineauri era ca respirarea unei ape, fumega acum din cerul jos ca aburii dintr'un vas cu leșie.

— „Venea des în prăvălie. Ii place whisky de când a fost chelner la Londra. Ii bea fără sifon. Nu, că să mă ia dă nevastă. Pss! Pss! Pss! Uite fuge! Iartă-mă, da-m plac pisicile!”

Și cu mâna dreaptă înșfăcă spinarea felinei care se folosea de clipa destăinuirilor ca să o sbughească. O dără de sânge pe pielea încrețită cobora în lumina unui geam din stradă, până la un ghimpe închegat în podul palmei. Când pisica fu redată brațului stâng un zâmbet desfăcu dinți mărunți și parcă stripeziți de zarzări crude.

— „La drept vorbind eu îi știam gândul. N'a mai făcut așa cu fata dogarului? Nu spuneam nimic, că-mi făcea vânzare. Da-i pândeam ochii. În seara asta a venit mai de vreme. Nu că să hotărîm: «Anna Mașimova, fii fată dă'nțeles. Că-ți trece vacul. Nu-ți miroasă a bărbat?» Și cu coatele pe tarabă mă privea blestemat. Clopotele voastre sunau

tocmai și vroiam să închid dugheana. Cu o injurătură să n-
toarse către biserica de unde veneau glasuri și pași de
creștini. Că asta-i strică tot cheful. Și că dracu i-a pus pe
popi să aprindă lumânări la ceas întunecat. Într'un târziu
mi-a cerut încă o sticlă de whisky. Să o bem împreună.
I-am făcut pofta. Nu mă temeam. Nu-i un om zdravăn.
Așa ca D-ta. Aș fi jurat că ești el, adineauri. Apoi, că să-i
dau un lichior, știu și eu care, că n'auzisem de când sânt.
Nu că știe el raftul. Și împleticindu-se, dădu de-a băjbaitelea
printre sticle. Mă atinse cu cotul. Il priveam cu spatele.
Când cu o sticlă smulsă dintr'un colț lovi în țândări lampa
care lumina pe tejghea. O mână înghețată îmi cuprinse
grumazul. Trupul meu da să se frângă de o strânsoare
ne bună. N'aș fi bănuat atâta putere în brațe așa de uscate...»

Și fata rămase mută. Ochii se rostogoliră parcă din
adâncuri de prăpastii. În fundul lor vedenia se mișca. Parcă
urmărind-o, fața nervoasă se crispa să o talmăcească. Pri-
virile mergeau în ochi fioroși de beție, mânele le apucau
pe ale lui, gura mușca din gât din haină, pieptul se svâr-
colea de frică și desnădejde, genuchi, glesne, frunte și umeri,
toate frământau o ființă muncită, ca, în vânt, umbra unei
tufe pe pământ.

— «A vrut să mă lege la gură, să mă innăbușe. Colțul
tarabei îl simțeam ca un cui în țată. Când a văzut că nu
poate să mi-o ridice, mi-a sfâșiat cu cuțitul rochia. Ia te uită!»

O sdreanță atârna în dreapta. Fusta era numai fașii. Cu
o nerușinare smintită fata, uluită la improspătarea scenei,
îmi desfăcu un genunchi scrijulit și o pulpă voinică, numai
sgârâeturi și vânătăi.

— Am tipat cât am putut. Dar bazmaua mă innăbușă.
O bazma ca asta dăla piept a Dumitale. O mușcam cu dinții.
I-am apucat degetul ăl mic. Cu o gură care duhnea tot mai
aproape de a mea, îmi strigă atunci că de nu îl las vără
cuțitul. Eram acum lipiți unul de altul. Puterile mă pă-
răseau. Între el și mine o lamă sau cingătoarea lui mă
apăsa. Mă gândeam cu frică și uitam că brațele lui erau
acum amândouă în jurul meu, că mijiocul mi se rupea, sta
să cadă. Doi ochi așteptau. Mă vedeam în ei prăbușin-
du-mă. O clipă, îmi spuneau ei, și ești a mea. Ochii.. beți
de așteptare.. holbați de bucurie... Cine începuse să mi-
toarne în orbite? Mă frigea plumbul lor topit... O secundă,
și mă innecau. În întunericimea în care mă năruiam, mintea
mea avu un licăr: ochii, ochii lui! Mana mea stângă scăpa

tocmai de sub înșfăcare. Unghiile imi luciră ca cinci ace. Le înfipsei strânse pe toate. Un țipăt de parcă toți căteii pământului ar fi eșit la lună! Nătângul se rostogoli. O tidvă auzii în urma mea, cum dă la o parte sticle de lichior. Căci am trântit ușa după mine și în stradă am fugit de țipătul lui.»

Din prăpastia cu vedenii ochii Annei Mașimova veneau în sfârșit la mine. Se ridicau încet și o față chinuită se odihnea pe realitatea mai bună a unei înfățișeri streine. Lumini cuminți se întorceau din funduri de orbite. Cu mânele apucându-mi brațele „Ha!” făcu Anna, ca bucuroasă de o revenire la lumină. Dar până să ajungă acolo buzele ei murmurau subconștient:

— „Ochii, ochii lui... cam ca ai Dumitale; cu cearcăne, da, cu cearcăne... Da ce? și ochiul, ochiul stâng?

Vocea începea să tremure, o nouă crisă parecă îi răvășea mințile. O mână imi apropia cu frică ochiul stâng:

— „Da ce... nu cu cumva.. ochiul.. ochiul lui stâng!.. Da da, aici, aici am nimerit... Simt locul... Da, ochiul lui...

Mâna imi umbla pe pleoapa strivită, imi pipăia duos cearcănul vânat.

— Sărmanul ochi... te doare... spune... Ți-am făcut rău.. Ce ai avut cu mine.. Mă știai evreică.. și habotnică... Sărmanul ochi... iartă-mă... să ne iertăm.. să fim oameni... să nu mă mai omori...

Femeia lipită de mine mă înfășura cu trupul, cu mângăiele. Palmele ei mi se strângeau de umeri... Vorbele cădeau galeș, sensuale... Ochiul meu stins revenit la dureri ascuțite vedea numai scena povestită. În mijlocul ei femeia sgăria. Ii simțeam unghiile în vreme ce mă căsneam s'o am. Orbit în felul acesta mă miram că n'am știut mai de mult că-s Lambe Vasilof!.. Și în locul lui, aidoma lui, o poftă beată mă mâna spre femeia care cerea împăciuire. O iubiam bună și rugătoare, o iubiam slabă în fața care ne doborâse pe amândoi. O forță perfidă mi se strângea încet în vine. Și patima își urca spre ea într'ascuns triumful.

— „Da, da, aceleași haine, acelaș trup.. își mormăia fata în aceeași buimăcare ca și mine. O dublă nebunie ne unea.

Trupurile noastre îndreptate unul în fața altuia de o dorință care singură se cunoaște pe sine erau acum una. Anna se potolea încet, încet într'o așteptare fericită. Mănele ei, după ce imi umblase pe umeri pe braț, pe piept, imi strângeau acum mânele.

Simțeam contactul lor ca de pe o altă lume. Căci umflate de un frig umed, înghețate și obosite, plesnind în intinse mânuși de piele roșie și lăsate în jos într-o nedumerire de manechin, mânele mele erau acum două pendule stătute.

Fata le căuta, la început mirată de absența lor înmănușată, apoi întăritată să le regăsească vii, să aprindă în ele sângele ce o năpustea spre mine. Două pâraiașe moi le lovea și frământa cu o viață iscoditoare, ce nu isbutea să le insufletească.

Aș fi vrut la fel să îndrept spre dansa, prin fluidul degetelor toată para care în trup, în inimă poate, se mistuia. Un neastâmpăr misterios se pierdea până să ajungă la periferie. Era una din acele voinți care se sbat și nu se pot realiza în vis,—bulboanele care se plămădesc și sparg, și umblă cu niște glasuri dedesuptul apelor mlăștinoase.

Ce zăgaz, de spaimă ori de necunoscut, mintea mea pune la acest capăt al ființei, unde o intrerupere cu mine însu-mi mă despărțea de dornicia mea și a tovarășei de noapte?

— «Da ce, cum...» făcu dansa în sfârșit, n'ai mâni... ai..., ai mâni artificiale?...

Cuvintele cădeau ca un pumn într-o statuie. Două brațe picau sec. Era desigur ceea ce așteptam, sugestia, revelarea, afirmarea categorică... Biruit de tot frigul pe care noaptea și fata aceasta îl pusese în mine, cu cele din urmă răputeri pe care mi le mai ierta emoția, aiurit încercam să ridic în mânele ei calde două mâni înghețate, mânele altuia...

Fata mi le pipăia acum cu spaimă și desnădejde. În gândul ei sdruncinat asociațiile găseau porți deschise. Un desgust i se urca încet pe linia pieptului. O simțeam îndepărtându-se.

Moarte, mânele pe care nu mi le mai bănuiam ale mele, încercau acum mai mult ca oricând, mai mult ca oricând în zadar, să cuprindă mijlocul care se strecura. Lambe Vasiloff se istovea în dugheană...

— „Mâni artificiale, arti-fi-ci-a...le...” făcu un glas subpământean, și cele două mâni calde mi le lăsară să bălăbănească pe trupul pironit.

Și cu un vaer scurt, Anna Mașimova se înfășura în noapte.

Praga, 1922.

Dragoș Protopopescu.

JUCĂRII DE VARĂ

*Se fugăresc în fraged aer
Miresme vii și se încaer,
În salturi de parfum.*

*Aleargă șerpuind pârâul
Jucându-se de-a prinsa
Cu drumul care 'ntins-a
Bătrânu-i pas ca să-l ajungă,
Dar grâul
În cale i-se pune
Moșneagului de drum
Și râde a minune
Cu capul dat pe spate
Și brațe ridicate...*

*Din depărtare-un pitpalac
La vrăbii strigă:
«Eu pot cânta, eu pot dar tac»
Dar vrăbiile din fânaș
Ferindu-se de laș
Și tot mâncând sămânță multă,
Din gușe râd și nu-l ascultă...*

*Un murg cu ochi de căprioară
Legat în pajiște de-un pom,
Se tot rotește ca o moară
Să-și prindă umbra dar nu poate
Și-atunci zănatec ca un om,
O bate cu copita...*

Vintilă Russu Șirianu

SCRISORI DE PE PACIFIC

Noua-Guinee

16 Aprilie 1920. Îți scriu de pe corabia care mă duce spre Noua Guinee —ultima mea fantezie vagabondă. *Marsina* — mică, nici două mii de tone — este totuși destul de confortabilă. Locuiesc într'o cabină de pe punte, împreună cu o tânără călătoare ce merge la niște rude, într'o insulă de canibali. Plecarea din Sydney, într'un sfârșit de după amiază, a fost frumoasă. O infinitate de brațe de mare mărginite de vile cochete și de grădini grațioase, deschise la dreapta și la stânga marelui canal ce conduce la mare — totul părea aurit de razele apusului de soare. Abia ajunși în largul mării, corabia începu să se clatine violent. Cei mai mulți pasageri se retraseră prudenți în intimitatea cabinei lor. Făcui și eu la fel. Sărmana mea tovarășe își începu călătoria prin a suferi teribil. Cînai culcată.

17 Aprilie. Altă zi.... Marea e lustruită ca o oglindă; spre vest, coasta Australiei se întinde înaltă și păduroasă. Pe alocuri se văd câte 3—4 șiruri de stânci ascuțite desemnându-se în adâncime. Sala de mâncare e cufundată în tăcere. La masa mea — eu o numesc a surdo-mușilor — nu se aud alte sunte omenești decât, din când în când, „trece-mi te rog untul“ etc. Vecinii mei — bărbați în cea mai mare parte — nu sunt de loc interesați cu tăcerea lor, încăpățanată parcă.

18 Aprilie E o duminică britanică, uricioasă și monotună ca ploaia. O zi cenușie pe întinderea neagră a mării; oscilațiunile corăbiei sunt totuși slabe. Seara, la 7 și jumătate, ajungem la *Brisbane* — capitale provinciei Queensland — care-și are, ca toate capitalele australiene, parlamentul și, lucru de care ei sunt tare mândri, o „Art Gallery“ care-i o oroare!! Peste tot, o minunată abundență de vegetație tropicală.

24 Aprilie. Iarăși patru zile de mare infuriată: talazuri enorme, în cari corabia se adâncea ca într'o prăpastie; totul pâraia, se rostogolea, aluneca. Cu rare excepții, toată

lumea a fost bolnavă de moarte. La masă, doar câțiva lupi de mare așteptau să fie serviți, ceea ce se făcea cu mare dificultate. Și Oceanul devenea din ce în ce mai tumultuos! Câteva din cabinele de jos fură inundate; valurile ajungeau până la puntea superioară. Dar noaptea! Era un „cauchemar“ fioros. Sgomotul devenea o simfonie infernală. Uneori corabia se culca pe-o coastă și trebuia să mă țin strâns de bară ca să nu fiu aruncată din pat. A treia zi de-abia, reușii să mă ridic și să trec în salon. O doamnă, într'un drăguț kimono de mătase albastră se odihnea întinsă pe o canapea. Tocmai ni se servise dejunul, când, o rostogolire a corăbiei răsturnă farfuriile cu mâncare. Masa se plecase în partea doamnei cu kimono, care, îmbrăcată sumar cum era, se pomeni cu o avalanșă de farfurii, de sosuri, un vas cu muștar.... Încercai să-i vii într'ajutor, dar fui svârlită ca o minge la celălalt capăt al sălii, așa de violent încât îmi răni piciorul. Iată una din plăcerile particulare ale călătoriilor marine! Totuși e bine s'o fi încercat și pe-asta.

A doua zi, întrunire generală pe punte, pentru a ne răcori la adierea ușoară a brizei. Suntem la 10° sub Ecuator; soarele începe să devină arzător. Vecinii mei își desleagă limba; sub aparența lor simplă și aspră, sunt oameni cari au văzut multe. Vecinul din dreapta are pasiunea florilor și mai ales a orhideelor; colindă ținuturile exotice în căutarea de varietăți rare, pe cari le colecționează pentru plăcerea lui. E un gust fin pe care nu i l-ai fi bănuț dintr'odată. La stânga, am pe un bătrân căpitan de vapor care-mi vorbește de Galați și de Sulina; în acest mediu străin și îndepărtat, e duios să auzi pronunțându-se nume din țara ta. În fața mea e un inginer care exploatează o mină de aur într'o insulă pierdută, în care el e singurul alb.

Căpitanul îmi arată Carul-mare la marginea orizontului. În cerul austral, constelația aceasta îmi pare cu totul ștearsă și vederea ei, așa de familiară ochilor mei, îmi aduce adieri de altă dată, umplându-mi sufletul de un dor imens.

În dimineața asta, o mică serbare pentru aniversarea unui vestit regiment australian. Căpitanul spune câteva cuvinte, după care se cântă cântece patriotice. Nu pierd din ochi pe cei câțiva Nemți prezenți. Unul are figura imobilă — o mască turnată'n bronz; altul are un aer incurcat, ne știind prea bine încotro să-și îndrepte privirea, iar al treilea aplaudă după fiecare cântec; în cele din urmă cântă

și ei în cor cu toată lumea imnul „God save the King”.
Luni 26 Aprilie. Către 4 ore după amiază, un căpitan de vapor ce ședea alături de mine pe punte îmi spuse, arătându-mi orizontul: „Iată pământul, Doamnă”. Privesc, dar nu zăresc nimic. Ochiul său obicinuit, de marinar, deosebia pământul în ceea ce mie mi se părea că sunt doar nori. Puțin câte puțin însă, la dreapta și la stânga noastră, pământul se conturează. La dreapta, Noua-Irlanda, la stânga, Noua-Britania, sau — cum se numiau înainte de război — «Neu Mechlenburg» și «Neu Pommern», ținând de arhipelagul Bismark. Sunt coaste muntoase căptușite cu păduri, zărite ca printr'un văl albastru. Peisagiul se precizează pe măsură ce înaintăm. Plantațiuni de cocotieri, aliniate minunat, coboară până la nivelul apei. Pentru mine, e o decepție: totul are o notă prea civilizată; m'așteptam la un aspect cu mult mai sălbatic.

În fața noastră se deschide golful dela *Rabaul*, străjuit de două stânci, aproape de aceeași înălțime: Mama și Fiica. Abordăm pe întuneric. Umbre nelămurite se agită. Când reflectorul corăbiei fu proiectat pe chei, o întreagă trupă de indigeni se înfățișă ochilor noștri mirați. Mai întâi, un batalion de poliție locală; drept uniformă, o cărpă albă în jurul mijlocului de abanos și o beretă de marinar pe cap. Dar totuși, ce mai aer marțial! Apoi se ivesc alți indigeni, împoțonați de sus până jos cu coliere din dinți de câine, cu aripi, pene, flori strălucitoare și cu piepteni de lemn în pletele lor lănoase și bogate.

Coborând pe țărm, tovarășea mea și cu mine intrăm ca într'un parc. O lună plină ne luminează calea. O luăm pe o alee întunecoasă, strânsă între două șiruri de brazi înalți cu acele plecate la pământ și înfruntăm așa necunoscutul. Licărirea șovăelnică a câtorva prăvălioare chinezești împrumută acestor locuri un aer de mister și dă o aparență cadaverică figurilor spânatece ale acestor fii ai „Imperiului Ceresc”, nemișcați după tejghelele lor. Ceva mai la vale, auzim un sgomot de tam-tam și de voci și ne prinde o frică puerilă care ne'ntoarce din drum. Caldura este delicioasă, mângâietoare și-ți împărtășește beția aceea pe care întotdeauna o încerci în ținuturile soarelui.

Marți, 27 Aprilie. Mă scol cu noaptea 'n cap, ca să mă bucur de răcoarea zorilor. Ies din corabie și, după câțiva pași, sunt în oraș. Am aceeași delicioasă impresie de grădină. Înaintea mea se'ntinde o imensă peluză mărginită de

munți și presărată cu căsuțe — «bungalows» — proaspete: unele sunt birouri ale Administrației, altele magazine și, în fine, restul, locuințe particulare. Alei — asemănătoare cu minunile poveștilor — de *manguieri* cu frunzișul bogat și întunecos și de brazi duc la grădina botanică — superbă colecțiune de arbori și de plante ce-mi răpesc privirile.

Și'n acest decor splendid se mișcă o lume care desăvârșește frumusețea tabloului; sunt personagii cu chipul de aramă, de bronz și de abanos, încinse cu braie colorate violente. Au umerii largi și mușchii sculpturali; buzele și limba lor sunt de cel mai pur „vermillon“, datorită mestecării unei anumite nuci de palmier, tăvălită în praf de coral. Câteva figuri de tot tinere, dar cu părul alb de-abinelea, îmi atrag privirile: ca măsură de curățenie — așa mi se spune — își spoesc, din când în când, capul cu var. Uneori, din cochetărie, își spoesc și mutra — ca elegantele noastre, acum câțiva ani — cu violet, cu verde și cu galben, și-i o plăcere să-i vezi. Ca atitudine — sunt foarte grațioși; au gestul lent și niște poze încântător de plastice. Să-i privești cum înaintază domol pe sub bolta nemișcată de foi de palmier, cum își mănâncă, așezați la rădăcina unui copac, prânzul lor frugal, sau cum taie cu un cuțit enorm, iarba peluzelor — e un tablou care nu se uită! Nu se uită, dar nici nu se poate spune...

Miercuri 28 Aprilie. Colecționarul de orhidee îmi propune, mie și tovarăsei mele de cabină, o plimbare în automobil; primim cu bucurie. Un drum strâmt dar bun aleargă mai întâi dealungul unor plantațiuni de banani și de cocotieri, apoi pe măsură ce înaintăm, vegetația devine mai luxuriantă (mai mult chiar decât în Tahiti); e un desigur inextricabil, o împletire nebună de arbori și de liane. Și noile roade de păsări cu pene pestrițe însuflețesc cu ciripitul lor pustietatea ținutului. Fluturi magnifici — unii foarte mari și catifelati cu negru și verde de smarald — alții, mici, colorați uniform și lucitori ca smaltul.

Joi, 29 Aprilie. O surpriză plăcută: mi s'a dăruit un admirabil specimen de pasărea raiului — Noua-Guinee e patria lor — și creasta unui porumbel dintr'o speță rară. Domnul care mi-a oferit un asemenea dar excepțional n'a acceptat nici o remunerație bănească; rău îmi pare că n'am o broderie românească! I-ași întoarce darul...

În dimineața asta plecăm și ne oprim la minuscula insulă *Matapit* — lungă abia de un klm. Tot satul vine să

ne salute, cu mâinile pline de scoici felurite. Făcusem provizii de tutun pentru schimb, dar primitivii aceștia au dat de gustul metalului nostru uricios: „One Mark”—vestigiu unic al dominațiunii germane — atât cere fiecare pentru marfa lui, și aceste două cuvinte anglo-germane alcătuiesc tot vocabularul lor. Femeile și fetele se adună în jurul meu: pălăria mea tahitiană cu cununi de scoici le atrage și le atâță curiozitatea; o ating și — pe cât înțeleg după jocul figurii lor expresive—doresc să știe de unde-o am.

Sydney, 26 Mai. Din nou la Sydney. Am vizitat institutul orbilor de aici: ateliere mari și frumoase unde se acordă și se repară pianе, se împletesc rogojini, se fac perii, saltele etc. Directorul imi spune că pe vremea „Vetrei Luminoase”, era în corespondență cu Carmen Sylva. Câțiva soldați orbi au deschis un magazin de ceai, la care au alăturat un «tea room», în care servesc cu schimbul doamne dela Crucea Roșie. Poimăine plec spre Fiji.

24 Aprilie. Câțiva copii se apropie de noi cu brațele pline cu flori de hibiscus, de frangipană și de laur roz — ca să ne împodobească. Patru băiețași cu ochii strălucitori se ocupă de mine; mă împodobesc ca pe un idol, incingându-mi cu flori mijlocul, gâtul, pălăria. Par apoi încântați de isprava lor.

Aci, femeile sunt, în genere, mai puțin decorative decât bărbații; își taie părul scurt de tot și nu-și găsesc capul ca stăpânii lor; de asemeni — ceeace-i foarte uricios — poartă o bluză cu mânecile bufante introdusă de misionari, ca fiind mai convenabilă pentru bunele moravuri. Cea mai mare parte dintre ele îmbătrânesc înainte de vreme și, îmbătrânind, devin hidoase; întâlnii, astfel, o adevărată vrăjitoare, cu craniul chel ca'n palmă și fără alta vestmânt care să-i acopere uriciunea, decât o îngustă centură. Satul cu case de bambus e grupat pe cele două laturi ale sedilului Misiunei. Misionarul e «Deutsch», dar e foarte amabil și are un chip atrăgător. De douăzeci de ani stăruie în ținutul acesta sălbatic dela Tropice, semănând cuvântul lui Christ. Vorbește idiomul local și, pe lângă cuvântul lui Dumnezeu, își învață enoriașii să scrie, să citească și să numere, ceeace-i o muncă nerodnică se pare, fiindcă școlarii se grăbesc să uite totul după părăsirea școlii. El ne spune că copiii indigeni sunt plăpânzi și slăbuți din pricina hranei neîndestulătoare. Ca trup, micuții Melanesieni sunt mai puțin desvoltăți decât copiii albi. Pastorul vor-

bește frumos franțuzește și amintirile pe cari mi le po-vestește îmi dau nostalgia Europei. Il invit la masă pe bord.

28 *Aprilie* Ancorăm într'un golf al Nouei-Britanii. Mă plimb prin sat, care nu-i departe de coastă. Trece un indigen cu nasul străpuns de o bară de coral și-mi surăde; apoi altul, cu obrazul punctat cu albastru și portocaliu; apoi altul, cu un arabesc pe frunte. Pe prispa unei colibe stau doi bătrâni; loburile urechilor le coboară până la umeri.

1 *Mai*. Părăsim *Rabaul*, pe o ploaie tropicală; cad torente de apă, în cascadă, ascunzând peisagiul cu o pânză deasă și de nepătruns. Pe bord, oaspeți noi; guvernatorul coloniei, generalul J., își are cabina alături de-a mea. Noul meu vecin la masă e un plantator din insulele Solomon, care duce cu dânsul o colecțiune de obiecte indigene. Îmi dăruiește 4 săgeți lungi, frumoase, dar greu de transportat.

Luni 3 *Mai*. Patruzeci și opt de ore de călătorie liniștită ne-au dus la *Samarai*, insulă cu o suprafață de 50 de acre, răsărită din adâncimile Oceanului, tocmai la mijlocul strâmtoării mărginită de China — calea care unește Australia cu Extremul-Orient. O mare albastră încercuește — ca un inel de peruzea — acest uscat minuscul, iar marea, la rândul-i, e mărginită de coasta Nouei-Guinee și de o infinitate de alte insule verzi. E o priveliște de o frumusețe izbitoare. Ne ies înainte localnici, cu un costum mai sumar încă decât la *Rabaul*. Bărbații — adevărați Adam — n'au adoptat, ca vestmânt, decât o foaie de cocotier, înlocuind tradiționala frunză de viță a strămoșilor noștri. Toată vanitatea lor cochetă se concentrează, pare se, asupra urechilor, cari sunt căptușite, de sus până jos, de mici inele lucrate din solzi: unii și-au atârnat de nas câte 5—6 asemenea bijuterii. Femeile sunt delicioase. O fustă de bale-tistă din fire de iarbă încinsă sub pânțe și un tatuaj complicat, prelungindu-se până la obraz, alcătuește toaleta acestor Doamne. E o modă cochetă și ieftină. Un drum adăpostit de cocotieri înconjoară insula în 20 de minute; fetele tinere, pe cari le întâlnești plimbându-se la umbră, sunt ca niște fermecătoare apariții. Nu sunt, în totul, decât vreo 60 de Europeni, locuind în niște căsuțe îngropate în verdeață și flori.

Maria Dr. Stănculeanu

BĂTRÂNII

Cel din urmă.

*Mă părăsise bardul venit de pe Siret.
Pe drumuri împietrite de-al nopților polei
Suna tot mai departe un răs de clopoței...
Mă reîntorceam spre casă eu singur. Raza lunii
Sculpta cu daltă vie în relief alunii,
Făcând din steiul umbrei să scapere scânteii.*

— *Vei răsări în calea-mi, din noaptea de sub tei.
Tu, dureros de dulce poet, să mi te-apropii ?...*

*Și teii troeniră și tremurără plopii.
Glicina de pe ziduri, măceșul din pervaz
Legară liane scumpe și roze de Șiraz,
Iar casa mea bătrână reîndălță prin veacuri
Castelul singuratic la margine de lacuri...
Și ca o lipsă mare m'atinse nemurirea
Acelui ce'n luceafăr își înghieșă privirea.
Și ramurile toate bătură lung în geam,
Iar codrul și cu mine alătura plângeam.*

*Pustiul și urâtul mi-erău din nou stăpânii —
Pieriseră în noapte și în trecut Bătrânii,
Lăsându-mă mai singur și mai stingher pe lume...*

*Le mai plângeam plecarea și-i mai chemam pe nume,
Când, prin ferestre, ziua lăsă pe-al meu covor
O floare de lumină svârlită din pridvor —
Și soarele deodată aproape îmi era,*

Și 'n față-mi Grigorescu șezând pe canapea.
 Da, i-am văzut bastonul de lemn de corn, surtucul
 Și pălăria moale păstrată 'n cap (uitucul!)
 Și zâmbetul acela și mâna lui și ochii,
 Ce-au desbrăcat natura cum alții fură rochii
 Ca să privească goală pe fata ce-o iubesc.
 — «Nu te jeli, îmi spuse, poezii 'mbătrânesc.
 Cuvintele de aur menite sunt pieirii:
 Ca găze efemere în raza amintirii
 Revin, sclipind în juru-ți, din ce în ce mai rar,
 Și-o bună dimineață le vezi întru'n sărtar,
 În acul unui critic uscând pe-o filă ruptă...
 Cu legile uitării umane nu da luptă.»
 — «De moare ce e sunet, coloarea ta rămâne
 — L'am întrerupt — Maestre, e azi și va fi mâne,
 Eternă ca natura, din care tu o iei,
 În spațiu: pe-a ta pânză — și 'n timp: în ochii mei
 Poezii pot să plece când ținem vrăjitorul:
 Tu singur le-ai fost fapta, lumina și decorul».

Dar el zărind o schișă de-a lui cum sta 'n perete,
 Surăse arătând-o: «De-ași mai trăi, băiete,
 N'ași mai picta cu pensuli de păr, ci ași privi
 În rana lor firească priveliștile vii.
 De ce să strici o pânză când ai un cer de vară?»
 ...Și se sculă și ochii păliți îi scânteiară:
 «Inchide casa, trage obloanele și vină...
 Ne-așteaptă drumuri albe și-o țară de lumină.
 Te suie 'n carul rustic cu pașnicii lui boi,
 Te culcă în sulfină, în fân și în trifoi,
 Căci pentru tine câmpul ți l-am cules drept pernă,
 Și, drept umbrar albastru, ți-am împânzit, eternă,
 O boltă pe sub care de-acum ne-om adânci».

Se mântuise casa când vorba își sfârși...

În legănarea lină a roșilor de lemn,

Călătoream agale sub magicul îndemn
 Al pictorului care crease România.
 Mai mică, tot mai mică, se depărtase via
 Și 'n urmă dispăruse ..

Mergeam acum, nu știu
 Pe Topolog, pe Trotuș, pe Mureș sau pe Jiu,
 Căci apa lor tot una de limpede rămâne,
 Când oglindește vraja colinelor române
 Cu procesiuni de sate prin lungi livezi de pruni
 Pornite din îndemnul uitașilor străbuni.
 Nici muget, nici talangă, nici cel mai slab eco...
 Părea tăcuta vale un liniștit tablou,
 O pânză zugrăvită de razele de soare,
 În care orice linie trăia nemuritoare,
 Și 'n calma ei lumină de vis și de amurg
 Privit-a Grigorescu cu ochi de demiurg.

Și se făcu deodată un drum, sus, pe mușcele...
 Veneau domol — ca blocuri de nea ce mișcă grele —
 Rumegetori, plăvanii cuminți, și'n vârș de car
 Țăranul care poartă pe umeri cerul clar.
 Și 'n praful inserării cădelnițând albastru,
 Alături de căruțe trecură în buiastru,
 Purtând în mână plosca de nuntă, călăreții...
 Am întâlnit, pe-o coastă, cu șatra lor lăeșii
 Cu trup de bronz, cu sdrențe, cu urși și cu măgari,
 Și, la popas, cu boii ei pălcuri prin stejari,
 Cu albe coviltire o tabără de care...
 Și am văzut iar hanul pustiu la drumul mare
 Și sub umbrar de șită de ierni derăpănat,
 Drumeși, ce-și beau necazul, și-un murg de stâlp legat..
 Și iată casa veche cu nalbe la ferestre,
 Impodobit, pridvorul cu scoarțele de zestre,
 Copila gânditoare, ce coase la gherghesf,
 Cu ochi de peruzele și mână de sidef...
 Și iată, cu căpșorul lăsat în mâini pe spate,

*Mlădie ca o creangă în soarele ce-o bate,
 În vâlnecul ce-o strânge ca trasă prin inel,
 În mers de ciută, fata cu vaci și cu vișel...
 Și iată, sub cireșii din deal, cu mâna goală,
 Șezând sfioasă fata cu flori căzute 'n poală:
 Prin înflorite ramuri privește 'n vale țara.
 Rodica e? Ileana? sau poate Primăvara?...*

*Dar dealuri povârnite se împingeau spre munte,
 Când am zărit cioporul de oi albînd și 'n frunte,
 Cu bâta după spate și cu căciula sură,
 Ciobanul ce coboară pe plai ca din pictură,
 Ca să înșire 'n suflet — mărgelile laolaltă —
 Priveliștile toamnei din munte pîn'la «baltă»...
 Atunci, din mari, ascunse și ne 'nțelese legi,
 Acelaș sus la Rodna, acelaș pe Bucegi,
 Cu dădică opincă și piept de legionar,
 Stînd viu în fața noastră dar totuși legendar,
 Puternic ca o stîncă și verde ca un brad,
 Trăi păstorul mitic și ultimul nomad....
 Deasupra lui: doar cerul, ca temelii: Carpatul,
 Jur împrejur: o țară dealungul și dealatul...
 Proptit tăcut în bătă, cu ochi pierduți în gol, —
 Din pusta lui Petöfi la stepa lui Gogol,
 Svârlea pieziș-a-i umbră pe dealuri și câmpii.*

De pretutindeni glasul pămîntului grăi:

*«În zori de zi te 'nalță la cer cu ciocârlia,
 Cu soarele ce-apune să 'mbrățișezi câmpia,
 Te-așterne pe podgorii ca umbra unui nuc,
 Deschide 'n codru verde cărare de haiduc,
 Pe plai să paști alături de stele printre oi,
 Si-adormi cu gârla leneș sub plute în zăvoi,
 Să fii un măr de aur în mărul plin de mere,
 În clopot să fii cîntec și în amurg tăcere,*

*Să crești în grâu cu grâul și 'n inimi cu iubirea —
 Ca vorba ta să cheme în noi nemărginirea,
 Ca să păstrezi în tine, ca 'atr'un imens muzeu,
 Cu floarea cea mai mică de crâng, pe Dumnezeu,
 În țara Cosinzenii ce-așteaptă încă 'ntreagă
 Un gând s'o cucerească și-un suflet s'o culeagă.»*

Ion Pillat

CÂNTEC PENTRU LUMINĂ

I.

*Noaptea era înstelată
 și celelalte cum au mai fost.
 Pomii au plâns frunză galbenă
 în acest an, întâia-dată.*

*Tot atunci câinii au lătrat a sfârșit
 și miorlăitul pisicilor m'a întristat adânc.
 Fiindcă n'am priceput nimic, am coborât nelămurit
 să culeg în stradă lacrima cerșetorului copil
 s'o dăruiesc ochilor mei.*

*Plânsul cerșetorului l'am adus în casă —
 dar cântecul de față putea să fie mai luminos
 dacă uitam să-l scriu, așa
 cum s'a petrecut cu încheerea de mai jos:*

II.

*O, dacă cerșetorul copil
 Nu avea lacrima lui
 N'ași fi avut s'o cer nimănui
 lacrima.*

Sergiu Dan

UN SRIITOR NOU

COLONELUL N. M. CONDIESCU.

Incepe să se arate și la noi răbdarea pentru notorietate și acceptarea noviciatului pentru meșteșug. De unde toate precocitățile maladive erau geniale la 17 ani, extraordinare la 18, fenomenale la 19 și sterpe la 20, iată-i venind către noi din turnurile înalte în care au studiat, oamenii virtuși ai maturității. Ieri îi cunoșteam ca pe niște personaje cultivate în materia gustului, putând să strămute o discuție pe mai multe terenuri și uimindu-ne uneori cu reflecții care trădau obiceiuri îndătinat de gândire și rafinamente. Azi, dintr'odată, ei se afirmă scriitori și scriitori de meritul cel mai vădit.

Colonelul N. M. Condiescu ne aduce o carte surprinzătoare, din Grecia și Eghipt și mai ales din teritoriile pân'aci necunoscute ale cosmosului său propriu. La aroma foarte evocativă, pătrunzătoare, a mărilor și țărilor străbătute cu Prințul Carol, se adaogă, amplificându-o, suculența atmosferii sufletești a fericitului autor. Peste mări și țări, cum e intitulat volumul, autorul ancorează în realitate la țara luxuriantă a personalității sale.

Pierre Loti, care a purtat și el uniformă, spada și pana, de-a lungul lumii, are în opera lui accentul permanent al pubertății de internat, care cântă la pian, brodează, pictează flori și scrie. În mâna lui toată natura este de consistența trestiei încovoiate, cu miezul gol. Cartea colonelului Condiescu, e cu totul altceva. Cuvântul său e dințat, fraza lui merge cu precizie viguroasă, uleiuri generoase îi lubrifică mecanismul. În tot ce vede și scrie se ghicește bărbatul; simțirea autorului stampează. El arată luna cu un gest de îndrăgostit care o fură. Vântul în mâinile colonelului Condiescu e o ființă vie. Pietrele bat ca niște inimi. Pământul are grai, putere și voință. În cartea d-lui Condiescu natura nu zace pasivă, ca odalisca literară, cu ochii languroși, din cele mai multe cărți, ci acționează, cugetă și spune.

Ca un vârtej se desfoaie volumul și mergi cu spirala lui, sedus ca elastica lui frumusețe. Și nici melancoliile pregnante ale autorului nu se sustrag puternicului lui optimism și toate stările sufletești din cele vre-o 250 de pagini ale cărții sunt ca niște rugăciuni și ca niște ofrande ale unui voevod voinic, care se împărtășește cu Domnul, călare.

Pe neașteptate, D-l Condiescu se certifică scriitor din dinastiile cele mai bune.

Indemnăm publicul să citească volumul colonelului Condiescu: e o datorie, răsplătită de un mare agreement. Negreșit că e supărător pentru profesioniștii penei să le afirmi că noul venit li întrece. Dar e cazul colonelului Condiescu: de multă vreme nu a ieșit din tipare o carte comparabilă cu volumul său.

Și e abia primul volum, al epocii sfielilor și al îndoielii. Trebuie să aplaudăm tare pe autor, pentru ca în al doilea volum făgăduit, să se cuprindă toată impetuozitatea, neîmpiedecată, a individualității lui remarcabile, relevantă în Grecia și Egiptul celui dintâi.

T. A.

WILLIAM BLAKE

O ciudată figură, mai ales pentru timpul când se ivise. Poet și pictor deopotrivă, rămase necunoscut în viață, cât și ani mulți în urmă. Doar când veniră Prerafaeliștii, dintr'un simțământ de firească simpatie își întoarseră luarea aminte spre Blake și-l scoaseră la iveală. Intr'o măsură contribuise și el însuși la nesocotirea-i din partea publicului prin felul cum înțelegea să-și publice cărțile. Părea să aibă — ca și William Morris mai târziu — un dispreț pentru sistemul tipăritului; de aceea inventase el unul, după care textul se îmbina cu desemn de ornamentație în ceva armonic, cam în genul manuscriselor iluminate din Evul Mediu. Numărul exemplarelor era foarte mărginit, nu mai mult ca vreo douăzeci-treizeci. Astfel au ieșit toate scrierile sale, afară de poema *French Revolution* și de *Poetical Sketches*, tipărită din îndemnul și cu cheltuiala unor prieteni. Acest dintâi volum cuprinde un număr restrâns de poezii, cele mai multe fiind cântece descriptive, de o prospectivă cu totul nouă timpului său — adică sfârșitul veacului al optsprezecelea. Și chiar dacă în stilul formalismului obișnuit mai cheamă aci muzele de prin umbrele munților, din albastrul văzduhului, ori din afundul mărilor totuși le spune muștrător:

Cum de-ați lăsat iubirea antică, pe care barzii din vechi o căutau'n voi! Tânjind, se mișcă rar coardele! Constrâns e sunetul, notele-s puțin!

Afară de urme din Ossian și poate din Chatterton, se pot recunoaște în versurile sale accente, căderi de cuvinte și ritmuri din poezii Elisabetani. Instinctul său de poet oșebit l-a împins către Shakespeare, Ben Jonson și Spenser. Contactului cu maeștrii trecutului s'a adaos pregătirea-i de pictor în studierea unor artiști ca Raphael, Michelangelo, Dürer, cât și monumentelor vechi din Westminster Abbey. Mai ales cufundarea aceasta liniștită, contemplativă, dealungul veacurilor în tainele artei gotice, a fost mult prielnică sufletului său pornit din naștere spre misticism. Când era copil, eșind odată afară din Londra, văzu pe un pom o mulțime de îngeri. Intors acasă, povesti tatălui, care l-ar fi bătut să-l vindece de asemenea

bazaconii, dacă n'ar fi mijlocit mamă-sa; de atunci își duse viața retras în sineși, fără a fi părăsit de năluciri — cum mărturisea el-insuși, fiind în legătură zi și noapte cu soli ai cerurilor. Așa că la el, dintru început, arătările din lume, contururile, culorile, prinse cu nesățioasa uimire a vârstei tinere, servesc de cadru și veșmânt al unor vedenii lăuntrice. Spune el „Dimineții“:

O, sfântă fecioară, îmbrăcată în alb curat, deschide porțile de aur ale cerului, și răsai; deșteaptă zorile ce dorm în tărie...;

iar «Luceafărului»:

Tu inger bălaiu al serii, acum când soarele odihnește pe munți, aprinde-ți strălucitoarea torță a iubirii; pune-ți cununa de raze și zâmbește patului nostru de seară, zâmbește îndrăgostirilor noastre!

Apoi în oda închinată «Toamnei»:

O, toamnă încărcată cu roade și pătată cu roșul strugurilor, nu te du, și stai sub streșina mea umbră; aci poți hodini și-ți poți în-țona cântecul voios după fluierul meu nou, și toate ficele anului vor juca! Cântă acum cântecul molatic al roadelor și florilor.

Blake intră negreșit în categoria poeților vizionari. Cu ochii duși într'aiuri, la obârșia și ținta din urmă a vieții, el a rămas neatins de rosturile, de volbura trecătoare a întâmplărilor dimprejur. De aci farmecul volumelor *Songs of Innocence* și *Songs of Experience*, pe cari le publică apoi împreună, cu inscripția sub titlu:

Arătând cele două stări contrare ale sufletului omenesc.

Ce ar fi înțelegând oare prin aceste cuvinte? Să nu pierdem din vedere, că Blake e un susținător al Revoluției Franceze; dar în deosebire de alți doctrinari, el preamărește imaginația și în lumina ei ajunge să vadă oriunde în lume — ceea ce pe altă cale văzuse și Spinoza — ceva dintr'una și aceeași pornire dumnezească, pe care o numește energie. Ea n'ar fi la oameni decât expresia unei simple bucurii, cum o întâlnim în vârsta copiilor. Spune în *Icoana Divină*:

Indurării, milei, păcii și iubirii se roagă toți în păsuire; și acestor virtuți de încântare le aduc mulțumiri.

Intr'o poezie corespunzătoare, caracteristic intitulată *Abstractul Omenesc*, iată ce devin sentimentale firești de mai sus:

Mila n'ar mai fi, de n'am face pe careva sărac; și îndurarea n'ar putea să existe, de-ar fi toți fericiți ca noi. Și frica deolaltă aduce pace....

Astfel în o serie de poezii el pune în vădit contrast norma rațiunii reci, amorțite în fel și fel de tipare, cu zburcarea liberă a sufletului, care întinde orizontul și cheamă în cuprinsul simpatiei și celelalte vietăți fără nici o precădere, toate fiind imagini ale unor însușiri divine. Dacă Blake se întreabă cine a făcut mielul, cu atât mai uimit stă în fața tigrlui:

Tigrule, tigrule, aprins de strălucitor în pădurile nopții, ce mână, ce ochiu nemuritor putut-a să creieze grozava-ți simetrie? În ce adâncime sau ceruri depărtate ardea focul ochilor tăi?....

Deși stăpânit de o concepție filozofică, în multe din poeziile sale parcă însuși sufletul unui copil ar fi cântând' spontan și simplu, cu aceeași neînțeleasă putere ce dă forma și mireazma unei flori. Nu e grija de actualitate. El caută să pătrundă dincolo de aparențe. Și străduința, cum zice el, de «a vedea o lume într'un grăunte de nisip și un cer într'o floare sălbatică», duce printr'un fel de revelație la neașteptate adevăruri. Ceeace alții în urmă vor ajunge să înțeleagă după lungi și obsitoare discuții, Blake ne dă în două șiruri din *Versurile Gnomice*:

Great things are done, when men and mountains meet;
This is not done by jostling in the street.

Traducere:

Lucruri mari se fac, doar când oamenii și munții se întâlnesc; ei nu se fac prin împingerea pe stradă.

Adesea arătările din lume nu-s pentru Blake decât niște simboale în cele mai însemnate găsind un înțeles ascuns; ca, de pildă, în *Sun-Flower*:

Ah, sun-flower! wary of time,
Who countest the steps of the sun;
Seeking after sweet golden clime.
Where the traveller's journey is done;
Where the Youth pined away with desire,
And the pale Virgin shrouded in snow,
Arise from their graves, and aspire
Where my Sun-flower wisheth to go.

Traducere:

Ah, floarea soarelui! obosită de timp, ce numeri pașii soarelui; tânjind pentru dulcele tărâm de aur, unde-și mântue drumul călătorul; unde tânărul covârșit de dor și palide fecioară în lîntoliu de nea, se înalță din morminte, și tind încotro floarea-soarelui a mea dorește să meargă.

Versurile respiră atâta milă pentru tinerețea ce se ofi-

lește de setea iubirii nepotolite! În partea sexuală, cât și în oricare alta, dorința e sfântă, și năbușirea ei, după Blake vatămă; cași apa stătătoare, clocește miazme otrăvicioase. Religia și morala îndeobște nu fac decât să ticluiască o seamă de legi, cari strâng în mărginirea lor abstractă și încătușează, dacă nu chiar neagă de multe ori, însăși desfășurarea vieții. Într-o poezie de câteva rânduri găsim următoarele:

Trandafirul modest întinde un spin, oia smerită un corn amenințător; pe când albul crin se va desfăta în iubire, nici un spin, nici o amenințare nu-i vor păta frumusețea strălucitoare.

Acest crin ar fi simbolul vieții, cum o concepe Blake. Căutând în Swedenborg între altele, cumcă «echilibrul tuturor lucrurilor este din acțiune și reacțiune», el adaugă în chip de comentariu: «Dumnezeu și răul sunt ambele bune și cele două contrarii împreunate». De aci apoi, după ce trece cu totul peste dualismul tradițional, ajunge la ștergerea hotarelor între orice deosebiri morale și proclamă, cu un veac înainte de Nietzsche, un bine mai presus «Dincolo de Bine și de Rău» în cartea sa *The Marriage of Heaven and Hell*. E scrisă, afară de introducere, în proză—o proză vie, sifidătoare, bogată în răs ironic și paradoxe. Răsturnând înțelesul din Biblie, prin cer înțelege constrângerea pasivă, rațiunea îngustă, care vrea să pue stavilă energiei sufletești. De aci și slăvirea impulsivității, cu tot ce atărnă de ea, în multe din zicătorile cărții, unde scurte linii precise luminează câteva din ideile poetice și unde noțiunile contrare adesea se întretes laolaltă:

Ceeace se dovedește acum, a fost odată închipuit.

Creația unei mici flori e munca veacurilor.

Cine dovedește și nu trece la fapt, hrănește ciumă.

Mai degrabă omorâ un copil în leagăn, decât să crești dorinți neîmplinite.

Inchisorile sunt clădite cu pietrele legii, bordelurile cu cărămizile religiei.

Drumul excesului duce la palatul înțelepciunii.

Mândria păunului e gloria lui Dumnezeu.

Nu există virtute, fără călcarea celor zece porunci.

Încă, acela ce-și înfrânează dorințele, nu poate fi credincios lui Isus, în care Blake vede tipul pasionatului imaginativ. Și pe această cale îndrăznează, primejdioasă cetitorilor nepregătiți, înaintează el în poemele, așa zise profetice, unde sborul imaginației, scăpând atingerea cu realitatea, se perde în simboale, cari în nelămuritul și păcla misticismului lor, sunt niște născociri personale anevoe de împărțit altora.

M. Beza.

Din CARL SANDBURG

1. Butoni.

*Priviam o hartă de război întinsă ca reclamă în fața unei
redacții.*

*Butoni, — unii roșii alții galbeni, unii vineți alții negri, —
erau mutați pe hartă încolo și înapoi.*

*Un băiețandru vesel și cu pistrui pe față
Urca o scară, zvârlia o glumă cuiva din mulțime,
Apoi împlânta un buton galben cu două degete spre vest,
Și 'n urma celui galben muta și unul negru cu două degete
spre vest.*

*(Zece mii de bărbați și de băieți se zvârcolesc în noroi de
sânge pe-o margine de râu,
Cu rănile deschise, cu urlatul morții 'n gâttejuri, cerșind
zadarnic un picur de apă).*

*Cine-ar putea spune ce preț plătește omenirea pentru mu-
tarea cu două degete spre vest a doi butoni, aici în
fața redacției unde râde vesel către noi băiețandru cu
pistrui?*

2. Ucigași.

*Eu vă cânt vouă
Domol ca un părinte copilului său mort,
Și aspru ca un bărbat
Cetluit în obezi.
Sub soare astăzi
Sunt șaisprezece milioane de oameni
Aleși pentru dinții lor strălucitori,
Pentru ochii lor ageri și picioarele lor vânjoase,
Și pentru sângele tânăr și cald ce le curge prin vine...*

*Și un fluid roșu se varsă pe pajiștea verde
 Și fluidul roșu pătrunde în neagra țărână
 Și cei șaisprezece milioane ucid... ucid... ucid.*

*Eu nu-i pot uita nici ziua, nici noaptea:
 Imi vâjăie 'n cap și cer să-mi aduc de ei aminte;
 Imi bat în pereții inimii și eu le răspund,
 Și răspund caselor și nevestelor și bucuriilor și visurilor lor.*

*Eu mă trezesc în miez de noapte și simt miros de șanțuri
 Și-aud pe cei ce dorm în rânduri —
 Căci șaisprezece milioane de inși dorm sau veghiază 'n in-
 [tuneric*

*Unii adormiți pentru totdeauna,
 Alții așteptând s'adoarmă și dâșii,
 Prinși în vârtoarea marelui tragedii,
 Mâncând și bând, trudindu-se... în munca nesfârșită de-a
 [ucide —*

Șaisprezece milioane de oameni...

3. Războaie.

*In războaiele de ieri: tropot de copite și ropot de pași.
 In războaiele de azi: vuiet de motoare și foșnet de pneumatice.
 In războaiele de mâne: roți fără zgomot și șuier de bice
 nevisate încă de mintea omenească.*

*In războaiele de ieri: pleznete de săbii scurte și izbituri cu
 lancea în față.*

*In războaiele de azi: tunuri cu tragere lungă și ziduri zdro-
 bite, tunuri scuipând metal aprins și bărbați căzând
 grămadă câte zece, douăzeci deodată.*

*In războaiele de mâne: metode noi de-a ucide 'n tăcere,
 tunuri noi tăcute, nevisate încă de mintea omenească,*

*In războaiele de ieri: regi certându-se și mii de oameni ur-
 mându-i.*

*In războaiele de azi: regi certându-se și milioane de oameni
 urmându-i.*

*In războaiele de mâne: regi doborâți în țărână și milioane
 de oameni urmând idealuri mari, nevisate încă de mintea
 omenească.*

4. Iarba.

*Ridicați cadavrele grămadă la Austerlitz și Waterloo,
 Aruncați pământ pe ele
 Și lăsați-mă să-mi văd de lucru :
 Eu sunt iarba : eu acoper totul.*

*Și ridicați-le la Gettysburgh,
 Și ridicați-le la Ypres și Verdun ;
 Aruncați pământ pe ele
 Și lăsați-mă să-mi văd de lucru —
 Vor trece doi sau zece ani
 Și călătorii-și vor întreba călăuza :
 Ce loc e-acesta ?
 Unde suntem ?*

*Eu sunt iarba —
 Lăsați-mă să-mi văd de lucru...*

Traduse de Vasile Stoica

NOTĂ. Carl Sandburg (n. 1878) e unul dintre cei mai originali și mai puternici poeți americani ai zilelor noastre. Copil al unui biet muncitor suedez, a trecut prin o foarte grea școală a vieții. A fost rând pe rând hamal, vizitiu, cărămidar, zugrav, muncitor agricol, lucrător la linia ferată (meseria tatălui său), soldat, și abia cu multă greutate și cu multă întârziere a putut dispune de mijloace ca să facă studii la Lombard College din Galesburg. Întăiul său volum, „Chicago Poems” l-a publicat abia în 1916, și a avut un mare succes. De atunci viața de mizerii a încetat și Sandburg s'a închinat complet literaturii și propagandei ideilor socialiste. În 1918 apare al doilea volum al său „Cornhuskers”, iar în 1920 cel din urmă „Smoke and Steel”. În poezia sa zugrăvește cu predilecție viața claselor de jos din orașele americane. E adeseori crud, inestetic, chiar vulgar, însă întotdeauna e de o rară putere imaginativă, plin de o milă pătimasă față de cei săraci și de o sălbatecă revoltă față de cei bogați. Forma adoptată de dânsul e mai mult un fel de proză ritmată, care se acomodează ideilor ce cuprinde, — ceea ce atât dânsul cât și alți poeți americani au învățat dela Walt Whitman. Poeziile mai sus traduse au fost scrise în 1916. — V. S.

ARTA PLASTICA

Problema artei plastice actuale.

Mișcarea vie în arta plastică din România, în ultimul deceniu, își are importanța ei incontestabilă prin faptul existenței ei chiar, întâiu, apoi prin întinderea terenului, pe care ea se aplică acțional: al picturii, al sculpturii, și pe tot domeniul așa ziselor arte minore. Iar interesul pe care a știut să-l deștepte în public îi constituie un merit aparte. Artiștii plastici își au și ei, azi, prețuitorii lor; după cum scriitorii, muzicanții și artiștii dramatici își au pe ai lor, mai de mult.

Pare că, conștiința de sine a poporului românesc se trezește, cu încetul, și pe teren artistic. Nu se putea altfel, fiindcă rolul politic ținut printre celelalte neamuri conlocuitoare în granițele țării cere, imperios, un corolar cultural și pe tărâmul artistic. Și arta plastică este doar un factor cultural de primul ordin, ea exprimându-se în limba universală a formelor și colorilor, accesibilă oricărei națiuni, când se vorbește frumos, eloquent și mai ales emoționant.

Emoționantă, opera de artă va fi și comunicativă: artistul desprinde din complexul vieții și naturii un fragment, insufletindu-l cu generositate din căldura ființei și idealității sale.

Calea e anevoiasă, dintru'ntăiu, totuși trebuie să se pornească cu hotărâre pe ea, odată; e o cale de comunicație desăvârșită, fiind directă.

În sensibilitatea noastră, opera de artă se integrează nemijlocit, dintr'odată, neavând nevoie de tălmăcire cum este cazul cu cartea. Un tablou sau o sculptură este un organism compus dintr'un corp și un suflet, din o limită externă și o ilimită internă: materia (fenomenele naturii) este vasul ce conține esența sufletească: sentimentul.

Spectacolul oferit publicului de aspectul mișcării artistice preface însă toate cunoștințele sale despre *Frumos* în contrariu. Pregătirea insuficientă adusă din școală—suficientă ca să-i turbure naivitatea naturală — îl face capabil, cu

limită, să conceapă un Frumos absolut și peste toate formal. Dela piramida egipteană însă și până la turnul Eiffel concepția acestui Frumos formal a evoluat continuu. Rezultă că Frumosul ca și Adevărul sunt relative și în funcția vremurilor. Cu dezvoltarea conștiinței la om, calitatea materială, formală e împlinită de o calitate morală, la caz și nevoie chiar suplinită. Frumosul concret, sensorial se complinește prin Frumosul abstract, totuși existent pentru simțire. Sentimentul, totdeauna altul, e schimbător, relativ și deci în raport de timp și împrejurări.

Arta actuală nemerind la o răscruce de epocă nu se poate evidenția dela început sentimental distinct. Epocile de prefacere socială, de tranziție, au fost totdeauna caracterizate prin tamponarea curentelor deosebite, până la așezarea, oarecum, definitivă pentru o epocă, a sentimentului vremii care nu este altul decât cel social dominant. Că în decursul acestor vremuri se ivesc, izolate la început, mai dese pe urmă, semnele prevestitoare ale celor viitoare, este știut. Arta fiind oglinda timpurilor, ea le reflectează potențat.

Limitându-ne câmpul vizual vom contempla o singură fațetă a aspectului general al artelor plastice contemporane.

Numeroasele expozițiuni de artă, și în special cele de pictură și sculptură, ce s'au perindat în ultimii opt ani pe dinaintea aiuritului public, au îngrijorat prin calitatea lor, în majoritate inferioară, și pe cei ce se cred chemați prin situația ce ocupă în Stat de oficiali îndrumători ai culturai artistice.

E momentul să spunem că această stare de lucruri a fost de noi relevată întâiu, încă de acum câțiva ani. De atunci alarma a fost repetată, la diverse ocazii, de noi precum și de către alte conștiințe artistice. Azi, toate co-claurile din cuprinsul artistic vuesc de clamoarea strigătului de alarmă al momentului suprem.

Recunoașterea primejdiei în care se află cultura plastică implică o incitație spre o acțiune corespunzătoare de salvare. Semnalarea primejdiei de industrializare a fost făcută de artiști numai cu acest scop, făcând apel la conștiința artiștilor, fiindcă salvarea nu putea veni decât dela ei. În atitudinea dărză, negativă din cronicile publicate în ultimii ani, adoptată de conștiințele pictoricești, o minte trează ar fi putut recunoaște impulsul unui ideal, viu sub armura grea a criticei combative cu orice preț, față de oricine nu

năzuia să devină o entitate artistică. Pare că lucrul repetat cu dărze se fixează în conștiința oamenilor și sfârșește prin a fi luat în considerație dacă nu din convingere sau o mai bună cunoaștere a lucrului, cel puțin memorial.

Să luăm aminte, ne vestește grav apelul lansat de profesorul pictor Strâmbu, către artiști, încă de acum câțva timp, în care îi invita la o acțiune de îndreptare spre „*genul superior de artă — ce este compoziția — și care a fost neglijat în timpul din urmă și înlocuit cu lucrări ușoare și de vânzare*”. La acest apel, transformat apoi, și pus în fruntea catalogului ca „*lămurire asupra expoziției de schițe în compoziție*” deschisă la Maison d'Art, în luna Mai s'au raliat, prin iscălire, pictorul D. Serafim și sculptorul D. Mirea, toți trei profesori la școala de Arte-Frumoase din București.

Nu însă spre rezultatele nule ale expoziției se îndreaptă intențiile scrisului nostru, cât asupra ideii care a dus la înfăptuirea ei.

O stare de lucruri în general mizeră se poate oare remedia printr'o simplistă hotărâre, generoasă în intenție, însă falsă în aplicare? Este de-ajuns, oare să fim convinși de necesitatea de a nu *neglija* compoziția, pentru ca „lucrările ușoare” din pictura actuală se devină, dintr'o dată lucrări importante?

Profesorii cari au luat inițiativa mișcării spre compoziție au înțeles, prin aceasta, să pornească lupta împotriva artiștilor impresionisti căci, în definitiv, în ei lovește bățul profesoral simbolic disimulat în prefața catalogului.

Este de considerat, înainte de toate, dacă pictura ce se face la noi e de proastă calitate și embrionară, fiindcă cultivă așa zisele lucrări ușoare, sau fiindcă aparenta ușoară, dar totuși coloristic *organizată*, pe care o cere—pe lângă cunoașterea problemelor artistice puse de impresionism—organismul unei opere de artă impresionistă nu a fost realizată.

Privită astfel cheștiunea, și lăsând talentul afară din discuție, vom stabili că artele plastice în realizările lor cer o profundă cunoaștere a meseriei. Meserie care își are gramatica și sintaxa ei; implicit deci și compoziția. Ea trebuie știută. Or, tânărul artist descins din atelierul școlii de Arte-Frumoase cunoaște și încă incomplet, gramatica elementară a meseriei lui. Intrând activ în mișcarea artistică el se găsește desorientat.

Tânăra generație de artiști a nimerit în plină mișcare impresionistă.

Artiștii combatanți în lupta vieții sunt pătrunși de *sentimentul vremii* lor, îi simt ritmul și luptă să-și puie sufletul în armonie cu el. Invățacelul constată cu stupefacție că el este altul decât cel din mediul scolastic. Stupefacția lui e tragică în proporții. Din epoca studiului academic, el nu cunoaște decât înfățișarea tridimensională a aspectelor din natură, înfățișare, pe care el nu o regăsește în arta contemporană. Natura e pusă acum în alte limite de concepție artistică: a dematerializării, a depersonalizării materiale. Concepție cu totul opusă celei cunoscute lui. Mijlocul prin care se credea că se poate atinge acest ultim scop artistic este *noul* găsit de ei: *lumina* și *atmosfera*. În consecință, opera de artă se prefăce într'un bloc de lumină și atmosferă; toate relațiile corporale se disolvă în acest *tot*.

Invățacelul nu-l vede, căci toate formele din lăuntru lui curg, se disolvă, se topesc și contopesc în lumină și atmosferă, pe când, el, nu le cunoaște decât parțial și izolat, o lume făcută din bucăți. Impresionistul o atomizează dizolvând detaliul formal în masa totală coloristică. (Monet, Renoir, Pissaro). Pentru tânărul artist, obiectele din natură există izolate unele de altele într'o perspectivă liniară de succesiune în lățime și profunzime; perspectiva aeriană o știe doar din auzite.

Lumina și atmosfera provoacă zilnice, momentane schimbări, caleidoscopice în coloare. Opera de artă impresionistă fiind lipsită de înfățișarea concretă a lucrurilor, ea era fatal lipsită de orice sentiment static. Acum tânărul pierde și acest sentiment, pe care îl avea venind din școală și rămâne mobil sufletește și pradă neînțeleșului impresionist, educat fiind cu altă percepere vizuală decât o comportă concepția artistică și tehnică impresionistă.

Din procedeul tehnic prinde, maimuțărește numai atât, în cât să rămână iremediabil superficial. Aplicându-se artistic, el rupe construcția organică a corpurilor fără să izbutească să o înlocuiască cu o țesătură coloristică, pentru ca tabloul să rămâie cum nu se poate altfel un tot organic. (Signac, Seurat, Toroop). Lipsite de țesătura organică coloristică, lucrările impresionistilor noștri rămân simple notații coloristice, schițe cari în afară de petecele de culoare divers colorate, fără cheag între ele, nu mai oferă nimic.

În artă suntem *noi* prin prefacerea sufletească a gene-

—de facto—ale lui Manet, Monet, Renoir etc., sau la noi, așezați la distanța cuvenită ale lui Dărăscu și Bunescu. Școala i-a educat într'un spirit strein vremurilor și nici nu i-a învățat meseria înfăptuirii unui tablou organizat în părțile lui constituente.

Trecerea dela aceste „lucrări ușoare“ pe care nu le-am putut realiza la lucrări de compoziții, se poate oare efectua așa, dintr'odată, după dorință și comandă?

În definitiv, impresionismul corespundea — sunt cincizeci de ani dela ivirea lui în Franța—unui sentiment al vremii, al vremii democratice moderne, evident prin tendința de egalizare și anihilare a individului în masa socială. Transpus în pictura impresionistă, acest sentiment se exprimă prin anihilarea aspectului formal, individual, al obiectelor în masa fluidului de lumină și atmosferă. În sculptură, prin fixarea momentului transitoriu dintre două situații sau mișcări ale trupului. Este aceasta vremea aparatului *instantaneu* ce fixează un moment al caleidoscopului cosmic, comparabil în literatură cu instantaneul sentimentului în poezia simbolistă. Clipele, orele, zilele, anii și secolele se scurg în infinit și, din această perindare, artistul impresionist alege o zi, din această zi, un ceas și din ceas o clipă pe care o fixează, ca să o eternizeze în opera de artă.

Or sentimentul vremii e vădit în artă prin imboldul către o apropiere sau depărtare de natură. Că această apropiere — pe calea lentă a evoluției de secole — sau depărtare are, la vreme, diferite cauze, se înțelege dela sine.

Ivirea creștinismului a fost semnalul unei ruperi dela sânul naturii. Identificarea omului antic cu natura încetează. Prin huma trupului străbate din ce în ce mai distinct glasul *sufletului* său. Între cer și pământ el bănuiește existența unei divinități spirituale. Spiritul este totul, este pretutindeni și nu e nicăieri. Cuprins de nostalgia unei ființări spirituale, artistul bizantin își inchipue o *abstracțiune*, negând existența trupească. Orgia mistică ajunsă la paroxism (Grünwald) în evul mediu, e stăpănită, în timpul Renașterii, de *puterea* sentimentului (Mantegna, Donatello, Michelangelo, Dürer) care dă viață nouă, clocotitoare, formidabilă ficțiunilor abstracte, bizantine. Spiritul e rece, inezisabil și numai căldura sentimentului însuflețește trupul mort. Conștiința originii sale divine, omul acum o are. Flăcările sensualismului romantic izbucnesc în limbi de valvătae (Geri-

rațiilor ce se succed. Artistul impresionist este conștient fugăr în fața oricărei preștiințe a ființei lucrurilor, el e numai oglinda care primește imaginea naturii, pe care o reflectează insensibil.

Toate noțiunile materiale de linie, formă, culoare proprie a obiectelor se anihilează în relație cu lumina solară, prin simplul fapt al aperceperei vizuale, care esclude intervenția combinativă a memoriei, a preștiinței despre individualitatea lucrurilor din natură.

El nu caută sufletul, ci numai înfățișarea lucrurilor iluminată solar. Unitatea corpului se topește în Cosmos-ul care pentru el e lumina. Astfel îl vrea, întreg, luminos, strălucitor.

Aceleași concepții au fost transmutate în sculptură prin Rodin care a fost cel mai mare reprezentant al ei. Am văzut că, pentru artistul impresionist, tot universul este în continuă mișcare și de schimbare deci în aspectul său, că numai *momentul* este fixat prin singularizarea primului moment vizual. Opera de sculptură impresionistă încearcă reprezentarea aspectului în *timp* și a întregului complex de lucruri din natură, puse în *spațiu* .

O succesiune de aspecte ale unui eveniment întâmplat unui singur individ sunt condensate și reprezentate astfel ca totalitatea aspectelor diverse ale evenimentului să fie exprimată într'un singur moment. Exemplificând sentimentul plastic, la o mișcare a corpului, Rodin, fixează mișcarea în momentul decisiv de transmutație în mișcarea următoare. Un om în mers e reprezentat în momentul când un picior nu s'a deslipit încă de pe pământ, iar celălalt încă nu s'a lipit de pământ: adică condensarea a două mișcări într'un singur punct. (Sf. Ion Botezătorul, Cetățenii din Calais).

De aceste lucruri sculptorii noștri sunt cu totul streini, ei n'au nimic comun cu impresionismul sculptural, decât oarecare apucături de modelaj tehnic și titlurile simbolice.

Nu este aci locul să examinăm în complexul ei concepția artistică și tehnică impresionistă, fiindcă, deși numărul pictorilor impresionisti, la noi, e considerabil, valoarea operei lor nu este, în raport cu numărul lor. Dintr'o confruntare a spuselor noastre cu lucrările impresioniste reiese că lipsa de calitate se datorește între alte cauze și necunoașterii sau nepriceperei principiilor călăuzitoare. Școala lăsându-i streini de preocupările artei contemporane, ei nu au ajuns să le cunoască cu toate exemplificările luminoase-

cault, Delacroix) scuturând și slăbind cătușele formale ale clasicismului academic al lui David, Ingres. Puterea sentimentului se mistue și trupul cade istovit, dominat de *rațiune*. Epoca intelectualismului umanist înțelege toate, ica parte la toate manifestările vieții, rațional. Forma lipsită de suflet impetrest. (Chenavard, Gleyre, Carstens).

În căutarea Frumosului absolut, artistul a rătăcit pe multe căi. Artistul grec îl credea existent în frumusețea formală a fapturii omenești ca fiind cea mai nobilă întrupare dintre viețuitoare, divină deci. Bizantinul îl căuta în esența spirituală a sufletului, liber de povara materială. Artistul Renașterii îl credea găsit în puterea sentimentului care trebuia să dea viață trupului mort și inform al bizantinului. În fine artistul timpului actual, din ultimii ani, recunoscând că trupul este vasul ce conține esența divină a sufletului caută contopirea lor, prin exprimare omogenă a acestor două elemente eterogene.

Impresionistul de acum patruzeci de ani, a încercat însă, și el, o soluție unilaterală, căutând Absolutul în contopirea tuturor fenomenelor materiale.

Cu pași de gigant am străbătut muzeul Artei, însemnând momentele de apropiere sau depărtare a artistului de natură, ca să ajungem la al doilea punct al discuției: Compoziția.

Compoziția nu a fost „neglijată” pentru „lucrări ușoare și de vânzare”. Aceste lucrări ușoare au corespuns unei concepții artistice conținută în spiritul vremii. Și această concepție are valoarea ei în raport cu calitatea artistică, atunci când e exprimată definitiv în opera de artă. Nu există concepții artistice inferioare sau superioare, există doar opera, care să fie una sau alta, prin calitatea expresivă a realizării. Prețuirea depinde de epocă—și mai ales de constituirea noastră sufletească—în care trăim ca, un Millet să crească în valoare peste un Raffael, de pildă. Sentimentul vremii este *colectiv, individuală* e numai *forța* cu care exprimă fiecare artist acest sentiment.

Că Impresionismul, la noi, nu a dat roade, dar că a avut chiar efecte dezastruoase, se datorește faptului că el a rămas neînțeles în concepția sa precum și lipsei de cunoștințe tehnice. Ce i-a mai împiedicat pe impresionisții noștri să-l înțeleagă a fost lipsa de intuiție și talent.

Căci, ceea ce îl deosibește pe artist de ceilalți muritori

nu este sentimentul și ideia, ci calitatea lor. Și nici ele, tocmai. Desigur că mulți oameni, de diverse meserii, simt tot atât de puternic și adânc ca și artistul, dar nu au facultatea accidentală de-ași formula simțirea în creațiuni plastice purtătoare de sentiment.

În compoziție se caută *„aranjamentul general și sentimentul și ideia ce exprimă. În deobște, echilibrul și armonia sunt preocupările primordiale într-o compoziție și artistii în căutarea lor trec peste orice considerații de ordin reprezentativ”*, după cum spune d-l Strâmbu; asta nu înseamnă încă operă de artă sau că acesta e singurul drum posibil de-a o putea face. Aceste principii nu sunt speciale numai compoziției, ele putând fi baza oricărei opere de artă. Compozițiile pot fi excelente, ca atare, fără ca, prin aceasta să aibe vre-o calitate artistică. Din nenorocire istoria artelor stă măturie acestei afirmări și chiar aceea a artelor românești.

Dar, compoziție este în fond orice operă de artă, în plastică: portretul, natura moartă, peisajul, etc. Naturile moarte și peisajele lui Cézanne nu sunt mai puțin compuse ca să răspundă principiilor de compoziție—enunțate de d-l Strâmbu și înțelese răstrâns, la figuri — decât barca lui Dante de Delacroix. Numai academismul scolastic mai poate face deosebire pe categorii de medicamente spițerești: unul pentru tifos, altul pentru holeră etc. Și, mai este ceva, nu se trece peste „orice considerații de ordin reprezentativ” pentru obținerea „echilibrului și armoniei plastice”, ci pentru exprimarea cât mai deslușită a sentimentului sau haide, să zicem, și a ideii, elementele reprezentative sunt transformate în conformitate cu sentimentul sau ideia.

Sună altfel, mai convingător, așa.

Trinitatea profesorală crede că poate interveni în chip arbitrar în evoluția vremurilor. Evoluția artistică este condiționată de evoluția sentimentului vremii și se face în afară de injoncțiunile academice. Tot istoria o dovedește. Că această evoluție se operează, și la noi, independent de Academia, o dovedește existența grupării de artiști din societatea „Arta Română”. Majoritatea personalităților, din această grupare nu a luat, decât în treacăt, contact cu Impresionismul, adoptând dela el numai unele învățăminte tehnice. De concepția artistică însă, au rămas neatinși. Ei sunt în ritmul vremii de azi și caută să dea expresiune unui sen-

timent de decisiune și afirmare sufletească în opera de artă. Prin concepție sunt în opoziție față de impresionism.

Dacă profesorii ar fi remarcat acest lucru nu mai lansau apelul. Dacă au văzut în impresionism o decadentă a meseriei, îi asigurăm de contrariul. Insuficiența profesională era la bază, existentă. Dar, dacă înțeleg să provoace un reviriment în ale meseriei să-l prepare în interiorul tănuit al atelierului de școală. Să facă operă de dascăli, cultivând conștiințe artistice gata de luptă, dar nu de parvenire, cari să nu râvnească o situație socială posibilă, sub aureola de artist; cari să-și facă din artă un cult și cultului altar în sufletul lor.

Avem nevoie de suflete tari, dârze în fața vieții și umili în fața artei. Simțim nevoia de a ne pleca respectuoși în fața unui om și artist totdeodată.

Francisc Șirato

15. XII. 930

GERMANIA DE AZI

Considerațiuni preliminare. — Aspecte. — Omul german. — Arta. —
Drumul spre Răsărit.

Mai mult ca oricând am avea nevoie de cunoașterea elementelor dinamice ce străbat popoarele Europei, pentru a privi cu ochi cât mai liniștiți, cât mai siguri, acest mare complex pe care, ca un etaj nu tocmai solid și cu multe încăperi, sunt clădite statele.

Ziarele, de cele mai multe ori, ne aduc informațiuni de bursă și ingenuchiază înaintea politicei zilei, vorbesc despre politicieni ca de niște cazuri abstracte, neînsuflețite, impun chiar cu vreun bluff, apropiindu-se în felul acesta de un soi de Americanism, care până în clipa marelui războiu n'a fost în stare să infecteze corpul bătrân al continentului nostru. O înconștientă zdrobitoare se năpustui asupra oamenilor, așa că uită că nu se trag din maimuță, ci din familia unui Dumnezeu creștin și iertător. Și în multe rânduri s'a putut constata că statele erau subminate de un pumn de oameni și de presă, fără ca popoarele să aibe cu adevărat dreptul de a spune: Statul sunt eu.

Suntem prea măhniți de cruzimea zilelor, pentru a încerca o jonglerie cu fraze fără bază și cu fantezii apocaliptice. Nu vom străbate zece pași înainte prin haosul care se desfășoară dincolo de frontierele țării noastre, dacă nu vom căuta să ajungem la o pricepere a stărei vitale și a conștiinței popoarelor cu care suntem în legătură. Pornind însă dela postulatul acesta și silindu-ne a pătrunde în acel asalt de forțe și îndurări necunoscute ce se desprind de sub pojghița politicei zilei de azi, de mâine, ne vom apropia de adevăr. Un popor nu e o formulă, o definiție, nu e un cuvânt țapăn sau înghețat, (cum nici arta nu e formulare, ci o îndesare și un fluviu al vieții). / / / deci necesar să constatăm, fără a ne opri la dreptele și la stăruiele cauze politice, fără a urmări focarele diferitelor tratative de pace. Vom sta alături și vom privi Germania, țara cea mai populată a Europei centrale, poporul ce dela 1870 și până la 1918 s'a plecat prea supus în fața puterii exteriorizate a Kaiserilor, producând în același timp pe un Wagner, un Nietzsche, un Marées, cari aparțin omenirii.

Azi Germania muncește, muncește mult, dar deseori ca un om obosit. Cu toate că industria ei n'a îndurat suferințele vreunei invazii dinamice și uzinele, dinamurile, motoarele lucrează, corpul acestei

țări e departe de însănătoșire. Și, fiindcă mai toți locuitorii au un tărâm pentru desfășurarea cunoștințelor și a lucrului, se înțelege de sine că și criza ce acolo desrădăcinează în mare parte forțele, are o altă înfățișare decât drumurile ghimpoase, străbătute acum de Anglia și Franța. Germania e țara invinsă, micșorată, lipsită azi de multe izvoare de materii prime ce înainte indestulau o mare parte a industriei. Nu e o țară nimicită, ca Austria. Oamenii ei se simt vinovați față de falimentul născut în mijlocul lor și se luptă cu idei ce ar putea să-i salveze de decăderea morală și fizică pricinuită de războiu. E adevărat că crimele din Belgia și din nordul Franței nu sunt indestul cunoșcute, că foarte puțini au măcar o idee vagă de groaznicele fapte săvârșite de fosta lor armată față de întreaga pulsație a poporului francez. Nici un cotidian nu scrie un cuvânt despre distrugerea consecventă a uzinelor franceze, despre toate faptele acelea, lipsite de orice temei și de umanitate, săvârșite din ordinul generalilor idolatrizați.

Acum câțva timp Wilhelm Hausenstein, demnul urmaș al lui Meier Graefe în cunoașterea artei moderne, a scris despre emoțiile sale, trăite cu ocazia asistării la transportul soldatului necunoscut italian prin Arezzo. De data aceasta Hausenstein împărtășește părerea că Germanii nu sunt un popor democratizabil, adăugând încă următoarele: „La acel „milite ignoto“ Germanii n'au ajuns încă. Pentru partea fără nume din națiunea lor ei au un simțământ sentimental, nu activ — pentru acea parte fără nume, care e forța cea mai bună a națiunii. Ei și azi încă strigă: „Ludendorff“. Cu așa ceva se compromit ca națiune“. Și mai departe: „În toate țările mi-ași putea închipui o noapte sau o zi ca aceasta cu un „milite ignoto“, chiar în Rusia, nu însă în Germania, care e incapabilă de a vedea în anonimitatea eroismului poporului un sens național și o înfățișare națională. De aceea se vorbește de individualismul german“. Hausenstein e aspru. Dar cuvintele lui tot apar ca niște felinare pe o șosea necunoscută. Și de aci, o sumedenie de concluzii ne duc la înconștiența față de martirul pricinuit unui alt popor în urma dictaturii stupide a lui Ludendorff.

Dar ar fi bine să-i privim odată prin alți ochelari decât aceia ai presei noastre, des inspirată numai de bulevardele Parisului, să ne uităm la dâșii pe străzile Berlinului și ale Munchului, să-i ascultăm, să însemnăm păsurile lor, fără a calcula cauzele istorice și wilhelmiste. Sunt fapte reci și desbrăcate de orice fantezie care ti dominează zilnic, îi duc prin multe mizerii. Acum vreo doi, trei ani națiunea aceasta se plângea mult. Azi tace. Nu fiindcă ti merge mai bine, dar fiindcă s'a deprins. Pentru a primi pâinea la brutar, tot cu cartela se prezintă copiii slabi și lipsiți de sânge. Lipsa de energie și de putere e în mare parte o urmare a blocației Aliatilor. Mortalitatea copiilor a fost mai mare ca oricând și micuții rămași

pe urma „timpului sever” s’au ales cu şira spinării încovoată şi supţiată. Scumpetea nu se poate descrie, de oarece din zi în zi preţurile se urcă. (Carnea se plăteşte cu 160 mărci kilogramul. Azi poate chiar şi mai mult). Alimentele sunt cele mai multe prea costisitoare pentru funcţionarul mijlocas, aşa că se hrăneşte cu pâine şi cu supe. Am vorbit cu mulţi din oamenii aceştia timizi şi nu-mi aduc aminte să-i fi văzut vreodată veseli. Citesc şi ei ziarele cu cotarea dolarului la burse şi dau din cap, fără interes pentru o idee nouă, pentru simţăminte netrăite încă. Ordinea publică, de bine de rău, se menţine, debandadele sunt organizate numai pe sub mână, în dosul cortinei mişcărilor comuniste. Ca şi la noi, ţăranul şi comerciantul au cuvântul cel mare, iar funcţionarii, profesorii universitari, artiştii, scriitorii şi întreaga intelectualitate suferă batjocura desconsiderării înaintea proletariatului. Lefurile funcţionarilor publici cresc treptat, dar fără a fi socotite după valoarea atât de redusă a mărcii germane. Centrele poliţieneşti ale oraşelor sunt tapetate cu anunţuri înfricoşătoare, pe care veşnic e scris acelaş motiv cu omoruri şi recompense de atâtea sute de mii de mărci pentru prinderea sau denumirea ucigaşului. (La Munch, chiar în gară, călătorul e luat în primire de asemenea placate, tipărite cu litere ce parcă stau să-i scoată ochii). Nemulţumirea creşte pretutindeni şi grevele se prelungesc, aduc pagube enorme. În Februarie al anului acesta, din cauza marelui greve din Berlin, oamenii au murit în spitale, fără ajutor, fără căldură, fără lumină, fără apă. În capitala lui Ebert nici un autobus, nici un tramvai nu se mişcă din loc, cadavrele rămăseră neîngropate timp de câteva zile. Locomotivele fură părăsite de mecanici în mijlocul liniilor, aşa că din cauza gerului aspru pagubele provocate de îngheţ trecură într-o zi de mai multe milioane. — Nu se iau în seamă necazurile nimănui. Basinel Saarului şi Silezia sunt pierdute. În iarna trecută lipsa de combustibil era atât de mare, încât cele mai multe hoteluri au rămas neîncălzite. Casele particulare erau mai întotdeauna pătrunse de frig sau de mirosul infernal al lignitului. Una din cele mai grele ierni trecu prin Germania, în timp ce căile ferate erau bine îndestulate cu cărbuni, aşa că iuţeala şi preciziunea circulaţiei trenurilor rămase aceeaşi ca înaintea războiului. Neîntrerupta livrare a cărbunilor pentru Franţa şi lipsa lor în Germania a adus cu sine mari schimbări şi a influenţat mersul întregii industrii. În deosebi, industria chimică. Exploatarea puterii apelor pare a fi o salvare. Azi, în provincia Baden, o mare parte din trenuri sunt puse în mişcare prin electricitate. Călătorind prin Bavaria, vezi, aşezaţi dealungul liniilor, stâlpi roşii pentru conductele electrice. Prin sudul Germaniei, în regiunile lacurilor, întrebuiţate de uzine pentru câştigarea multor milioane de volţi, coloniile lucrătorilor au luat proporţii de nedescris

Într-o localitate de lângă Walchen-See toate fetele și văduvele s'au măritat în scurt timp, iar comuna s'a văzut nevoită a înființa un îndestul de însemnat impozit pentru oficierea căsătoriilor, ne mai putând birui față de multele cereri. Administrația căilor ferate înregistrează mereu în bilanțul ei sume pasive de multe milioane și de nenumărate ori s'a vorbit în Reichstag de vânzarea lor și de admiterea unor concesiuni față de grupul industriașilor, care susține și „partidul poporului” — adică „Volkspartei” — primit în coaliția guvernului pentru înlesnirea unui împrumut extern al industriei. O serioasă îmbunătățire a stărei financiare și sociale din Germania va fi posibilă de abia după realizarea acestui împrumut. Până atunci cântecul dureros și lamentabil al valutei europene nu va înceta. Suferințele războiului sunt înlocuite de suferințele păcii. Intrând într'un magazin din Germania, târguești un obiect pe un preț care e rezultatul a 5—8 feluri de impozite. Neapărat că, mărginită de asemenea concluzii materiale, toată viața e zdruncinată până în măduvă. În magazinele mari din orașe prețurile au un sens numai pentru noii bogătași și pentru străinii cari admit orice sumă, călătorind bine și luxos. Iar mijlocușul german privește cu gura căscată pe acești oameni înarmați cu dolari, ca pe niște animale exotice, saturate cu hrana ce pe drept se cuvenia copiilor lor. Nemărginita depreciere a mărții pe piețele străine a ridicat multe glasuri pentru înființarea comerțului liber. Printre luptătorii cei mai aprigi ai acestei cauze se numără și Lujo Brentano, marele profesor și inovatorul multor idei însemnate pe tărâmul economiei politice. Se speră ca printr'acest nou regim se va ajunge la o mai urgentă realizare în privința unui echilibru admisibil al valutei, creanțele străinătății având astfel posibilitatea de a intra mai ușor în țară, acoperind o parte din multe valori ce o părăsesc pentru plata datoriilor față de Aliați, fără a readuce cea mai mică compensație.

Am trăit printre Germani și am găsit întotdeauna un număr foarte însemnat de temperamente cari ar admite un nou războiu, fie acum, fie mai târziu. Cei mai mulți își dau seama că slăbiciunea și încercarea ratată din anul 1848, de a așeza națiunea peste interesele statelor mici și a unităților de neam din cuprinsul Germaniei a semănat nenorocirea din 1914, că prea însemnata propagandă și generalizare a intențiilor definite atunci în biserica Sf. Paul din Frankfurt, a fost una din cauzele elementare ale dezastrului suferit. Nu aș dori să spun aci prea mult, dar știu că mulți adepți ai naționalismului cumpătat nu au fost niciodată reprezentanții ideii pangermaniste, ci s'au revoltat numai în contra decăderii naționale a socialiștilor și a comuniștilor, în contra batjocoririi durerilor populației și a jertfelor aduse de soldați în timpul războiului. În cazul acesta există chiar o

Înrudire cu fascismul cumpătat — nu cu acela care a provocat scandalosoasele fapte din Bolzano. A fi patriot nu înseamnă: Pan-Germanism!

Pentru Germania de azi, mai mult încă decât pentru celelalte state ale Europei, o politică pornită din rădăcinile cele mai sănătoase ale culturii poporului, din cugetul și din spiritul neamului va fi o necesitate, care după câțva timp nu se va mai putea ocoli. Poporul german nu-i trebuiește o luptă pentru independența intelectului față de politică, ci o politică tare, având cugetul ca bază.

Omul german n'a fost niciodată inițiat în politică, întreaga sa fire se simțea respinsă de ea. N'avea nici o picătură de talent pentru politică. Nici azi nu e altfel. Încă înaintea războiului toată propaganda artificială pentru Germania a dat greș, fiind condusă într'un mod prea puțin iscusit, brutal și aproape copilăresc. O recomandatie bună pentru țara aceasta a fost numai propozițiunea laconică stabilită de concurența engleză: *Made in Germany*. Țara „poetilor și a gânditorilor“ nu avea în privința aceasta nici o părere și poporul ei n'a luptat niciodată pentru înfăptuirea unui ideal isvorât din recunoașterea necesităților naționale. A fost condus de băteale și de legile unui fanatism retoric ca o turmă dusă la tăiere. O singură excepție se întrevede în cauzele războiului din anii 1813-1815. Altminteri, deseori am găsit între ei chiar tipul omului nepolitic. (S'ar putea afla oare o definiție mai precisă a faptului acesta în priceperea așa de vastă și de răspândită a muzicii, în creațiunile geniului muzical german? Poate! Căci contrastele cele mai mari din orizontul lumii moderne sunt muzica și poliția. Și politica e — faptul nu se poate contesta — un fel de poliție).

Nu e o coincidență că teoria Pragmatismului a apărut pentru prima oară în rasa anglo-saxonă, că Henry Bergson, un fiu al misticului popor evreesc, e părintele Unanimismului — tot așa și drumurile paralele ale intensificărilor cuprinse de industria germană, pe de o parte, și de știința și arta germană, pe de altă parte, apar foarte firești. Căci în sufletul Germanului găsești ascuns în dosul unui „da“ un „nu“. În nici un popor — afară de Evrei — dualitatea între corp și suflet nu ia proporții atât de mari. Exagerările timpului gotic sunt un vechi argument pentru precizarea acestei concluzii. O cheie pentru multe lacăte din domeniul acesta e și astăzi cea mai sinceră mărturisire a elementului gotic din sufletul german, adică propozițiunea lui Faust: „Două suflete port în pieptul meu!“ Și cum Mefistofele nu e chiar încarnația răutății, ci numai veșnica negațiune interioară a vibrațiilor vieții, fiind totdeauna imboldul ce duce pe om înainte, dualismul din oamenii mari, pe cari Germania i-a produs a deschide drumuri noi. (Mă gândesc aci la descoperirea atmosferei „dionisiace“ în cultura elenă de către Nietzsche, la toate teoriile Expresionismului).

În răstimpul multor secole din istoria omenirii s'a putut constata că mai întotdeauna popoarele înfrânte s'au apropiat mai mult de Religie și că imaginațiile și ideile transcendente au avut un mediu prielnic în mijlocul lor. Pierderea atâtor avuții a fost și pentru Germani un nou indemn religios. Idealul Creștinismului, în general, n'a pierdut din vază sa pe urma războiului. În Germania a câștigat chiar teren. Admițând chiar teoriile „Supraomului“ și crezând în măreția acestei utopii care nu e decât o continuitate organică a filozofiei idealiste germane dela Kant și până în zilele noastre, soldații de pe câmpul de luptă, întreaga populație, chinuită de groaza morții așa de apropiate, a trăit încă odată mângâierea supremă a cugetului creștinesc, a recunoscut adevărata misiune a filozofiei, care trebuie să clădească o scară spre un excelsior, nu definiții, nu un sistem de istorie naturală ca aceea „Naturphilosophie“ a lui Wilhelm Ostwald, care reduce valoarea individualității pe pământ. În Germania Rudolf Eucken, bătrânul filosof din Jena, nu numai că indică cu o superioritate neîndoielnică locul de frunte a lui Christos în istoria gândirii omenesti, dar prevesti pentru Creștinism un nou viitor. Toată mișcarea pacifistă și activistă din Germania și din alte țări i-a dat dreptate, cel puțin pentru un timp oarecare—luând în seamă greaua luptă contra materialismului de toate zilele.

Mișcarea de înfrățire a Activismului a desegropat din nou o zonă de simțăminte în jurul valorii etice a artei, a pus întrebările: Care e rolul artei pe scena omenirii de azi? Care e misiunea literaturii? Și s'a răspuns ferm: Artă trebuie să-l readucă pe om la tot ce e omenesc, adică bun. Artă trebuie să rupă convenționalismul civilizației și trebuie să fie — indirect și fără o efortare exterioară — o revoltă a spiritului în contra lăncezirii fără culoare, în contra plăcerilor prea mici și nedemne de ființe, cărora li s'a dat în mână cârmuirea pământului.

De aci o punte ușoară ne aduce la tendințele artistice apărute în Germania în timpul războiului și în urma revoluției—și ar fi bine să nu uităm că arta e oglindirea cea mai clară a înfățișării oricărui popor.

Fără a zdrobi mentalitatea și toată gama de simțire a Impresionismului și a Simbolismului, curentul expresionist apărut cu multă reclamă, cu gălăgie, cu tobe și cu fanfare de tinichea. N'ar fi fost nevoie de strigătele nebune ale revoluționarilor, de toată încălzirea artificială pentru a arăta oamenilor că arta aceasta a eului activ, insuflă, poate chiar într-o extensiune inversă față de întregul naturii, aducea cu sine multe posibilități noi. În general, definiția Expresionismului e opusă aceleia a Impresionismului. Impresioniștii au creat, redând natura, desigur, filtrată prin personalitatea artistului; expresioniștii redau mai întotdeauna o viziune interioară sau modulează natura,

pentru a întări expresia proprie, pentru a ajunge la o spiritualizare cât mai intensă, la o muzicalizare a artei; cu alte cuvinte: pentru a prefăce materia în duh. Un exemplu: ca și vechii sculptori ai epocii gotice, ei nu sculptează un om care se roagă, ci o incarnare, un simbol al rugăciunii. În scopul acesta se servesc de exagerări de linie și de culoare. Incarnația rugăciunii unui pictor sau sculptor expresionist va fi prin urmare figura unui om cu brațe enorme, degete noduroase ridicate spre un cer arzând, cu ochii ieșiți din cap, cu picioarele înnodate de suferințe. Aceleași figuri cu mâini enorme le întâlnim în vechia artă plastică de pe catedralele Franței și Germaniei. (Memento: Și Statua lui Victor Hugo de Rodin are brațe cu mult prea mari; în cazul acesta tot pentru a întări gestul în mod mai hotărâtor). Deci Expresionismul a existat întotdeauna. L-am regăsit în timpul lui Homer, la Tintoretto, într'un fel genial și neîntrecut în pictura lui El Greco, în poezia lui Goethe, în nuvelele și în dramele lui Kleist, în arta realistă a marelui poet Droste-Hülshoff, chiar la François Villon. Acum însă a fost vorba de un program și de manifestări foarte condensate în privința aceasta. Literatura expresionistă a ignorat psihologia, al cărei faliment față de suflet și de puterile metafizice l-a constatat la naturaliști, a desbătat limba de dificultățile formelor vechi și a întrebuintat, în deosebi, comparații, simboluri și metafore colorate cât mai drastic, desemnate cât mai colțuros și mai radical pentru spiritualizarea oamenilor și a materiei. În fond, prefacerea aceasta în duh și în idei n'a fost posibilă decât cu elemente romantice, lăsând la o parte erotica. Un expresionist ar scrie tot ca și François Villon: „Lorsque les loups vivent de vent“... Artă acestor poeți e foarte de aproape înrudită cu poezia D-lor Adrian Maniu, Ion Vineanu, B. Fundoianu. Filozofia expresionismului a fost conturată cu linii mari și superbe de către Ernst Bloch în cartea sa „Geist der Utopie“, care pentru prima oară a descris puterea extazului, a însuflețirii, a rugăciunii, indiferent către care Dumnezeu, către ce fel de ideal sau idol, cuprinzând în același timp prima deslegare a complexelor etice și filozofice din istoria interiorizată a muzicii. Cei mai de seamă reprezentanți ai Expresionismului sunt: în poezia lirică Theodor Däubler, Franz Werfel, Ludwig Rubiner și Iwan Goll; în dramă, înaintea tuturor, Frank Wedekind, pateticul Fritz von Unruh și Paul Kornfeld, un scriitor plin de inflăcărare și sinistre melodii; iar în proza literară: Kasimir Edschmid, autorul câtorva nuvele bruscate, dar sănătoase și de o culoare străvezie și oțelită, Leonhard Frank, Alfred Lemm. Robert Musil, Karl Sternheim, Max Krell, Robert Müller ș. a. Deasupra tuturor se ridică însă geniul lui Alfred Döblin, marele scriitor epic, care singur poate fi așezat astăzi alături de Norvegianul Knut Hamsun.

Hamsun e mai monumental, deseori mai elementar, concentrându-și și limitându-și forțele, pe când Döblin, dotat cu toată vigoarea posibilă pentru a exprima ceea ce simte, e mai baroc, mai încurcat, câte odată greu de priceput, dispunând de ritmuri și asonanțe plastice și de nervi ca de sârmă, încât uneori arunci cartea sa din mână, pentru a scăpa un moment de cruzimea covârșitoare a motivelor. Döblin e autorul unui roman chinezesc, „Die drei Sprünge des Wanglun“, conceput parcă de un creier și un suflet ce nici nu cunoaște Europa, de un Chinez în China — cu toate că autorul nici n'a fost pe acolo. În 1920 apăru romanul său „Wallenstein“: două volume pline de sucul pământului, de brutalitatea vieții în războiu — o capodoperă cu proporții extraordinare și cea mai mare înfăptuire a literaturii germane de azi.

Până în ultimul timp personalitățile curentului expresionist s'au menținut la înălțime. Totalitatea mișcărilor expresioniste și activiste a dat însă cu mult înapoi. Talentele mari se disting de cele mici. Și e bine așa. De acum suntem mai depărtați de învâlmășeala vocilor multe și contradictorii. Azi pentru a admite Expresionismul nu e nevoie de negarea valorii Impresionismului. Rătăcind prin toiul noului curent, Germanii au recunoscut de abia mărimea singuratecă a simbolistului Stefan George. Furia Expresionismului a murit. După câțiva ani nu se va mai citi nici un program al curentului acesta, dar arta lui Franz Marc, proza lui Döblin și poezia altora vor rămâne, nu fiindcă alcătuiesc fanatice proiectări ale eului timpului nostru, dar pentru că sunt bucați de viață ce cuprind o lume proprie și individualizată.

Comparată cu creațiunile altor timpuri, arta Europei contemporane nu însemnează prea mult, așa că, în cadrul producțiunii arhitecturale, Germania are un loc de frunte, fiind reprezentată prin Behrens, Messel, Muthesius, Schumacher, ș. a. Întregul aspect al arhitecturii e bine determinat, simplu și viguros. (Nu e aci locul de a vorbi mai pe larg de însemnătatea liniei mari, arhitecturale, concepută mai ales de mai sus numiții, față de apucăturile ornamentale din Italia și Franța).

Constatând cele câteva excepții ce se ridică genial deasupra nivelului obicinuit și gândindu-ne la imensa producțiune artistică din Franța și Germania, la lipsa adâncimii, nu ne mai mirăm de marea înstrăinare culturală între aceste țări, apărută în urma războiului. Germanii au căutat întotdeauna să învețe dela alte popoare și de nenumărate ori Franța a fost pentru cugetul lor un loc de pornire, o impulsie, o inspirație chiar.

Din pricina valutei azi nu mai găsim cărți noi franceze în Germania. Într'adevăr: clasicii poporului galic se tipăresc de câțva timp la Berlin, la Viena, la Leipzig. Se vând chiar cu mult succes. Dar

faptul acesta nu ajunge pentru cunoașterea mai de aproape a spiritului unei națiuni. În Franța se citesc cărțile „parisianului” Heine și traduceri minunate ale lui Nerval. Atât! Altminterea orice apropiere culturală a dat greș. (Vizita lui Einstein la Paris și frumoasele însemnări făcute de Anatole France pe vremea călătoriei sale prin Germania nu sunt argumente contra tristei stări a lucrurilor. Învingătorii au refuzat să figureze în reviste lângă gânditorii și poeții învinșilor. Excepții sunt: Anatole France, Rolland, Gide, Duhamel, Bărbuse și câțiva alții).

Inversă a fost situația față de Rusia, învinsă și ea, zdruncinată, ticsită de tendințe inflăcărâte și transcendente, îndepărtată de Pragmatism, de Utilitarism, de tot ce e anglo-saxon. Rușii au avut nevoie de ajutorul Germaniei. Ei și-au instalat de câțiva ani edituri mari la Berlin, („Ladischnikow“, „Russischer Verlag“) au tipărit jurnale rusești în orașe germane, au înființat colonii de zeci de mii de oameni în capitala Reichului, au făcut teatre și varieteti în Germania, recunoscând înrudirea între teatrul lui Brahm și a lui Reinhardt cu teatrul din Moscova. Au căutat o legătură economică cu Germanii, s’au încrezut în spiritul lor administrativ, în puterea de muncă a industriei germane. Rușii nu au conducători tehnici. Nu au tocmai ce le trebuie și ceea ce posedă Germanii.

După ce Aliații au înlăturat o apropiere de Ceho-Slovacia, de Polonia și de celelalte state ale Europei centrale, în Germania îndreptarea cugetului întregului popor spre Rusia și răsăritul îndepărtat începu.

Poporul acesta a avut întotdeauna un suflet deschis pentru tot ce e exotism și cultură răsăriteană. Goethe, Rückert și poeții Școalei Romantice au fost acum o sută de ani reprezentanții cei mai caracteristici ai unui curent întreg, care descoperi, nu numai pentru Germani, multe frumuseți necunoscute pe atunci. În desfășurarea culturală germană din secolul trecut, elementele de artă asiatică au avut însemnătatea unor ferestre ce se deschid spre o mare largă. E adevărat că splendoarea desemnurilor și estampelor japoneze a fost recunoscută definitiv de abia după ce englezul Beardsley a devenit un revelator pentru Europa. Dar capodoperile literaturii asiatice, operele filozofice ale lui Confucius, povestiri arabe, chineze, indiene, au fost traduse și citite deseori. De mult s’au înființat societăți buddiste.

În ultimul timp răspândirea Buddhismului s’a făcut în mod consecvent. Institute editoriale se ocupă exclusiv cu literatura asiatică. În vara anului trecut eroul Germaniei se numea Rabindranath Tagore; oamenii s’au molipsit de boala tagorismului. (În urma faptului acesta editorul său a scăpat de faliment). În ferestrele librăriilor, ori unde te uiți: cărți de Gogol, Leskow, Dostoiewski, Tagore, Li-tai-pe, La-ot-se, Dschuang-dsi, Kakuzo.

O cultură europeană se întoarce iar la leagănul străvechi, la patria mămă a spiritelor. Niciodată nu s'au scris atâtea volume despre arta și cultura asiatică! Țările apusului stau în umbră! De acolo vin ordonanțele păcii din Versailles! Din răsărit vine soarele pentru omul german.

Poezia lirică a lui Franz Werfel, înainte așa de creștinească, azi e pătrunsă de idei și de simțăminte buddiste. Mulți din scriitorii germani nu mai țipă: s'au lepădat de Expresionism ca de un pardesiu ușor, intonând cântece încete și îndurate, asemuitoră parcă rugăciunilor indiene.

În presă, coloanele rezervate chestiunilor rusești stau în frunte. Nu se citește numai despre mizeria din Rusia, despre deprecierea rublei, despre boala lui Lenin. Ideea complexului rusec, ideea fixă a poporului nenorocit prin foamete, noile muzee din Moscova și din Petrograd sunt comentate cu multă atenție. Se vorbește mult de întinsele ținuturi ale Rusiei, pe care plugul german le va desface pentru roadele viitorului. Și luând în considerație toate aceste trăsături de pe chipul Germaniei de azi, nici cartea filozofică a lui Oswald Spengler „Untergang des Abendlandes” nu ne mai surprinde ca o încercare vagă, fără temei. E o oglindire a spiritelor, o îndrumare și o utopie care poate însemna mai mult decât o realitate rece ce în toate zilele se poate apuca cu ambele mâini.

Calătoriam în vagoane de clasa III-a și a IV-a dela un mic oraș german la altul, când în zilele Paștilor ziarele anunțau săvârșirea tratatului de la Rapallo. Am discutat cu comercianți, cu funcționari. Celui din urmă țaran îi râdea fața când vorbea de speranțele sale, prinse de noua acțiune germană în Rusia. Nimeni n'a fost surprins. Nimeni n'a văzut în alianța aceea economică ceva nefiresc sau ceva neașteptat. Spiritele erau destelinate pentru acest drum. Terenul era preparat. Odată trenul meu se apropia de localitatea Mindelheim, pierdută parcă în singurătate, când din fereastra unui vagon un simplu lucrător într-o bluză albastră întinse brațul spre răsăritul soarelui, zicându-mi: „Noi germanii într'acolo mergem”!

București, Iunie 1922.

Oscar Walter Cisek

FUNDAȚIA CULTURALĂ PRINCIPELE CAROL

Duminică, 9 Iulie. Inaugurarea, sub prezidenția Prințului Moștenitor, a „Fundăției culturale Principele Carol“, instalată în frumosul local propriu din str. Dr. Kalinderu.

În asistență, impresionează atitudinea modestă a D-lui Iorga, întors în ajun din Paris, față de obrazele mult mai puțin culturale, care se înghiesuiesc în primele rânduri ale invitaților, ca să fie foarte bine văzute de Președinte. Ici figura întru totul aristocratică a Mitropolitului Miron, dincolo personagiul grotesc al unui Doctor celebru în istoricul stărpirii peștelui din apele românești, adunarea e un extract sintetic al întregii lumi culturale din Capitala țării.

Trei miniștri, al Finanțelor, al Instrucțiunii și al Comunicațiilor, de un tonaj puțin obicinuit, vor asculta aluziile foarte transparente ale Prințului Carol și ale profesorului Mugur, la indiferența organelor competente pentru cultură.

Lucru excepțional, n'au fost rostite, într'adevăr, decât două discursuri și acestea de către conducătorii autorizați ai instituției. Directorul general al Fundăției, d-l G. D. Mugur, într'o limbă frumoasă și cu o culanță verbală de orator dispunând de toate resursele, catifelează fondul, pe care își va tăia liniile aspre Prințul. E interesant de reținut din istoricul Fundăției, schițat de d-l Mugur, că ideea unei acțiuni culturale intense i-a venit Prințului Carol în Indii.

Discursul Prințului a părut rostit de către un critic social informat și nemulțumit, mai repede de cât de către un moștenitor de Coroană. A surprins plăcut în tonul discursului impresia că țara va cunoaște la tronul ei un viitor Rege, care rupe cu tradiția protocolului strict, a ochilor închiși. Formule fericite prin concentrarea, expresia și conținutul lor au caracterizat discursul princiar.

Sentimentul unanim cu care a plecat gânditor auditoriul, este că Fundația Culturală Principele Carol va lucra crâncen cu voința neînfrântă a folosinții reale culturale, fie că oamenii politici vor sprijini-o, fie că-i vor pune piedici.

De notat că Fundația și-a creat de pe acum câteva mii de debușuri de librărie inexistente până azi — și că în vre-o 35 de zile de funcționare embrionară a distribuit aproape un milion de cărți românești.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

C. Hogaș. *Pe drumuri de munte. Amintiri dintr'o călătorie*. 249 p. 15 lei. „Viața Românească”. Iași, 1921.

In munții Neamțului, primul volum de amintiri din călătorie al visătorului senin și poznaș C. Hogaș era în fond, o manifestare lirică de mare putere și originalitate; *Floricea*, idila fragedă ca petalele ghiocelor primăverii, *Ghermănuță*, 'acest erou de epopee eroi-comică al schiturilor, precum și celelalte câteva chipuri pe cari Hogaș le învase, își săpau conturile, ca niște medalioane, pe un fond când duos, când sublim, temperat de humor. În acest chip pasteluri, reminiscente, reflexiuni, portrete, totul se echilibra, trăind organic și vădind concepția de viață a unui contemplativ complex care reușise să unifice primitivismul sălbatec cu mentalitatea evoluată a omului cult și cu acuitatea simțului de observație epică.

În volumul de față (conținând excursiunea lui Hogaș la schiturile Almaș, Horaița, Horaicioara, Văratec, Sihla, Săhăstria, Săcu, Agapia și prin satele și munții Neamțului până la Șarul Dornei), iluzia de superioară unitate artistică e distrusă de exagerarea până la caricatură a câtorva factori în dauna celorlalți: minunatul echilibru din primul volum e desființat de un prea mare număr de anecdote humoristice și de o mult mai puțin intensă viață sufletească. Lirismul în stil mare, care—în ciuda glumelor presărate artistic—rămânea impunător și de o biblică gravitate—e mistuit de veșnica atitudine de diletant amuzat a autorului. Liricul, devenit mai puțin adânc și mai puțin vibrant, a devenit, în schimb, mai sociabil și mai observator de suflute.

Lucrul acesta se bănuiește din capul locului; chiar existența unui tovarăș de călătorie — veșnic luat în răspăr — e semnificativă. Meditațiile singuratecului primitiv din primul volum, devin aci conversații glumețe și spirituale; oamenii întâlniți în cale sunt portretizați viu, deși frăgezimea duioasă a Floricichii precum și pitorescul părintelui Ghermănuță lipsește. Atât târgoveța din valea Sabasei, cât și Axinia, Munteanca sprintenă ca o șopărlă, Jupâneasa Zamfira cu ochii căprii, Ion Rusu, uriașul năstrușnic din Gura Dărmocului, Halunga „omul cel mai monosilabic din câți există”, toți trăesc mai mult în funcție de buna dispoziție a autorului, ceea ce le reduce, întrucâtva valoarea de existențe pur obiective: rămân umbre colorate bogat cari, proiectate de buna dispoziție a autorului, o întrețin la rândul-le cu zestrea lor de pitoresc.

Din pricina aceluiași desechilibru prin care humorul se deformează

până la simplă glumă ori caricatură, iar lirismul e redus la o simplă atitudine afirmativă—mijloacele firești de exteriorizare întrebuințate de autor în primul volum devin aci procedeu vizibil; astfel auto-persiflarea, binevenită în primul volum, aci, exagerându-se, nu se mai justifică: în primele pagini, pline doar de informații și de afirmații, costumele pestrice ale călătorilor noștri atrag atenția drumetilor și frizează ridiculul.

În această ambianță de glumă spirituală, auto-persiflarea devenită procedeu își pierde efectul binefăcător din primul volum—unde echilibra duiosia și sublimul, temperându-le—și devine ea însăși o glumă nejustificată, uneori supărătoare; nu-l mai credem pe autor când ne vorbește despre „sărmana sa ființă” și despre ceea ce ne este dat „nouă, pigmeilor”, observațiuni cari sunt, în ambianța lor, pur și simplu retorice.

Tot așa de puțin motivate sunt în acest al doilea volum viziunile de personaje mitologice și mai ales biblice, în cari autorul strămută într-o clipă umila existență a personajilor reale, cu cari vine în contact; părintele Ionică îi evocă pe „Patriarhul Abraham” care trece prin închipuirea autorului „cu lungă lui barbă și cu sacrii lui perciuni”. Oricât de sugestive ar fi evocările de soiul acesta, ele rămân izolate și nemotivate, fiindcă atmosfera de lirism evocativ și fabulos nu se menține unitar. Acelaș lucru se poate spune despre „mâna colosală” pe care autorul și-o închipuie organizând, nevăzută, aparențele lucrurilor, iar observațiile de soiul acesta; „nu știu dacă regii egipteni mâncau sardele de cutie”, cari sunt, în sine, niște glume foarte istețe, rămân totuși, în cadrul lor, simple anahronisme.

Lipsite de înalta semnificație artistică a primului volum, paginile lui Hogaș sunt totuși o lectură binefăcătoare prin sănătatea sufletească ce le aureolează; conțin apoi fragmente de adevărată creațiune, mai ales acelea ce înviază chipurile Axiniei și ale lui Ion Rusu, amintindu-ne într-o câțiva cele mai frumoase pagini din „În munții Neamțului”; iar ca pildă de humor de o calitate superioară trebuesc citate paginile din urmă: Halunga dă explicații asupra cursului Bistriței, cu cotiturile și primejdliile ei, însoțindu-și vorba, puțină și iute, cu o lecțiune gravă de intuiție: basmaua, carnetul, „colțunii” și „botinele” pe care și le scosese din picioare, figurează — frumos așezate pe masă — câte un detaliu din cursul Bistriței—Colțul Acrei, Toancele, Cheile. Apoi:

„Și înhățându-mi fără veste pălăria din mână...

— Aici-s Chetroșii, zise el așezând-o la locul cuvenit”.

Până când autorul nu mai poate răbda:

„Și repezindu-mă la masă începui a lua iute și pe rând lucrurile de pe ea și a le trânti la pământ la picioarele gazdei noastre care-și ștergea cu batista lacrimile răsului.

Na, ziceam eu la fiecare trântitură. Na! iaca Colțul Acrei, iaca Toancele, iaca Cheile Bistriței, —cât despre Chetroși, care erau închipuiți prin palăria mea, li lăsați în pace, animându-i în cui^a.

Dmitri Merejkowski. Decembriștii. (14 Decembrie). Ed. Bossard, Paris, 1921.

Fiecare din romanele lui Merejkowski este situat la câte o răspântie a Istoriei. Procesul de descompunere a unui întreg sistem de viață, procesul de creiere a unui altuia nou, sunt analizate atent și minuțios. Două forțe elementare de puternice și contrastante se ciocnesc, deslănțuind adevărate catastrofe sociale și prilejuind plămădirea unor idoli noi. Așa se întâmplă, de pildă, în *Iulian Apostatul* și în *Leonardo da Vinci*; moartea zeilor păgâni și cutropirea creștinismului proletar — în cel dintâi, precum și târzia renaștere a unui păgânism relativ, modificat de veacurile de viață creștină ce-l precedaseră — în cel de-al doilea — iată două contraste istorice cu urmări incalculabil de bogate în evoluția neamurilor omenești. Istoria nu oferă însă asemenea contraste decât atunci când e privită dela înălțimea abstracțiunii ce elimină sau contopește nuanțele, sau când e privită din depărtare. Altminteri, saltul dela o extremitate de viață la alta — în cazul nostru, creștinismul și păgânismul — este interzis Istoriei în aceeași măsură în care este interzis Științelor-Naturale. O infinitate de trepte intermediare, de nuanțe ce se modifică reciproc își iau sarcina de a umple prăpastia dintre cele două extremități contrastante.

Inzestrându-și cele două romane citate cu câte o asemenea antiteză de fond, Merejkowski, printr'un admirabil simț al nuanțelor, prin zugrăvirea plastică și sugestivă a unor scene de detaliu, precum și prin concentrarea atențiunii asupra unei figuri, întrucâtva centrale (Iulian și Leonard), cu semnificație simbolică, în sufletul căroră cele două elemente contrastante se ciocnesc, se macină între ele, se modifică și se precipită — evită aparența supărătoare a unui contrast violent, care n'ar fi fost plauzibil în artă, după cum nu este nici în Istorie.

Decembriștii — mai mult o narațiune istorică, complicată prin amestecul ideologiei autorului, decât un roman — se înrudește ca formulă cu romanele precedente. Contrastul istoric este însă mai puțin impresionant, fiind mai local. Intr'adevăr, e vorba de o șovăelnică încercare de a introna republica în ziua de 14 Decembrie 1825, când trebuia să se jure credința țarului Nicolae I. De aci, două tabere: țarul autocrat cu curtenii și cu tot cortegiul de moșteniri tradiționale — de-o parte, iar de cealaltă revoluționarii: Galitzin, Ryliev, Obolenski, Pestel, Trubetzkoi. Adversarii au însă ceva comun, apar-

ținând aceleași rase: pasivitatea, incapacitatea de a lua hotărâri rezeși și — fiindcă e vorba de revoluție — chiar sângeroase.

„Hotărârea activă există la norod, în armată, la membrii tineri ai Societății secrete [revoluționare], dar nu există la conducători. Aceștia o dorință aveau: să sufere, să moară, dar să nu se manifesteze activ”.

Cu toții se pierd în discuțiuni nebuloase, iar unul dintre eroii ciudatei „revoluțiuni imobile” e chinuit de întrebarea dacă-ți este permis să iubești „cerul și pământul la un loc”, dacă nu prejudiciezi cumva dreptul tău la o fericire cerească, dorind prea arzător înfăptuirea unei fericiri — fie și obștești — pe pământ. La ultima întâlnire clandestină a revoluționarilor se discută aprins dacă vărsarea de sânge poate fi justificată cândva, chiar atunci când o faci în numele idealului celui mai curat altruist. Pretutindeni, o lipsă de simț al realității, care e, dealtfel, un caracter etnic.

O revoluție democratică pornită sub asemenea auspicii, trebuia să ducă la dezastru. Cei cinci inițiatori, sunt spânzurați, iar restul — între ei, Galitzin, care se încearcă zadarnic să apară pe primul plan al pseudo-acțiunii din roman — deportați în Siberia. Toată lumea-i fericită că a dat o pildă viitorimei și că poate suferi martiriul, că poate *ispăși*.

Romanul e construit prin juxta-punere narativă și nu printr-o determinare activă venind din interior; iar personagiile — însetate de ideal nebulos și mai mult creștin decât social — vor fi având cel mult o realitate logică, în nici un caz însă una artistică.

Marinka doar — logodnica și apoi soția lui Galitzin — trăiește intens, cu întreaga ei candoare și frăgezime sufletească și trupească, simbolizând Rusia în ceea ce are ea mai frumos: sacrificiul de sine.

Ideologia social-teologică, de care vorbeam mai sus, nu aparține numai eroilor romanului; autorul însuși și-o însușește, speculând-o în chip supărător pe propria-i socoteală; sunt multe pagini de disertație retorică și nebuloasă asupra necesității de-a inaugura pe pământ o speță de regim divin, a căruia esență rămâne ascunsă pentru cititor. — **Vasile Munteanu**

Bernhard Diebold: „Anarchie im Drama”. (Frankfurter Verlags Anstalt A. G.)

Evoluția dramei moderne din Germania e imaginea etică a crizei timpului nostru. Pe când irlandezul Bernard Shaw injectează piesele sale de teatru cu o veșnică negațiune satirică, pe când Paul Claudel e în literatura franceză poetul scenelor mistice, dar cuprinse de o liniște binefăcătoare, în Germania curentul expresionist a adus cu sine o revoluție întreagă, a spart clădirea dramei vechi și s'a îndepărtat mult de sensul obicinuit al deznodământului eroico-tragic. Schimbarea radicală în structura dramei germane și toată îndreptarea

Aspre expresia primară a însuflețirii n'a fost însă posibilă fără începutul și fără influența suedezului Strindberg. Cartea lui Diebold, criticul ziarului «Frankfurter Zeitung», e de cea mai mare importanță pentru fixarea locurilor de frunte ce Strindberg și Wedekind ocupă în desfășurarea literaturii noi, e totdeodată prima operă critică asupra Expresionismului, văzută în linii mari, și după lucrarea capitală a lui Alfred Kerr «Die Welt im Drama» cea mai însemnată culegere de idei asupra subiectului mult tratat al dramei moderne. Pe când Kerr dominează cu câteva cuvinte, Diebold e slujitorul fanatic al cauzei sale, e luptătorul care ne spune că anarhia din dramele timpului a fost necesară pentru teatrul viitorului. Stilul autorului, care acum doi ani, era necunoscut, iar azi e o celebritate, lovește, construiește punți, despică motivele ca un cuțit. Cele patru personaje principale ale preumblărilor sale prin lumea dramatică sunt Frank Wedekind, Strindberg, Karl Sternheim, pe care el îl numește un «Grandseigneur», și Georg Kaiser, ale cărui piese sunt aproape desemnuri cubiste, pline de mișcări repezi și ascuțite, alcătuiind o atmosferă teatrală construită parcă din sârmă, oțel, sticlă și dintr'un Platonism ciudat, apropiat de multele tendințe de divinizare a omului de toate zilele. Strindberg e tatăl teatrului nou, iar trilogia sa «Către Damasc» e numită de Diebold primul germen roditor al Expresionismului, care aduce pe scenă o întunecare mistică, isvorată din transmutarea sufletului, din sunete înfricoșate și indescriptibile, în cea mai mare parte însă din biografia autorului. În felul acesta începe lungul șir al dramelor biografice ce sunt deseori numai o înșirare simbolică de apariții, procesiuni nocturne, certuri mici și gălăgioase între bărbat și femei, formând împreună o temelie vagă pentru concluzii extremiste, transcendente, erotice. La Strindberg martiriul pe pământ nu cunoaște margini. Pentru exagerarea elementului tragic nu-i mai ajung însă mijloacele simple ale teatrului vechi. Iar Frank Wedekind, clownul care plânge în dosul cortinei lumii noi, dar putrezite încă din rădăcini, moralistul imoralist și primul zdruncinător al vieții burgheze, scrie întristat piesele sale în care potențarea extremă a momentelor negative și mincinoase din viață ne atacă, zdrobind convenționalismul și «morală» veche. Căci pentru „eroul” caraghios din piesele lui Wedekind morală numai e expresia etică a dreptății, ci o cerință a societății, pentru a face afaceri, pentru a-și mărita fiecele cât mai bine. O mască enormă cade. Și Wedekind e biografic, sentimental chiar, — dar numai urechi ascuțite îi aud sentimentalitățile. Personagiile sale, artiști de circ conți decăzuți, oameni de menajerie, copii în vârsta pubertății, femei ce nu sunt altceva decât niște animale de rasă, — cu alte cuvinte tot ce stă dincolo de orizontul bunului cetățean — apar pentru a

blama burghezimea. Un spirit irațional și instinctiv rupe rațiunea lumii vechi, pentru a desface un drum nou. Sternheim și Kaiser se pot aprecia, numai pornind dela Wedekind. Sternheim e în acelaș timp un Bernard Shaw în format mai mic, mai mărginit. Diebold precizează toate acestea într'un mod surprinzător. El vede în Fritz von Unruh pe cel mai tare din tinerii autori dramaticei ai Germaniei, îl urmărește pe Hasenclever, care odinioară a scris frumoasa dramă „Der Sohn”, pe drumul său către pantomimă, descrie viziunile patetice ale lui Paul Kornfeld și se ocupă de toți autorii caracteristici ai curentului „Insufletirii și strigătelor”. Vorbește și de credința sa, clădită pe legea fiecărui artist adevărat: veșnică luptă și veșnică biruință.

Herbert Ihering: *Der Kampf ums Theater*. (Sibyllen-Verlag, Dresden 1921). Cartea aceasta a cunoscutului critic teatral din Berlin vrea să urmărească drumul scenei germane spre cea mai sinceră expresie a dramei, infățișând, printr'o admirabilă caracteristică a actorilor și a tendințelor de regisorat din Germania, imposibilitatea independenței înscenărilor față de baza determinată de operele scriitorilor. Ihering e, prin urmare, un adept al noiei cauze a decorurilor simplificate, cum se pot vedea în teatrele lui Jessner și al lui Fehling. Pentru el Max Reinhardt, care acum vreo câțiva ani se apropiase mult de idealul lui Richard Wagner de a contopi muzica cu înscenarea, cu jocul fiecărui artist, stă pe planul al doilea. Criticul descrie chiar excluderea individualității scenice a lui Reinhardt de către cei mai buni actori ai săi. Unde marele actor Werner Krauss pierde din vigoare, — rare ori se întâmplă aceasta — acolo începe de abia influența lui Reinhardt. De câte ori însă Krauss e la înălțimea marelui său talent, spiritul celebrului regisor nu mai există. Puterea regisorului Jessner constă în temperamentul său extraordinar prin care evită oricând o reducere a valorii cuvântului, o subțiere a gravității sale interioare, sugestionând astfel publicul, încât acesta uită că tot jocul scenic se petrece numai pe câteva trepte. Jürgen Fehling, dimpotrivă, redeșteaptă în felul său puterea creatoare și imaginația asistenței din sală. La Reinhardt publicul a găsit totul gata. Directivele luate de Jessner și Fehling sunt deci de cea mai mare importanță pentru apropierea teatrului de dramă. Autorul crede în energia ce se desprinde din figuri, în forța cuvântului pronunțat. Tema principală e tratată pe scurt, cu mijloace prea șterse, pentru a echilibra cu lungul șir al portretelor artiștilor și regisorilor, dintre care acele ale actorilor Krauss, Klopfer și Kortner sunt cele mai vii. După părerea criticului acesta, reprezentarea dramelor expresioniste a adus cu sine o însănătoșire și o redeșteptare a teatrului, chiar

atunci când atmosfera sufletească creată de autori n'a putut fi realizată pe deplin. Căci a lupta pentru un teatru al individualizării concentrate a personajilor, a se impune pentru teatrul sufletului e o datorie față de înfăptuirile dramatice ce vor răsări în viitor. (Ihering scrie aceasta, numai fiindcă nu atribuie apucăturilor mistice, muzicale și pantomimice ale autorilor expresioniști importanța cuvenită. Drama lui Strindberg e imposibilă fără procesiuni, culori gradate, muzică, fără monumente de o indescritibilă zăpăceală, care-l transportă pe spectator în motive nedefinite. Iar Kaiser, Hasenclever, Sorge și atâția alții au introdus chiar un paralelism intens în literatură, cunoscut în artă numai din pictura Primitivilor italieni, din operele lui Holder etc. Până în prezent un teatru expresionist fără efecte puternic exteriorizate n'a existat.) — Cisek

Die Neue Rundschau. (Juni 1922). Publicațiunile periodice din Germania au mult de suferit în urma crizei economice. În primăvara anului acesta vreo 170 de ziare și reviste au încetat să apară. Criza fatală a Expresionismului a influențat decisiv nelcrederea publicului față de produsele artei noi. Cu toate astea «Die Neue Rundschau», care, fiind editată de decanul editorilor germani, S. Fischer, a fost în epoca evoluției noi în literatură forumul personalităților superioare și independente, azi arămas aceeaș ca mai înainte; cea mai valoroasă revistă literară din întregul cerc cultural german.

În ultimul număr Ștefan Zweig, cunoscutul poet și eseist vienez, publică nuvela «Phantastische Nacht», scrisă într'un stil independent de curente actuale având un conținut cam resfirat, nelegat. La el „Noaptea fantastică“ e un conglomerat de simțăminte ciudate și de apu-

cături ale unui om bine crescut, degenerat și blasat, care prin diferite coincidențe găsește iar o legătură primară cu lumea ce-l înconjoară. Nu putem pronunța un «da» sigur față de situațiile desemnate, cunoscându-l pe Zweig ca creatorul câtorva povestiri de o rară mișcare sufletească ce se desprinde dintr'o concentrată formă exterioară. În nuvela aceasta autorul e de multe ori numai literat. În traducerea poetului expresionist Alfred Wolfenstein găsim aci trei poezii elegiace de Shelley scriitorul Irlandei, așa de cumpătat în mijloacele întrebuintate, cu toate că găsește denumiri pentru multe motive fluide ce alcătuiesc parcă imaginea unei fântâne cristaline și umbrite. „Paris Stern der Dichter“ se numește o fantezie țesută de Iwan Goll în jurul Parisului și a Poeților săi lirici de azi. Alsacianul Goll, care trăiește la Paris, scriind tot așa de bine franțuzește ca și nemțește (vezi

revista „L'esprit Nouveau”, Paris) a reușit de data aceasta să exprime prin imagini foarte vii și de un colorit minunat, plin de reflexiuni și de mișcare aproape cinematografică, întreaga atmosferă a noii poezii franceze pornită din inima caldă a Parisului. Și caetul acesta, ca și cele din urmă, conține însemnate notițe politice asupra vieții culturale din Germania, reunite în „Chronik Werenwags” un pseudonim al unui prozator spiritual, satiric și decis, precum și o critică asupra povestirii „Geburt” de Mechtild Lichnowsky, semnată de redactorul revistei, Rudolf Kayser, și caracteristică pentru principiile sale și atitudinea față de literatura nouă.

Der Neue Merkur. (März, April 1922; München). În general această revistă müncheneză, condusă de Efraim Frisch, un bun cunoscător al literaturii rusești, urmează aproape aceleași directive ca și „Neue Rundschau”. E poate însă și mai temperată, departe de simțăminte ușoare și lirice, are mult interes pentru evoluția spiritului evreesc din Europa, pentru Rusia și Franța. André Gide colaborează regulat. (Proza literară, bine reprezentată prin Robert Müller, Max Krell, frații Heinrich și Thomas Mann, Alfred Döblin, Arnim T. Wegner ș. a. Poezia lirică din aceste caete e mai slabă, fiind deseori producțiunea mai multor autori

celebri care azi scriu proză rimată sau versuri, în care lirismul vechi duce o luptă imposibilă cu expresii înstrăinate sufletului. Critica de artă economică politică și filozofia, stau la nivelul cel mai superior al timpului. Iulius Meier-Graefe și Wilhelm Hausenstein, I. M. Keynes și Lujo Brentano, Ernst Bloch și Ludwig Klages sunt, pe tărâmul străbătut de ingeniozitatea lor, personalități cunoscute pretutindeni. Această revistă, puțin citită în cercurile noastre cu interese literare, merită o deosebită atențiune.

Conținutul ultimelor două numere e un profit al tendințelor zonei de spirit, schițată mai sus în câteva cuvinte. În numărul de Martie, englezul Keynes vorbește despre revizuirea tratatului de pace, propunând o moderare a pretențiilor, desigur, simpatice cititorului german, iar Wilhelm Hausenstein, criticul de artă care s'a îndreptat în ultimul timp contra exagerărilor de divinizare din jurul „amicilor lui Ferdinand Hodler”, face în paginile jurnalului de călătorie „Italienischer Herbst” descrierea unei călătorii de toamnă prin Italia, caracterizând câteodată cu puține cuvinte toată imaginea artistică a localităților văzute. Din orice pozițiune vedem că Hausenstein nu e numai un cunoscător sigur și un om înconjurat veșnic de lumea simțămintelor sale proprii dar și un stilist neîntrecut

care mănuște o limbă precisă și solidă. În același caz găsim numele filozofului Ernst Bloch înaintea câtorva «anecdote filozofice», («Philosophische Anekdoten») cari nu sunt simple întâmplări, ci preumblări spirituale, pline de comparații aforistice, constatări severe, extrase din momentele petrecute zilnic. În numărul de Aprilie, Alfred Döblin, medic și poet, sincer, dar brusc ca aproape întotdeauna, ne dă o schițare a concluziilor sale despre viață, numind-o «Die Natur und ihre Seelen.» Pornind dela felul materiilor și dela speciile directivelor noastre interioare, ajunge la o înfățișare a însuflețirii întregului univers. Tot aci nuvela «Geschichte des Erben» de Rudolf Borchardt ne face să începem, de ce acest autor e mult laudat de unii cunoscători, dar foarte puțin citit. Căci stilul său, deseori chipul unei dureri surdinizate, conturat de o restrângere și o nobilă mărginire a sunetului loviturilor puternice, e lipsit de o sonoritate plină și de dinamica naturală a limbei. Borchardt, care a tradus admirabil, congenial chiar, «Vita Nuova» de Dante, întrebuițând termeni arhaici, pare manierat, tratând subiecte moderne cu mijloace vechi și prea intenționate. Poeziile «Schutt» de Gofried Benn sunt variațiuni proprii, dar neînsemnate, încărcate pe scheletele ritmurilor lui Franz Werfel. Acest număr mai

cuprinde articolul, «Eroberung der Bühne durch die bildende Kunst» de Wilhelm von Scholz, autor dramatic și cunoscut luptător pentru reîntoarcerea Naturalismului și a Simbolismului la tipul dramei. Scholz precizează puterea absolută a cuvântului pe scenă față de decor, lumină, muzică. Fiind și regisor al teatrului din Stuttgart, el se apropie cu părerea sa de alte tendințe actuale, cari impun prin lăsarea la o parte a înscenării fastuoase și a masselor enorme, întrebuițate de Max Reinhardt.

Cisek.

Comicul lui Molière.

Critica sec. XIX—dela Sainte-Beuve la Brunetiere—s'a complăcut în contemplarea, unui comic molieresc trist ca însăși viața lui Molière. Această concepție este rezultatul foarte discutabil al criticei aproape exclusiv biografice mai sus numite; opera literară era socotită ca un reflex reîndoelnic al vieții fericite sau nu a autorului, de aci, tristețea comicului molieresc. Este oare legitimă o asemenea concepție?

Iată cum D-l Gabriel Brunet răspunde la această întrebare: Desigur că opera lui Molière e un foarte minuțios repertoriu al tuturor viciilor și infirmităților morale ale umanității; de aci însă nu se poate deduce în chip necesar tristețea comediei sale; ar însemna să falsifici rațional impresiunea de

adâncă și totală veselie pe care o ai citindu-l sau privindu-l. Eroarea se înlătură însă dacă se face distincție între noțiunea de *tristețe* și cea de *tragic*.

Poți să ai foarte limpede *vi-ziunea tragicului etern al vieții și totuși să renegi orice nuanță de tristețe*. Contemplând drama aceasta crudă pe care o jucăm cu toții, Molière învinge tragicul evenimentelor precum și propria-i durere, iar emoțiunea lui se rezolvă într'un răs liberator; e una dintre cele mai semnificative victorii ale spiritului uman asupra durerii de-a exista. Atitudinea lui Molière în fața vieții și a umanității vicioase e aceea a unui spectator care contemplă hohotind greșelile de *joc* ale unor actori; de aceea, comicul lui Molière este *dincolo de milă* (ca în-treaga artă clasică de altminteri.)

Intregul *comic* al lui Molière e clădit pe cel mai important principiu al vieții: adaptarea. Actele de neadaptare ale ființii umane la schimbările vieții provoacă răsul, întocmai ca greșelile de *joc* ale actorilor. Sunt numeroase felurile de *neadaptare* din cari se alimentează comicul lui Molière; ele se pot grupa precum urmează:

1) Neadaptarea prin negli-jarea situației prezente (un ase-menea caz se află în *L'Etourdi*).

2). Incapacitate de adaptare (Este cazul D-nei Pernelle care nu se poate adapta la concepția unui Tartuffe impostor).

3). Sforțări neputincioase pen-tru adaptare (în *Dépit amou-reux*).

4). False mijloace de adaptare la realitate (*Le Bourgeois gentil-homme*).

5). Falsa adaptare satisfăcută de sine. (Sganarelle în *Mariage forcé*).

Orice intrigă comică se re-duce în fond la o serie de ne-adaptări la realitate sau adap-tări la o falsă imagine a rea-lității. Această falsă imagine a realității poate fi impusă per-sonagiului de factori exteriori, străini de caracterul său—co-micul de intrigă, ori poate fi o consecință organică a însuși caracterului său — comicul de caracter.

În ambele cazuri deci, comicul țâșnește din același izvor gene-rator: neadaptarea. Molière însă nu s'a sfiit să tragă ultimele consecințe din intuiția sa asupra comicului neadaptării: chiar in-finitatea durerii umane parti-cipă, ca material, pentru extra-gerea acestui comic, într'adevăr *tragic* și *profund*. Molière a transmutat toată substanța vieții în substanță comică. De aici vine caracterul de *universalitate* al comicului său.

Acest comic al desadaptării este intensificat printr'o foarte curioasă întrebuintare a *bova-risme-ului*; personagiul nu fal-sifică numai imaginea realității exterioare ci chiar propria sa imagine: *se concepe altfel de cum este* (*Le Bourgeois gentil-*

homme, de pildă). Acest ponos al personajului comic moli-eresc se vedește, în deosebi, atunci când e vorba de amor.

Contemplând viața întreagă și punând-o la contribuție Molière îndrăznește să introducă în comedia lui și personajii cari încetează să fie mediocre, ca Alceste sau Tartuffe; în acest caz comicul lui Molière este de o finețe supremă. Doar personajul lui Don Juan este cruțat de efectele comice ale desadaptării; aici comicul este la teral și episodic.

Iată de ce comicul lui Molière fiind *tragic* (prin participarea *întregii* vieți), rămâne totuși un comic pur prin superioritatea dominatoare a sufletului lui Molière față de *spectacolul* vieții. (*Mercur de France*). — V. M.

Tendențele intelectuale ale tinerimii germane.

D-l Pierre Lafue schițează sufletul tinerimii culte a Germaniei de după război, punându-l într-o foarte curioasă lumină de misticism religios. Față de comștiunea provocată de război, popoarele au reacționat în sensul notelor dominante ale sufletului lor iar, pe de altă parte, au căutat să extragă din această formidabilă experiență un maximum de învățăminte pentru viață. Procesul este foarte complex și pătrunderea mecanismului lui e pasionantă; pe câtă vreme opinia cultă a Franței capătă, pe zi ce trece, mai multă

neîncredere sceptică în capacitatea inteligenței pure de a guverna statul și face concesii aptitudinilor practice ale specialiștilor — Germania se află în plină efervescență mistică—religioasă, adoptând soluțiunile cele mai improprii ale unui spiritualism vaporos.

Efortul brutal și susținut al unei Germanii militarizate și disciplinate își găsește azi un complement fatal: asistăm la o întoarcere sufletească spre orientul tuturor aspirațiunilor vagi derivate în bună parte din nelămuritul instințelor; e o tendință irezistibilă către ocultismul care rezolvă problemele intelectuale prin exaltări mistice.

Această tendință spirituală devine cuvânt de ordine până și'n politică; pretudindenii se vorbește de nevoia unei «primeniri totale» a vechii stări de lucruri, iar mijlocul adoptat în genere este reîntoarcerea cu fervență la vechea credință creștină. La congresul «tinerimii comuniste», ținut la Kiel, în Ianuarie 1921, un orator—fierar de meserie—exclamă: «Trebuie ca înainte de toate să ne salvăm sufletul». Programele sunt socotite ca reminiscențe inutile ale vechiului regim și disprețuite.

Aceasta fiind tendința fundamentală, manifestările ei sunt multiple și diverse, vădindu-se atât în religie cât și'n literatură. — V. R. Ș.

BIBLIOGRAFIE

- Calidasa.** *Sacontala.* Traducere în versuri de G. Coșbuc. 175 p., lei 15.
„Cartea Românească”. București.
- Virgil Caraiivan.** *La Șezăloare.* Povești și snoave. 236 p., 18 lei. Idem, Idem.
- Const. Argeșan.** *Cântecele tavernei.* Poezii. 99 p., 10 lei. Idem, Idem.
- T. C. Vissarion.** *Nevestele lui Moș Dorogan.* Nuvele și Schițe Ed. II-a 264 p., 22 lei. Idem, Idem.
- Th. D. Speranția.** *Alte anecdote populare.* Vol. II. Ed. V 302 p., 22 lei. Idem, Idem.
- M. Sadoveanu.** *Povestiri din Războiu.* Ed. III-a 213 p., 18 lei. Idem, Idem.
- I. Agârbiceanu.** *Scene.* 175 p., 15 lei. Idem, Idem.
- M. Eminescu.** *Proza literară.* Cu o introd. de Ion Scurtu. 157 p., 3 lei. Idem, Idem.
- P. Mérimée.** *Carmen.* Trad. de R. Baltag. 95 p., 3 lei. Idem, Idem.
- A. Daudet.** *Scrisori din moara mea.* Trad. de N. Pandelea. 95 p., 3 lei. Idem, Idem.
- Cunoștințe Folositoare.** *Seria A.* No. 6, *Seria B.* No 7, *Seria C.* No 3.
- Rabindranath Tagore.** *Grădinarul.* Poeme de dragoste. Trad. de Sylvian. Lorin. 91 p., 16 lei, „Libr. Nouă” București.
- Ioan C. Băcilă.** *Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan.* 48 p., Tipogr. Arhidiecezană. Sibiu, 1922.
- C. Siegel.** *Din Atelierul Marilor Filozofi.* „Glasul Bucovinei” Cernăuți. 23 p., 6 lei.
- Gândirea Cluj.** Anul II. No 2. 1 Mai 1922.
- Foaia Tinerimii.** *Poezii.* Cu introducere și notițe de G. Adamescu. 383 p., 22 lei, „Cartea Românească”, București, 1922.
- M. Carp.** *Povestiri fantastice.* 190 p., 12 lei, „Viața Românească”, București, 1922.
- Leca Morariu.** *Ce-a fost odată. Din trecutul Bucovinei.* 106 p., 10 lei „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1922.
- Biblioteca Cooperatistă.** *Tovărășia Săteanului.* No 1. 64 p., 3 lei. „Alexandri”, Turnu-Măgurele.
- Dr. G. Pascu.** *Istoria Literaturii Române din sec. XVII.* 184 p., 28 lei, „Viața Românească”, Iași, 1922.
- Henric Stahl.** *Țările Românești până în preajma timpurilor moderne.* 47 p., 13 lei, „Cultura Neamului Românesc”. București, 1922.
- Const. Șăineanu.** *Istoria Literaturii Franceze.* 102 p., 7 lei, Ed. Steinberg. București 1922.
- Const. Șăineanu.** *Romanul Francez.* 187 p., 12 lei, Ed. Steinberg, București, 1922.
- C. Negruzzi.** *Povestiri.* („Pagini alese” No. 79) 32 p., un leu.

Colaboratorii „Cugetului Românesc“

Em. Antonescu, prof. universitar, I. Athanasie, prof. universitar, Al. Alimăneştianu, G. Adamescu, P. Antonescu, Tudor Arghezi, Alfred Alexandrescu, Ion I. C. Brătianu, C. Banu, Vintilă Brătianu, Dr. Valeriu Braniste, Lucian Blaga, Jean Bart, Ştefan Bogdan, prof. universitar, N. Bănescu, prof. universitar, Tiberiu Brediceanu, Alexandru Băbeanu, Ion Bianu, prof. universitar, Şerban Bascovici, Caius Brediceanu, Inginer Tancred Constantinescu, Dr. Ciugureanu, G. Constantinescu-Sonica, P. Cancel, prof. universitar, A. Castaldi, Nichifor Crainic, N. Petrescu-Comnen, Oskar Walter Cisek, Dr. D. Danielopolu, Leon Donici, D. Drăghicescu, Const. Diamandy, ministru plenipotenţiar, Mircea Djuvara, George Enescu, Horia Furtuna, V. Goldiş, P. Gârboviceanu, I. Găvănescu, Dr. Titu Gane, Dr. Marius Georgescu, C. Hamangiu, N. Iorga, I. Inculeţ, N. H. Lahovary, Al. Lepădatu, prof. universitar, N. Leon, Traian Lalescu, G. N. Leon, I. Lugoşanu, I. Mrazec, prof. universitar, Simeon Măndrescu, Claudia Millian, S. Mehedinţi, profesor universitar, C. Murgoci, prof. universitar, Adrian Maniu, Istrate Micescu, Ion Minulescu, C. Moisil, V. Meruţu, prof. universitar, Duiliu Marcu, V. Munteanu, Dr. Gheron Netta, I. Nistor, prof. universitar, Sextil Puşcariu, prof. universitar, Perpessicius, G. Proca (O. Carp), prof. universitar, Ştefan Popescu, D. Pompeiu, prof. universitar, Ion Pillat, Al. A. Philip-pide, Camil Petrescu, I. Popescu-Voiteşti, prof. universitar, Mihail Popovici, V. Russu Şirianu, General C. Ştefănescu-Amza, I. Simionescu, prof. universitar, I. Steriadi, Maria Dr. Stănculeanu, Vasile Sassu, Victor Slăvescu, Francisc Şirato, Theodor Solacolu, G. Tătărescu, Al. O. Teodoreanu, Dr. N. Tomescu, Ionel Teodoreanu, Dr. Al. Vaida Voevod, I. Vinea, G. Vâlsan, I. Valaori, Dragoş Protopopescu, Dr. G-ral Vicol, Dr. V. Voiculescu, etc.

■ Manuscrisele greu de descifrat se distrug necitite. Autorii sunt rugaţi să le trimită de preferinţă copiate cu maşina.

Pentru orice lămurire cerută prin corespondenţă se vor adăoga timbrele trebuincioase.

■ Autorii şi editorii interesaţi să li se facă dări de seamă complete, vor trimite cărţile în câte 2 exemplare, din care unul aparţine redactorului recenzent. Un singur exemplar dă dreptul la o inserţie în „Bibliografie“.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

BUCUREŞTI

Pasagiul Comœdia, Scara 2 B în faţa intrării Teatrului „Regina Maria“.—

Orele de biurow: 5—7 p. m.

TOATE DREPTURILE REZERVATE

ANTICARIAT TIMIŞOARA
LEI 8